

PELASTUSOPISTO

Suomalaisten pelastusasenteet 2020

Oliver Saal, Aino Harinen ja Alisa Puustinen

B

TUTKIMUSRAPORTTI

PELASTUSOPISTO

Pelastusopisto

PL 1122

70821 Kuopio

www.pelastusopisto.fi

Pelastusopiston julkaisu

B-sarja: Tutkimusraportti

2/2021

ISBN 978-952-7217-45-0 (PDF)

ISSN 2342-9313 (PDF)

Pelastusopisto

Alisa Puustinen, Aino Harinen ja Oliver Saal

Suomalaisten pelastusasenteet 2020

Tutkimusraportti, 50 s., 3 liitettä (3 s.)

Huhtikuu 2021

Tiivistelmä

Turvallisuus on ihmisen perustarve, mutta turvallisuus ei jakaudu tasapuolisesti. Objekttiivinen turvallisuus ei yksin riitä selittämään kansalaisten kokemaa turvallisuudentunnetta. Kolmen vuoden välein tuotettavan Pelastusasenteet-raportin tehtävänä on selvittää suomalaisten asenteita pelastustointa ja sen toimintaa sekä turvallisuutta kohtaan. Samalla kartoitetaan kansalaisten turvallisuusosaamista, omatoimisen varautumisen tilaa sekä näkemyksiä omasta roolistaan turvallisuuden ylläpitämisessä.

Vuoden 2020 tutkimus toteutettiin verkkokyselynä (N = 3050), jonka vastaajajoukko edustaa Manner-Suomessa asuvaa 18–79-vuotiasta väestöä. Aikaisempiin tutkimuksiin verrattuna vuonna 2020 kysymysten asetteluun tehtiin joitain uudistuksia. Raportti on jäsennetty aihealueittain.

Suomalaisten kokemat uhkien todennäköisyydet vaihtelevat aihealueittain. Erilaisten uhkien kohtaamisen todennäköisyys nähdään kuitenkin kokonaisuudessaan aiempaa suurempana. Positiiviset käsitykset pelastustoimesta ovat vuonna 2020 kutakuinkin samat kuin 2017, mutta negatiiviset käsitykset ovat nousussa. Yhtä kaikki pelastustointa pidetään yleensä ottaen tehokkaana etenkin onnettomuustilanteissa.

Tärkeimpiä turvallisuustarvikkeita, -laitteita ja -toimenpiteitä ovat suomalaisten mielestä palovaroitin, julkinen turvallisuusviestintä sekä evakuoitisuunnitelmat. Sen sijaan kasvokkaista viestintää pelastustoimen edustajien kanssa ei katsota kovinkaan tärkeäksi. Palovaroitin löytyy edelleen käytännössä kaikista kodeista, ja vuonna 2020 myös 90 prosentissa mökeistä. Palovaroittimensa vähintään kerran kuukaudessa tarkistavien osuus on laskusuunnassa.

Varautuminen onnettomuuksiin on kehittynyt vaihtelevasti: joditabletteja ja paristokäyttöisiä radioita omistetaan koko ajan vähemmän, kun taas ensiaputarvikkeita ja esimerkiksi sammutuspeitteitä hankitaan koteihin yhä useammin. Varsinaisia alkusammutusvälineitä omistaa kyselyyn vastaajista 10 prosenttia vähemmän kuin 2017. Muutoksia ei ole havaittavissa asuinmuodoittain.

Miltei kaikki suomalaiset tietävät, mikä yleinen hätänumero on. Kuitenkin alle kymmenesosa kansalaisista vaikuttaisi osaavan toimia oikein yleisen vaaramerkin kuullessaan.

Pelastustoimesta halutaan saada tietoa pääsääntöisesti television, viranomaisten ja sanomalehtien kautta. Eniten kaivataan ohjeita onnettomuus- ja vaaratilanteisiin sekä häiriötilanteisiin varautumiseen. Vastuun lasten tapaturmaopetuksesta nähdään kuuluvan ensisijaisesti vanhemmille, mutta myös koulujen merkitys turvallisuuskasvatuksessa nousee esiin aiempaa vahvemmin. Yleisimmät kokemukset pelastustoimen virheellisestä toiminnasta liittyvät hidastuneeseen tai viivästyneeseen vasteeseen sekä kokemuksiin palvelematta jäämisestä tai avunpyytäjän väärintulkittamisesta ja aliarvioimisesta.

Avainsanat: pelastusasenteet, pelastustoimi, turvallisuusosaaminen, viestintä, varautuminen

Emergency Services Academy Finland

Oliver Saal, Aino Harinen & Alisa Puustinen

Finnish Emergency Attitudes 2020

Research Report, 50 pp., 3 appendices (3 pp.)

April 2021

Abstract

Security is one of our basic human needs. However, security is not equally distributed in society, nor is objective security enough to explain perceived feelings of security among the population. The triannual Emergency Attitudes-report is tasked with surveying Finns' attitudes towards the Emergency Services (ES) as well as their rescue and emergency skills.

The report first explicates relevant vocabulary as well as the concept of total security. This year's study was conducted as an online survey (N = 3050), whose sample represents 18-79-year-olds living in mainland Finland excluding the Åland Islands. Some questionnaire-technical changes were made compared to the 2017 survey.

Finns' perceived probabilities of threats vary by topic, and no clear trend is visible. Positive attitudes towards the ES are approximately the same as in 2017, but negative attitudes are on the rise. The ES are generally regarded as effective in emergency situations.

Finns regard fire alarms, public security communication, and household evacuation plans as the most important safety tools and concepts and are not enthusiastic about face-to-face security communication by the ES. Fire alarms are still found in virtually every home, and now also in nine summer cottages out of ten. The ratio of people checking their fire alarm at least once a month is dropping, but other rates of checking the alarm do not show trend changes.

Emergency preparation has changed variably: having iodine supplements at home is decreasing slightly and owning a battery-powered radio is correspondingly increasing, whilst fire extinguishing and first aid tool ownership is increasing. First-aid extinguishing tools have decreased ten percent as compared to 2017, but there have been no changes by housing type.

Almost every Finn knows the emergency telephone number 112, but less than one in ten knows the appropriate course of action upon hearing a public warning signal.

Preferred media for learning about the ES are television, authorities, and newspapers. Finns prefer to learn about emergency and dangerous situations as well as how to prepare for emergency incidents. Patterns of action in different emergency situations are especially requested in the survey material. The responsibility of children's accident education falls mainly with their guardians, according to the respondents, but the importance of education is on the rise as compared to earlier studies. The most commonly experienced failures by the ES include delayed response, failure to serve, and misinterpreting or underestimating emergency callers.

Keywords: security attitudes, Emergency Services, security knowledge, communication, disaster preparation

Räddningsinstitutet

Oliver Saal, Aino Harinen & Alisa Puustinen

Finländarnas räddningsattityder 2020

Forskningsrapport, 50 s., 3 bilagor (3 s.)

April 2021

Sammanfattning

Säkerhet är en av människans grundbehov, men säkerhet fördelas inte jämligt i samhället, och objektiv säkerhet räcker inte till att förklara medborgarnas upplevelser av säkerhetskänsla. Den vart tredje år upprepade Räddningsattityder-rapporten har som uppgift att utreda finländarnas attityder till räddningsverket samt deras räddningskunskaper.

Rapporten inleder med en utredning av termer samt begreppet totalsäkerhet. Året 2020 gjordes undersökningen som en webbenkätundersökning (N = 3050), vars urval representerar den 18–79-åriga befolkningen i det finska fastlandet exkluderande Åland. Jämfört med tidigare rapporter gjordes det några ändringar i frågornas utformning. Rapporten är delad i temaområden.

Finländarnas upplevda hotsannolikheter varierar enligt tema, och ingen lineär förändring finns. Positiva uppfattningar om räddningsverket är ungefär de samma som i rapporten 2017, men de negativa ökar. Räddningsverket upplevs generellt sett som effektivt i olyckssituationer.

De viktigaste säkerhetsverktygen och koncepten är enligt finländarna brandvarnare, offentlig säkerhetsinformation samt evakueringsplaner, och befolkningen är inte alltför intresserad av närbekänningsinformation. Brandvarnare finns ännu praktiskt taget i alla hushåll, och nu även i nio av tio sommarstugor. Andelen respondenter som granskar sin brandvarnare minst en gång om månaden minskar, men andra granskningsintervall visar inte trendförändringar.

Finländarnas olycksförberedelser har förändrats varierande: mängden respondenter som har jodtabletter hemma har minskat svagt och mängden batteridrivna radion har ökat, och mängden av släcknings- och första-hjälpen-verktyg har ökat. Graden av primärsläckningsverktyg har minskat med tio procentenheter jämfört med år 2017, men det har inte skett förändringar i boendetyp.

Så gott som alla finländare kan nödnumret, men färre än var tionde invånare kan agera rätt om de hör en allmän farosignal.

Föredragna informationskällor för räddningsverket är TV, myndigheter och dagstidningar. Finländare vill mest veta om olycks- och farosituationer samt om förberedande för störningssituationer. Speciellt finns det efterfrågan för aktionsmodeller vid olika olyckssituationer. Ansvar för barns olycksinläring är ännu hos deras förmyndare, men relevansen av utbildningen har stigit i jämförelse med tidigare studier. Oftast upplevda misslyckanden av räddningsverket inkluderar försenad respons, att låta bli att tjäna en olyckssituation, samt misstolkning och underskattande av nödsamtalsuppringare.

Nyckelord: räddningsattityder, räddningsverket, räddningskunskap, informationsarbete, olycksförberedelser

Alkusanat

Suomalaisten käsityksiä pelastustoimesta on kartoitettu kyselytutkimuksin noin kolmen vuoden välein vuodesta 1992. Ensimmäisistä kahdeksasta tutkimuksesta vastasi sisäministeriön pelastusosasto. Vuonna 2017 toteutusvastuu siirtyi Pelastusopistolle, ja samalla selvityksen nimi kiteytyi aiemman "Kansalaisten käsitykset pelastustoimesta" sijaan muotoon "Suomalaisten pelastusasenteet". Vuoden 2020 kartoitus on Pelastusopiston toteuttamista järjestyksessään toinen.

Voidaan perustellusti todeta, ettei yhteiskuntamme ole entisensä loppuvuodesta 2019 leviämään lähteneen ja kevään 2020 aikana lähes jokaisen maailmankolkan saavuttaneen koronaviruspandemian jälkeen. Erilaiset yksilöitä, yhteisöjä ja yhteiskuntia kohtaavat riskit ja uhkat ovat muutenkin tulleet osaksi arkipäivää, ja niiden ennakointi on yhä vaikeampaa. Myös pelastusalan sisältä kumpuavat muutostarpeet tuovat haasteita toimijoille.

Ajatuksena on jo jonkin aikaa ollut, että kyselyä tulisi päivittää vastaamaan paremmin muuttuvan toimintaympäristön vaatimuksia. Lisäksi on nähty, että sen avulla tulisi pystyä entistä paremmin palvelemaan toimialaa sen strategisen työskentelyn, ennakoinnin ja käytännön työn tukena. Näin ollen kysely julkaistaan nyt uudistettuna. Kysely säilytettiin kuitenkin joiltain osin entisenlaisena, jotta tuloksia voitaisiin vertailla edellisiin vuosiin pitkät aikasarjat säilyttäen. Kysymysten muotoilussa hyödynnettiin myös muita, säännöllisesti toteutettavia turvallisuusviranomaisten toimintaa tai kansalaisten turvallisuuskäsityksiä koskevia selvityksiä. Tarkoituksena on ollut estää päällekkäistä työtä tuottamalla muita selvityksiä täydentävää tietoa nimenomaan pelastustoimen näkökulmasta. "Jotain vanhaa, jotain uutta, jotain lainattua - ja vahvassa yhteistyössä" osoittautui uudistustyössä toimivaksi reseptiksi.

Projekti on ollut aikaa vievä mutta äärimmäisen antoisa, ja siihen ovat osallistuneet useat pelastustoimen asiantuntijat. Haluamme kiittää heistä jokaista. Erityiskiitokset lausumme kyselylomakkeen suunnitteluun osallistuneille kollegoillemme Suomen pelastusalan keskusjärjestö SPEKissä sekä sisäministeriössä. Siis tutkimuspäällikkö Tuula Kekki, tutkija Heikki Laurikainen, pelastusylitarkastaja Jari Lepistö, erityisasiantuntija Teija Mankkinen sekä erityisasiantuntija Esa Kokki – valtava kiitos arvokkaasta panoksestanne yhteisessä projektissa! Sisäministeriölle kiitos rahoituksesta, joka on mahdollistanut selvityksen toteuttamisen. Isot kiitokset myös vuoden 2021 Sosiologipäivien Turvallisuuden ja maanpuolustuksen sosiologian työryhmälle, jossa saimme mahdollisuuden käsitellä osaa raportin tuloksia sekä saada korkealaatuista palautetta.

Toivomme, että olemme onnistuneet selvityksellä tukemaan toimialaa sen strategisessa päätöksenteossa sekä käytännön työssä ja tuomaan yhden tärkeän puheenvuoron suomalaisen yhteiskunnan turvallisuuteen ja kansalaisten turvallisuuskäsityksiin liittyvään keskusteluun. Herättäköön raporttimme runsaasti uusia ideoita myös tuleviin tutkimuksiin – ja jatkukoon keskustelu turvallisuudesta entistäkin aktiivisempana.

Kuopiossa 30.4.2021

Alisa Puustinen, Aino Harinen ja Oliver Saal

Sisällysluettelo

1	Johdanto	7
2	Lähtökohdat, taustaa ja keskeisiä käsitteitä	9
2.1	Yksilöiden ja yhteiskunnan turvallisuus	9
2.2	Pelastustoimi osana kokonaisturvallisuuden mallia	11
2.3	Moninaistuva uhkakuvasto ja toimintaympäristön muutosajurit	13
2.4	Turvallisuus, luottamus ja viranomaisviestintä medioituneessa yhteiskunnassa	18
2.5	Muita selvityksiä kansalaisten turvallisuuskokemuksista ja -näkemyksistä	20
3	Tutkimuksen toteutus	22
4	Aineistokuvaus	24
5	Aikaisempiin tutkimuksiin verrattavissa olevat tulokset	26
5.1	Yleisimmin koettuja uhkia henkilökohtaisessa elämässä	26
5.2	Pelastustoimi nähdään tehokkaaksi, luotettavaksi ja ammattitaitoiseksi	28
5.3	Pelastustoimen koettu tehokkuus riippuu toiminnasta	32
5.3.1	Pelastustoimi koetaan tehokkaimmaksi tulipaloissa ja ensihoidossa	32
5.3.2	Kokemukset tehokkuudesta liikenneonnettomuuksissa laskusuunnassa	32
5.3.3	Toiminnan koetussa tehokkuudessa ei ole havaittavissa pitkäjänteisiä muutoksia	33
5.4	Palovaroitin ja julkinen turvallisuusviestintä nähdään turvallisuuden ylläpitämisessä tärkeiksi	33
5.4.1	Turvallisuutta ylläpitävät välineet ja toiminnot nähdään aiempaan verrattuna vähemmän tärkeiksi	33
5.4.2	Väestösuojat koetaan jatkuvasti vähemmän tarpeellisiksi	34
5.5	Palovaroittimen yleisyys ja toimintakunnon tarkistaminen	36
5.5.1	Melkein kaikilla on palovaroitin	36
5.5.2	Yhä harvempi ilmoittaa tarkistavansa palovaroittimensa kunnon kuukausittain	36
5.6	Suomalaiset varautuvat ensiaputarvikkeilla	37
5.6.1	Sähkön pääkytkimen sijainti on tiedossa ja 112 Suomi -sovellus löytyy kännykästä ...	37
5.6.2	Muita varautumiskeinoja ovat hälytysjärjestelmät ja tietoisuus elinympäristöstä	38
5.6.3	Varautumiskeinot yleisesti ottaen vähentyneet, mutta kotivara on entistä yleisempi	39
5.6.4	Autoista löytyy moskia, puukkoja, vettä ja vilttejä	41
5.6.5	Alkusammutusvälineitä omistetaan entistä vähemmän	41
5.7	Hätänumero tunnetaan, mutta oikea toiminta yleisen vaaramerkin soidessa jäänyt vieraammaksi.	42
5.8	Pelastustoimen asioista halutaan kuulla televisiosta, viranomaisilta ja sanomalehdistä	43

5.9	Ohjeet onnettomuus- ja vaaratilanteissa toimimiseen kiinnostavat	45
5.10	Päävastuun lasten tapaturmakasvatuksesta koetaan edelleen kuuluvan vanhemmille	47
5.11	Palotarkastukset ja tarkastuksen koettu hyödyllisyys.....	47
5.12	Viivästyneitä vasteita ja kokemuksia auttamatta jäämisestä	48
6	Yhteenvetoa ja pohdintaa	50
Lähteet		54
Liitteet		58
Liite 1: Merkitsevyystestit, taulukot 4 - 6.....		58
Liite 2: Kyselyssä käytetyt väittämät		61

Kuvaluettelo

Kuva 1. Pelastustoimen toimintaympäristön monitasoisuus	13
Kuva 2. Uhkakuvien tai vaarojen henkilökohtaisen kokemisen koettu todennäköisyys, vuosina 1992–2020 verrattavissa olevat (%).....	27
Kuva 3. Käsitykset pelastustoimesta, vuosien 2017 ja 2020 vertailu (%)	28
Kuva 4. Positiiviset mielikuvat asuinkunnan pelastustoimesta, vuosina 1992–2020 verrattavissa olevat (%)	30
Kuva 5. Negatiiviset mielikuvat asuinkunnan pelastustoimesta, vuosina 1992–2020 verrattavissa olevat (%)	31
Kuva 6. Pelastustoiminnan tehokkuus eri tilanteissa 2020 (%)	32
Kuva 7. Turvallisuuden kannalta erittäin tarpeellisenä pidettävät asiat, vuosina 1992–2020 (%).....	35
Kuva 8. Palovaroittimella varustetut asunnot 1992–2020 (%)	36
Kuva 9. Palovaroittimen toimintakunnon tarkistamisaktiivisuus 1999–2020 (%)	37
Kuva 10. Omatoiminen varautuminen onnettomuustilanteisiin (%).....	38
Kuva 11. Onnettomuusvarautuminen 1992–2020 (%)	40
Kuva 12. Käsisammuttimen ja sammutuspeitteen omistusasteen muutos 2002–2020 (%)	41
Kuva 13. Käsisammuttimen ja sammutuspeitteen omistuksen asumismuotokohtaiset erot 2017–2020 (%)	42
Kuva 14. Pelastustoimen tietolähteet, uudet muuttajat 2020 (%).....	44
Kuva 15. Pelastustoimen tietoa koskevat lähteet 2017–2020 (%)	45
Kuva 16. Suomalaisten kiinnostuksen kohteet pelastustoimessa 2020 (%)	46
Kuva 17. Vastuu lasten tapaturmakasvatuksesta 2017 ja 2020 (%)	47
Kuva 18. Palotarkastus kuluneen 12 kk aikana, 2017 ja 2020 (%)	48
Kuva 19. Palotarkastuksen tai itsearviointikirjeen hyödyllisyys, 2017 ja 2020 (%).....	48

Taulukkoluetelo

Taulukko 1. Vastaajien ikärakenne vuosien 2017 ja 2020 tutkimuksissa (lkm. ja %)	24
Taulukko 2. Vastaajien kuntaryhmät Tilastokeskuksen tilastollisen kuntaryhmituksen (2019) mukaan vuosina 2017 ja 2020 (lkm. ja %)	24
Taulukko 3. Vastaajien raportoima asuinmuoto vuoden 2017 ja 2020 tutkimuksissa (lkm. ja %)	25
Taulukko 4. Uhkakuvien tai vaarojen henkilökohtaisen kokemisen koettu todennäköisyys, vuodet 2017 ja 2020 (% , merkitsevyystestit)	58
Taulukko 5. Käsitykset asuinkunnan pelastustoimen toiminnasta, vuodet 2017 ja 2020 (% , merkitsevyystestit).....	59
Taulukko 6. Turvallisuuden kannalta erittäin tarpeelliset asiat, vuosi 2020 verrattuna vuoteen 2017 (% , merkitsevyystestit).....	60

1 Johdanto

Turvallisuus on tärkeää jokaiselle yksilölle, yhteisölle ja yhteiskunnalle, ja turvallisuudentunnetta voidaan pitää yhtenä ihmisen tärkeimmistä perustarpeista ja hyvinvoinnin edellytyksenä. Turvallisuuden edistäminen on myös pelastustoimen ydintehtävä. Pelastustoimi osallistuu sisäisen kokonaisturvallisuuden varmistamisessa useiden yhteiskunnan kannalta elintärkeiden toimintojen turvaamiseen ja vastaa oman toimivaltansa rajoissa niin onnettomuuksien ennalta ehkäisemisestä kuin niiden seurausten rajoittamisesta.

Suomea on luonnehdittu maailman turvallisimmaksi maaksi, mitä myös lukuisat selvitykset tukevat (esim. Laurikainen ja Nikkanen 2020). Yksinkertaisimmillaan turvallisuus voidaan määritellä tilaksi, jossa asiat ovat hoidossa, arki sujuu eikä pahempia vahinkoja tai onnettomuuksia synny. Pelastusalan näkökulmasta tämä tarkoittaa esimerkiksi tulipalojen, liikenneonnettomuuksien ja tapaturmien vähenemistä sekä erilaisiin poikkeustilanteisiin varautumista. Myös tilastojen valossa¹ objektiivinen, mitattavissa oleva paloturvallisuus paranee: tulipalojen ja niissä kuolleiden henkilöiden määrät laskevat ja ihmisten toiminnasta johtuvien paljon määrä alenee. Syyksi tähän on nähty niin turvallisuusosaamisen lisääntyminen kuin turvallisuusmyönteisten asenteiden kehittyminen.

Vaikka onnettomuudet vähenevät, turvallisuus ei jakaudu tasapuolisesti. Yhteiskunnallinen polarisaatio aiheuttaa haasteita yhteiskunnan kannalta haavoittuvimpien ryhmien tavoittamiseen, ja polarisoitumista tapahtuu myös ihmisten turvallisuustiedoissa, -taidossa ja -asenteissa. Esimerkiksi ikääntyneet, vailla työtä ja koulutusta olevat nuoret, asunnottomat, vähävaraiset tai paperittomat turvapaikanhakijat voidaan nähdä pelastustoimen palvelujen tuottamisen ja ennalta ehkäisevän turvallisuustyön näkökulmasta vaikeasti tavoitettaviksi ryhmiksi.

Turvallisuus on paitsi todettua turvallisuutta myös subjektiivinen kokemus. Tunteet ovat turvallisuudessa keskeisessä roolissa, joten myös arjen turvallisuussuunnittelu tähtää sekä objektiivisen turvallisuuden että kansalaisten kokeman turvallisuudentunteen parantamiseen. Viime aikoina Suomessakin on alettu painottaa sisäisen turvallisuuden edistämistyössä aiempaa vahvemmin nimenomaan turvallisuudentunteen vahvistamista. Kansalaisten turvallisuudentunteen parantaminen on määritelty yhdeksi sisäisen turvallisuuden strategian päätavoitteista sekä linjattu useiden käynnissä olevien sisäisen turvallisuuden työryhmien työn tärkeimpien tehtävien joukkoon.

Yhteiskunnan objektiivisen turvallisuuden ja kansalaisten kokeman turvallisuudentunteen vahvistamiseen tarvitaan monipuolista tietoa sisäisen turvallisuuden kokonaistilanteesta ja kansalaisten turvallisuusasenteista, riittäviä resursseja, perusteellista riskien arviointia ja -hallintaa sekä strategista, yhdenmukaista ja luottamusta herättävää viestintää. Käsillä olevan Pelastusasenteet-tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tässä työssä tarvittavaa tietoa kansalaisten pelastustoimeen ja sen tehtäviin liittämistä näkemyksistä, kokemuksista ja asenteista sekä kartoittaa

¹ www.sisainenturvallisuus.fi, viitattu 2.9.2019.

heidän omatoimisen varautumisensa ja turvallisuusosaamisensa tilaa. Tarkoituksena on tuottaa toimialalle strategioita ja käytännön työtä tukevaa tietoa yhä paremman suorituskyvyn ja palvelutason saavuttamiseksi. Tutkimuksen mahdollisuudeksi on nähty myös pelastusalan legitimiteetin, näkyvyyden ja vaikuttavuuden vahvistaminen. Samalla on ollut tarkoitus lisätä kansalaisten tietoisuutta turvallisuudesta ja jokaisen vastuusta sen edistämisessä sekä vaikuttaa kansalaisten turvallisuustietoihin, -taitoihin ja -asenteisiin. Kerätty tieto täydentää esimerkiksi pelastustoimen onnettomuus- ja toimenpiderekisteri Pronton informaatiota ja tukee muutenkin toimialan viestinnän kehittämistä viestinnällistyvässä yhteiskunnassa.

Tässä raportissa esitellään selvityksen tulokset sekä käydään keskustelua niin pelastusalalla tehtyjen kuin muiden turvallisuustoimijoiden toteuttamien vastaavien selvitysten kanssa. Seuraavassa luvussa avataan selvityksen lähtökohtia, teoreettista taustaa sekä tausta-aineistoina käytettyjä muita selvityksiä ja asiakirjoja. Luvuissa kolme ja neljä edetään käytettyjen menetelmien ja aineistojen kuvaukseen. Raportin viidennessä luvussa esitellään tulokset vertaillen niitä edellisvuosien Pelastusasenteet -tutkimusten kanssa. Yhteenvedo ja pohdinta esitetään raportin viimeisessä luvussa. Merkitsevyystestit ja osa selvityksen tarkemmista tuloksista esitetään taulukoituina liitteessä 1. Kyselylomakkeen väittämät ovat nähtävissä liitteessä 2.

Selvityksen fokus on pelastustoimessa ja sen viranomaistehtävissä. Näin ollen selvityksen ulkopuolelle rajautuu useita sisäisen turvallisuuden ilmiöitä. Tarkoituksena ei ole ollut tarkastella syvällisesti esimerkiksi kansalaisten turvallisuusnäkemymiä tai siihen liittämiä merkityksiä, sillä näistä ilmiöistä on julkaistu ja julkaistaan edelleen säännöllisesti tutkimustietoa ja muuta aineistoa toisaalla.

2 Lähtökohdat, taustaa ja keskeisiä käsitteitä

Pelastusasenteet-selvitys nivoutuu pelastustoimen tutkimuslinjauksiin (Kokki 2017) ja lukuisiin valtakunnallisiin politiikka- ja kehittämishelmiin, kuten pelastustoimen uudistushankkeen suositusten toimeenpanoon (Sisäministeriö 2021), sisäisen turvallisuuden strategiaan (Sisäministeriö 2017), yhteiskunnan turvallisuusstrategiaan (Valtioneuvosto 2017), sisäisen turvallisuuden kansalliseen selontekoon (Martikainen ym. 2016), pelastustoimen kansalliseen strategiaan (Sisäministeriö 2016), sisäministeriön hallinnonalan konsernistrategiaan (Sisäministeriö 2019b), pääministeri Marinin hallitusohjelmaan 2019–2023 (Valtioneuvosto 2019), Pelastustoimen suorituskyyhkyhankkeeseen ja sen osana toteutettavaan toimintaympäristöanalyysiin (Puustinen ja Kekki 2020; Seppänen 2020) sekä Valtioneuvoston koordinoimaan Kansallinen ennakointi 2020 -hankkeeseen (Puru ym. 2020). Selvitykseen linkittyvät myös kansalliset ja alueelliset riskiarviot sekä selvitykset kansalaisten turvallisuusnäkemyksistä, -kokemuksista, -asenteista ja luottamuksesta viranomaisiin kohtaan. Tulosten linkittäminen, niiden ristiin tarkastelu sekä tuloksista viestiminen muiden turvallisuus- ja viranomaisasenteita koskevien selvitysten kanssa on nähty tärkeäksi. Lisäksi on nähty, että selvitys tulisi ankkuroida vahvasti kaikkien pelastusalan ennakointityöhön ja tiedolla johtamiseen.

2.1 Yksilöiden ja yhteiskunnan turvallisuus

Turvallisuus nähdään tässä yhtäältä yksilölliseksi kokemukseksi mutta toisaalta myös sukupuoleen, ikään, elämänvaiheeseen, sosioekonomiseen asemaan tai lapsuuden ajan kokemuksiin yhteydessä olevaksi ilmiöksi (Lindfors 2012:16; myös Niemelä 2000; Niemelä ja Lahikainen 2000:10). Turvallisuuden on todettu olevan paitsi turvattomuuden poissaoloa, myös hyvinvointia sekä toimimista toisten kanssa vuorovaikutuksessa, kannustavassa ja tulevaisuuteen ohjaavassa ilmapiirissä (Lindfors 2012). Se on yleisinhimillinen arvo, varmuutta ja vaarattomuutta sekä ennustettavuutta ja levollisuutta (Waitinen 2012, 2016). Se ilmenee yksilötasolla esimerkiksi sisäisenä tasapainona, minkä lisäksi se näkyy yhteisöllisenä ja yhteiskunnallisena ilmiönä. Se voidaan määritellä sekä ulkoa päin ohjautuvaksi ja tahallisuutta ja/tai kontrollia sisältäväksi ilmiöksi (ns. security-turvallisuus) että ihmisen omaksi kokemukseksi eli ns. safety-turvallisuudeksi (Somerkoski 2013; Valtioneuvosto 2017; Villikari 2007:18–19). Yksinkertaisimmillaan turvallisuus voidaan nähdä tilaksi, jossa ”kaikki on hyvin” (Puolitaival ja Lindfors 2019:120). Turvallisuus on sekä fyysistä turvallisuutta että tunnetta turvallisuudesta, vaarojen ja uhkien poissaoloa mutta myös luottamusta ja kokemusta asioiden sujumisesta. Turvallisuus ei ole pelkästään yksilön identiteettiin liittyvä tai psykologinen ilmiö, vaan se liittyy myös ihmisen sosiaaliseen ympäristöön ja ryhmäidentiteettiin (Lahikainen 2000:70). Turvallisuus näyttäytyy sisäisenä tunteena, arjen yksilöllisinä valintoina ja fyysisinä ilmiöinä sekä eri ryhmien yhteisenä kokemuksena.

Koettu turvallisuuden tunne ei tyypillisesti seuraa mitattua objektiivista turvallisuutta kuten rikos- tai onnettomuustilastoja (esim. Himberg 2018; Laurikainen ja Nikkanen 2020; Vuorensyrjä ja Fagerlund 2018). Turvallisuuden tunteeseen vaikuttavatkin paitsi uhkien ja vaarojen poissaolo, myös kokemus henkilökohtaisen turvaverkon pitävyydestä ja arjen sujumisesta. Moninaiset globaalit, kansalliset ja alueelliset uhkakuvat, vaikuttamisyritykset, yhteiskunnallinen polarisaatio ja esimerkiksi sosiaalinen

media vähentävät koettua turvallisuutta (esim. Laurikainen ja Nikkanen 2020). Turvallisuuskeskustelu, turvallisuudentunne ja sen arvottaminen seuraavat ajankohtaisia uhkia ja huolia sekä ovat seurausta muusta sosiaalisesta, teknologisesta, taloudellisesta, ekologisesta ja poliittisesta kehityksestä (Sisäministeriö 2017:19). Lisäksi yksilön kokemaan turvallisuuteen vaikuttavat hänen yksilölliset elämäkokemuksensa, fyysinen ympäristö, sosiaaliset kontaktit ja ympäröivät turvallisuuskulttuurit. Turvallisuudella on aina niin yksilöllinen, yhteisöllinen kuin fyysinen ulottuvuutensa, eikä se jakaudu yhteiskunnissa tasaisesti.

Turvallisuutta lähestytään usein sen negation eli turvattomuuden kautta. Tällöin turvallisuus ymmärretään turvattomuuden ja pelkojen poissaoloksi tai kokemukseksi siitä, että ei tarvitse pelätä minkään uhkaavan turvallisuutta. Näin turvallisuuteen ja turvattomuuteen liittyvät läheisesti esimerkiksi riskin, uhkan, haavoittuvuuden, kriisin ja pelon käsitteet. Näille termeille ei ole löytynyt yleispäteviä ja yhteisesti hyväksyttyjä määritelmiä, ja niitä lähestytään eri toimi- ja tieteenaloilla hiukan toisistaan poikkeavista näkökulmista. Yksinkertaisimmillaan **riski** voidaan määritellä "epävarmuuden vaikutukseksi tavoitteisiin". Riski on jonkin asian todennäköisyyden ja seuraamusten yhteisvaikutus johonkin sellaiseen, mikä koetaan tärkeäksi (Pursiainen 2020). Arkikielessä riskiä käytetään usein synonyymina jonkin uhkaavan tapahtuman tai epätoivottavan asiantilan todennäköisyydelle, ja turvallisuuden näkökulmasta riskillä ymmärretään yleensä onnettomuuden ja sen mahdollisten seuraamusten yhteisvaikutuksia. **Uhka** meneekin käsitteenä osittain riskin kanssa päällekkäin: yleensä uhkalla tarkoitetaan riskiä tai vaaraa, joka uhkaa ihmistä tai hänen omaisuuttaan. Yhteiskunnan uhkatekijät ovat riskejä, jotka voivat toteutuessaan vaarantaa yhteiskunnan kannalta elintärkeitä toimintoja. Uhkalle voidaan määritellä kohde sekä arvioida suorien vaikutusten lisäksi myös sen oletettavia kerrannaisvaikutuksia (esim. Valtioneuvosto 2017).

Uhkak ja vaaratilanteet saattavat aiheuttaa ihmisissä turvattomuuden tunteita ja erilaisia **pelkoja**. Pelko ja sille läheinen käsite huoli käsitetään yleensä epätoivottaviksi, mutta toisinaan ne saattavat tuottaa ihmiselle myös mielihyvää.

Jos uhkalla tarkoitetaan olosuhteita tai tapahtumaa, joka voi toteutuessaan estää tavoitteiden saavuttamisen, voidaan **haavoittuvuus** nähdä tekijäksi, joka altistaa uhkan toteutumiselle. Riskin toteutuminen edellyttää aina sekä uhkan että haavoittuvuuden samanaikaista toteutumista: uhka muodostuu riskiksi hyödyntäen kohteen haavoittuvuutta. Digitaalisessa toimintaympäristössä esimerkiksi tietoverkkorikolliset ovat erityisen kiinnostuneita yhteiskunnan haavoittuvuuksista, eli heikkouksista esimerkiksi organisaatioiden prosesseissa, järjestelmissä, tekniikassa tai henkilöstön valmiuksissa. Rikollisuuden ja/tai muun tahallisen toiminnan lisäksi haavoittuvuus voi liittyä myös tahattomaan, inhimilliseen virheeseen tai luonnon olosuhteisiin.

Kriisi on poikkeuksellinen tilanne, joka etenee yleensä nopeasti ja aiheuttaa uhkaa toimijan keskeisille tavoitteille tai arvoille. Kriisitilanteessa päätöksentekoon on aikaa vain rajallisesti ja tilanteeseen liittyy aina epävarmuustekijöitä. Päätösten seurauksia on vaikea arvioida. Jos riski määritellään yksinkertaisimmillaan *odotukseksi*, voidaan kriisiä pitää *toteutuneena riskinä*. Toisaalta kaikki riskit eivät ole ennakoitavissa, joten kriisi voi syntyä myös ilman riskiä (Pursiainen 2020).

Vornanen (2000) avaa edellä mainittua terminologiaa kattavasti väitöskirjassaan, jossa hän tarkastelee yläkoululaisten kokemuksia turvallisuudesta. Vornanen määrittelee turvallisuuden asiantilaksi, jossa riskit on minimoitu, niitä hallitaan eikä ihmisten tarvitse pelätä; riskien ja pelkojen

hän näkee luovan turvattomuutta. Niemelä (2000) taas toteaa, että siinä missä vaara on jotain konkreettista ja helposti havaittavissa, pelko näyttäytyy psykologisena ilmiönä. Uhkan Niemelä sijoittaa tulevaisuuteen ja riskin osaksi sosiaalipolitiikkaa: hänen mukaansa yhteiskunnan tärkeimpiä tavoitteita on nimenomaan suojata ihmisiä riskeiltä. Yhteiskunnissa erilaisiin uhkiin ja vaaratilanteisiin varaudutaankin muun muassa uhka- ja riskiarvioilla, kriiseihin varautumisella ja kriisinhallintastrategioilla sekä niihin liittyvillä suunnitelmilla. Uhka- ja vaaratilanteita ennakoidaan, niitä pyritään estämään ja niihin pyritään varautumaan. Suurta osaa uhkista voidaan ennakoida ja niihin voidaan varautua huolellisella suunnittelulla, mutta nykyisessä toimintaympäristössä uhkakuvioiden moninaistuessa niiden ennakointi tulee entistä vaikeammaksi (UNDRR 2019).

Kokonaisturvallisuudella tarkoitetaan tilaa, jossa yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuviin uhkiin ja riskeihin on varauduttu. Yhteiskunnalle elintärkeitä toimintoja ovat johtaminen, kansainvälinen ja EU-toiminta, puolustuskyky, sisäinen turvallisuus, talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus, väestön toimintakyky ja palvelut sekä henkinen kriisinkestävyys. Suomalaista kokonaisturvallisuuden mallia on pidetty kansainvälisestikin ainutlaatuisena. Siinä yhteiskunnan turvallisuusstrategia määrittää strategiset vastuut viranomaisille sekä näiden välistä yhteistyötä ohjaavat periaatteet, ja vaikka jokaiselle strategiselle tehtävälle on määritetty vastuuviranomainen, tehtäviä toteutetaan poikkihallinnollisesti yhteistyössä. Turvallisuuskomitean tehtävänä on seurata Suomen turvallisuusympäristön ja yhteiskunnan kehitystä sekä yhteensovittaa kokonaisturvallisuuteen liittyvää ennakoivaa varautumista (Turvallisuuskomitea 2021). Keskeisiä tekijöitä ovat toimijoiden yhteinen riskien ennakointi, varautumisen suunnittelu, koulutus ja harjoittelu, häiriötilanteiden ja poikkeusolojen hallinta sekä niistä toipuminen. Pelastustoimella on merkittävä rooli yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden edistämisessä (Fjäder 2018:96; Kiellenniva 2018:9; Sisäministeriö 2017; Valtioneuvosto 2017).

Yhteiskunnan uhkiin **varautuminen** on yhteistä suunnittelua, riskien arviointia ja ennakointia, resurssien arviointia, tutkimusta ja kehittämistä. Se on harjoittelua, viestintää, testaamista, johtamista, jatkuvuudenhallintaa, resurssien käyttöä tilanteissa, toipumista ja oppimista. Alueelliset yhteistyöryhmät ja yksittäiset aktiiviset kansalaiset ovat merkittävä osa kriisinkestävää yhteiskuntaa, mihin he vaikuttavat yhteisöjensä jäseninä valinnoillaan ja toiminnoillaan. Yksilön tiedot, taidot ja turvallisuutta vahvistava asenne sekä luottamus yhteiskuntaan muodostavat perustan yhteiskunnan kriisinsietokyvylle, ja osallisuus sekä halu auttaa toisia vahvistavat turvallisuuskulttuuria (Sisäministeriö 2017; Valtioneuvosto 2017:7–9). Näin ollen Pelastusasenteet-kyselyjen kaltaiset, kansalaisten näkemyksiä ja kokemuksia sekä turvallisuusosaamisen tilaa kartoittavat selvitykset ovat niin ikään osa varautumista tarjotessaan tietoa vallitsevasta tilanteesta ja osallistuessaan esimerkiksi turvallisuuskasvatukseen.

2.2 Pelastustoimi osana kokonaisturvallisuuden mallia

Suomalaisen yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden mallissa turvallisuutta edistetään laaja-alaisella yhteistyöllä muun muassa analysoimalla turvallisuusympäristöä ja ennakoimalla sen muutoksia, torjumalla syrjäytymisen aiheuttamaa turvattomuutta ennalta ehkäisevästi, varmistamalla turvallisuusrakenteiden ja -prosessien tehokkuus ja vaikuttavuus sekä ylläpitämällä ja parantamalla yksilön ja yhteiskunnan kriisinsietokykyä. Sisäisen turvallisuuden strategiassa tärkeiksi nähdään arjen turvallisuuden ylläpitäminen, viranomaisten toimivaltuuksien ja suorituskyvyn varmistaminen, laaja-

alaisen turvallisuusosaamisen ja yhteiskunnan kriisinsietokyvyn vahvistaminen, maakuntien ja kuntien yhteinen työ, innovaatiot, analysointi ja ennakointi sekä turvallisuuden ohjaus ja seuranta (Sisäministeriö 2017). Yhteiskunnan turvallisuusstrategian (Valtioneuvosto 2017) mukaan globaaleja uhkia voi ehkäistä esimerkiksi edistämällä kestävä kehitystä, ihmisoikeuksia ja demokratiaa sekä hidastamalla ilmastonmuutosta ja varautumalla sen vaikutuksiin. Lisäksi diplomatia, rauhanvälitys ja kansainvälinen kriisinhallinta, asevalvonta, terveys- ja ruokaturvan vahvistaminen sekä sääntöpohjaisen kansainvälisen järjestelmän tukeminen ja kehittäminen nähdään uhkien ehkäisemisessä merkittäviksi. Myös väestön turvallisuusosaamisen ja omatoimisen varautumisen vahvistaminen nähdään tärkeiksi.

Ihmisen kannustaminen omatoimisuuteen sekä vastuunottoon omasta ja läheisten turvallisuudesta korostuu myös sisäministeriön onnettomuuksien ehkäisyn toimintaohjelmassa. Toimintaohjelman mukaan ihmisten arjen turvallisuuden toimintakyvyn vahvistamiseksi, eri ryhmien turvallisuuspääoman kasvattamiseksi, asiakasryhmien tarpeisiin vastaamiseksi, onnettomuuksien vähentämiseksi ja välittämisen tunteen vahvistamiseksi tarvitaan tiedolla johtamista, yhä vahvempaa asiakkaiden toiveiden ja tarpeiden tuntemista sekä yhteistä tekemistä ja turvallisuudesta viestimistä (Lepistö ja Heliskoski 2019).

Pelastustoimi vastaa ihmisiin, omaisuuteen ja ympäristöön kohdistuvien onnettomuuksien edellyttämistä toimenpiteistä ja onnettomuuksien ennaltaehkäisystä, ja sen vastuu ulottuu päivittäisistä onnettomuuksista suuronnettomuuksiin ja poikkeusoloihin varautumiseen, myös kansainvälisesti. Järjestelmä on suunniteltu ja resursoitu normaaliolojen riskien sekä poikkeusoloja varten laadittujen uhka-arvioiden perusteella. Pelastustointa johtaa, ohjaa ja valvoo sisäministeriö. Pelastustoimelle kuuluvista vastuista huolehtivat alueillaan pelastuslaitokset, jotka tuottavat palvelut yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Kolmannen sektorin ja elinkeinoelämän resursseja hyödynnetään laajasti, ja esimerkiksi järjestöt, sopimusyhteisöt ja vapaaehtoissektori tuottavat ja tukevat pelastustoimen palveluja ja varautumista (Sisäministeriö 2016:19, 2017:19, 47; Valtioneuvosto 2017). Pelastustoimen kansallisen strategian mukaan pelastustoimella tulee olla jatkuvaan analyysiin perustuva kokonaiskuva yhteiskunnan riskeistä sekä valmius vastata riskeihin omalla toimialallaan ja toimia siviilivalmiuden vahvana yhteensovittajana ja luotettuna yhteistyökumppanina. Palvelut tulee järjestää laadukkaasti, kustannustehokkaasti ja yhdenmukaisesti, ja toimintatapoja tulee kehittää aktiivisesti. Hyvinvoiva henkilöstö ja jokaisen kansalaisen tietoisuuden lisääminen vastuustaan niin oman kuin ympäristönsä turvallisuuden edistämisestä nähdään tärkeiksi (Sisäministeriö 2016).

Pelastustoimen tehtävä kiteytyy sen toiminta-ajatuksessa: "Parannamme yhteiskunnan turvallisuutta kaikissa oloissa – myös poikkeusoloissa – yhdessä muiden toimijoiden kanssa lähellä ihmistä." Pelastustoimen strategiassa korostuvat toiminnan riskiperusteisuus, pelastustoimen hyvä valmius, yhteistyö, palvelujen laatu ja yhdenmukaisuus sekä aktiivinen kehittäminen (Sisäministeriö 2016).

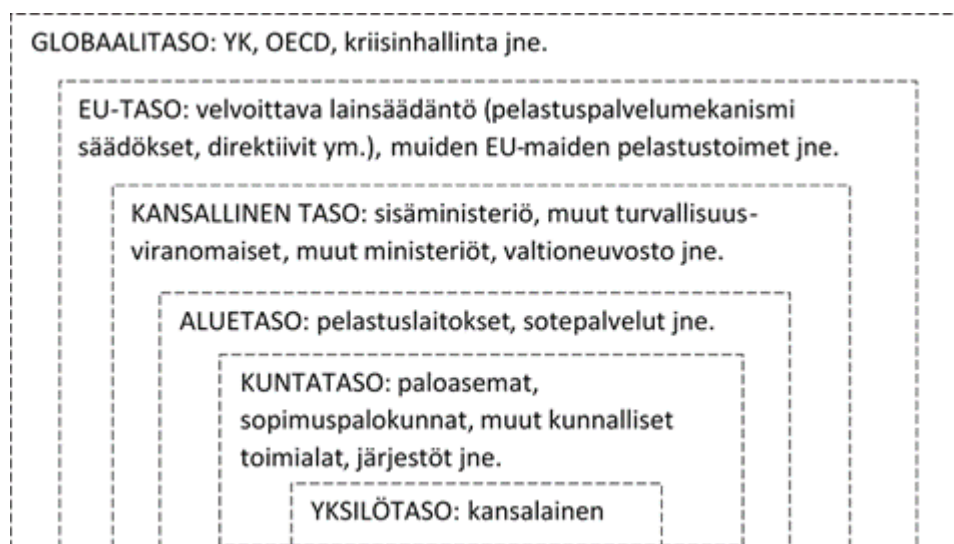
Kansalaisille näkyvin turvallisuusviranomaisten toiminta on suurelta osin reaktiivista, kuten normaaliolojen reagointia rikoksiin, häiriöihin, onnettomuuksiin ja hätätilanteisiin. Kaikilla viranomaisilla on kuitenkin myös laajoja onnettomuuksien ja häiriötilanteiden ennalta estämiseen tähtäviä tehtäviä (Himberg 2018:74). Operatiivisen viranomaistoiminnan ohella yhä tärkeämmäksi onkin tullut suunnittelun, tutkimuksen, yhteistyön ja koordinaation merkitys sekä onnettomuuksia

ehkäisevässä työssä että varautumisessa onnettomuuksiin, häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin (Sisäministeriö 2017).

Pelastustoimi pyrkii ehkäisemään onnettomuuksia mm. koulutuksella, valvontatoiminnalla ja mediaviestinnällä. Tavoitteena on vahvistaa ihmisten ja yhteisöjen kykyä vähentää onnettomuuksia sekä kannustaa yksilöitä ja yhteisöjä omatoimisuuteen ja vastuunottoon. Pelastustoimen roolin muutos onnettomuuksiin reagoijasta niiden ehkäisijäksi korostuu toimialan tutkimuslinjauksissa (Kokki 2017), kansallisessa strategiassa (Sisäministeriö 2016) ja lukuisissa muissa toimialan strategia-asiakirjoissa. Yhdessä tekeminen, kansalaisten osallistuminen ja verkostoyhteistyö korostuvat: Pelastustoimen kansallisessa onnettomuuksien ehkäisyn toimintaohjelmassakin (Lepistö ja Heliskoski 2019) pelastustoimen rooliksi nähdään etenkin muiden toimijoiden turvallisuustyön mahdollistaminen sekä kansalaisten kannustaminen ottamaan itse vastuuta turvallisuutensa edistämisestä (Ks. myös Valtioneuvosto 2017).

Puustinen ja Kekki (2020:14) kuvaavat pelastustoimen toimintaympäristökatsauksessa 2020 pelastustoimen muuttuvaa toimintaympäristöä toisiinsa linkittyvien tasojen kautta seuraavasti:

Kuva 1. Pelastustoimen toimintaympäristön monitasaisuus

Kaiken keskiössä on yksilö, kansalainen. Pelastustoimeen vaikuttavat samanaikaisesti lukuisat, eri toimijatasojen yhteen kietoutuvat ilmiöt, jotka muodostavat yhdessä toimialan kompleksisen, muuttuvan sekä vaikeasti ennakoitavan ja hallittavan toimintaympäristön. Kompleksisuudella tarkoitetaan tässä kokonaisuuden ja sen eri osien välistä, dynaamisesta ja epälineaarista vuorovaikutuksesta muodostuvaa ennakoimatonta ja kontrolloimatonta jatkuvaa yhteen kietoutumista, siis erilaisten yhteisvaikutusten kasautumista ennakoimattomalla ja yllättävällä tavalla (Puustinen ja Hanén 2018:12; ks. Puustinen ja Kekki 2020).

2.3 Moninaistuva uhkakuvasto ja toimintaympäristön muutosajurit

Riskien- ja kriisinhallinnan strategioissa kriisit jaotellaan yksinkertaisimmillaan luonnontuhoihin, teknologisiin katastrofeihin sekä ihmisen tahallisesti tai tahattomasti aiheuttamiin uhkiiin (Pursiainen

2020:55). Kansallisessa riskiarviossa 2018 (Sisäministeriö 2019a) suomalaisen kokonaisturvallisuuden kannalta merkittävimmät uhkat jaotellaan 1) ensisijaisesti maapalloon ja sen väestöön kohdistuviin globaaleihin uhkiiin, 2) yhteiskuntaan liittyviin erilaisiin häiriötiloihin ja uhkakuviin (esim. terveys-turvallisuus, talouden häiriöt, järjestelmähäiriöt, laajat onnettomuudet, informaatiovaikuttaminen) sekä 3) yksilöihin kohdistuviin uhkiiin. Yleensä 2020-luvun keskusteluissa keskeisimpinä maailmanlaajuisina uhkina nousevat esiin ilmastomuutos, luonnonvarojen ehtyminen sekä globaali taloudellinen epätasa-arvo. Myös ydinaseiden uhka toistuu keskusteluissa aika ajoin, ja viime aikoina maailmanpoliittisen tilanteen kiristyessä myös siihen liittyvät pohdinnat ovat nousseet esiin enenevässä määrin (esim. Sirén 2020).

Koska laajat häiriötilanteet, kriisit tai poikkeusolot ovat verrattain harvinaisia, tulee sisäisen turvallisuuden edistämässä kiinnittää huomiota ennakoitavissa oleviin poikkeustilanteisiin varautumisen lisäksi niihin piileviin **kehityskulkuihin**, jotka saattavat uhata sisäistä turvallisuutta. Sisäisen turvallisuuden strategiassa tällaisiksi muutostekijöiksi tunnistetaan 1) ääriilikkeet ja ideologiat, 2) monimuotoinen polarisaatio, 3) arvojen sirpaloituminen, 4) julkinen talous, 5) maahanmuuton turvallisuusvaikutukset, 6) globaali turvallisuusympäristö ja 7) teknologia. Globaalin keskinäisriippuvuuden, teknologian kehityksen, kestävyyskriisin ja demokratian heikkenemisen nähdään haastavan sisäistä turvallisuutta, ja Suomen sisäisen turvallisuuden toimintaympäristö nähdään aiempaa monimutkaisemmaksi ja nopeasti muuttuvaksi (Sisäministeriö 2017). Pelastustoimen strategiassa (Sisäministeriö 2016) toimialan kannalta olennaisiksi ympäristön muutostrendeiksi nähdään kansainvälisessä toimintaympäristössä sekä väestö- ja aluerakenteessa tapahtuvat muutokset, talouden kiristyminen ja teknologinen kehitys. Pelastustoimen haasteiksi nähdään etenkin väestön ikääntyminen, eri ryhmien tavoittaminen, kaupungistuminen ja sään ääri-ilmiöistä johtuvien onnettomuuksien todennäköisyyden kasvu. Mahdollisilla luonnontuhoilla on usein myös välillisiä vaikutuksia, jotka voivat näkyä muun muassa lisääntyvinä muuttoliikkeinä, ilmastopakolaisuutena tai yhteiskunnallisen vastakkainasettelun lisääntymisenä. Teknologian kehittyminen ja erilaiset, ihmisten joko tahallisesti tai tahattomasti aiheuttamat uhkat tuovat haasteita pelastustoimellekin (vrt. Pursiainen 2020:55).

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitran megatrendikatsauksessa 2020 megatrendeiksi tunnistetaan 1) ekologisen jälleenrakennuksen kiireellisyys, 2) verkostomaisen vallan voimistuminen, 3) väestön ikääntyminen ja monimuotoistuminen, 4) talousjärjestelmän suunnan etsiminen sekä 5) teknologian sulautuminen kaikkeen. Megatrendit vaikuttavat samanaikaisesti, hiukan eri painotuksella eri puolilla maailmaa, ja ne asettuvat toisiinsa nähden jännitteisiinkin suhteisiin. Kiinnosta-vampaa kuin itse megatrendit onkin Sitran megatrendeistä kirjoittavan Dufvan (2020) mukaan niiden välisten jännitteiden tarkastelu sekä valintojen tekeminen jännitteisiin vastaamiseksi. Miten vastata uhkakuviin niin, että yhteiskunnasta tulisi entistä toimivampi, turvallisempi ja parempi niin ihmiskunnalle kuin ympäröivälle ekologiselle moninaisuudelle? Megatrendien taustalla vaikuttavat laajemmat muutosilmiöt, joita Dufva kutsuu **metatrendeiksi**. Niitä voi pitää eräänlaisina "muutosten takana olevina muutoksina", jotka poikkileikkaavat kaikkia megatrendejä ja yhteiskuntien kehitystä. Tällaisiksi metatrendeiksi raportissa listataan postnormaaliin aikaan siirtyminen, tunteiden merkityksen korostuminen sekä keskinäisriippuvuuden jännitteinen suhde yksilökeskeisyyden ja yhteisöllisyyden kanssa (Dufva 2020).

Puustinen ja Kekki (2020) listaavat pelastustoimen toimintaympäristökatsaukseen 2020 eri kansainvälisten instituutioiden (YK, EU, Maailman talousfoorumi) raporteissaan tunnistamia globaaleja megatrendejä seuraavasti: 1) Ilmastomuutos, ympäristöön kohdistuvat uhkat, sään ääri-ilmiöt ja luonnonkatastrofit, 2) energian ja resurssikilpailun kasvava yhteys, teknologinen ja teollinen vallankumous, verkkorikollisuus, 3) kasvava eriarvoisuus, tuotannon ja työmarkkinoiden muutokset, demografiset muutokset ja eriarvoisuus sekä 4) haavoittuva globalisaatioprosessi, muuttuvat valtasuhteet, keskinäisriippuvuus, kriisit ja shokit. Saman tyyppiset ilmiöt toistuvat heidän mukaansa myös sisäisen turvallisuuden strategiassa ja monissa muissa kansallisen tason asiakirjoissa. Kansallisissa asiakirjoissa nousevat esiin usein myös julkisen talouden haasteet, arvojen pirstaloituminen sekä luottamuksen ja turvallisuuden kyseenalaistuminen. Huoli turvallisuudesta saattaa taas ilmetä esimerkiksi ääriliikkeiden ja ideologioiden korostumisena, mikä taas on omiaan rapauttamaan koettua luottamusta. Polarisoituvassa yhteiskunnassa turvattomuuden tunne kasautuu tietyille väestöryhmille. Kansallisella tasolla lisäksi etenkin maahanmuuton vaikutukset, ikääntyminen ja sosiaalisen median merkityksen kasvu mainitaan usein mahdollisina uhkatekijöinä sisäiselle turvallisuudelle.

Puustinen ja Kekki (2020:22) nostavat toimintaympäristöanalyysissä esiin – edellä mainittujen laajalti tunnistettujen megatrendien lisäksi – erityisesti pelastustoimen näkökulmasta kansainvälisen pelastustoiminnan roolin korostumisen tulevaisuudessa. He uskovat, että globaalien keskinäisriippuvuuksien maailmassa pelastushenkilöstön tehtäväkenttä tulee laajenemaan entisestään kotimaisten tehtävien ulkopuolelle. Tällä Puustinen ja Kekki (2020) näkevät olevan vaikutuksia niin palvelujen saatavuuden turvaamiseen kotimaassa kuin välillisesti esimerkiksi pelastajien koulutusvaatimusten muuttumiseen.

Viime aikoina myös julkisessa keskustelussa on globaalien uhkakuvien rinnalla korostunut kansallisesti huoli etenkin Suomen sisäisistä uhkista, kuten informaatiovaikuttamisesta, väestörakenteen muutoksista, eriarvoistumisesta, yhteiskunnallisesta polarisaatiosta, syrjäytymisestä ja monenlaisista taloudellisista haasteista. Myös kaupungistumisen ja vahvistuvan keskinäisriippuvuuden on nähty haastavan pelastustoimen yhdenvertaisen palvelukyvyyn toteuttamista. Sisäisen turvallisuuden strategiassa Suomen keskeisimmäksi sisäisen turvallisuuden haasteeksi nähdään laajeneva, monimuotoinen syrjäytyminen, jonka äärimmäisiksi mahdollisiksi seurauksiksi nähdään radikalisoituminen ja ääriliikkeiden voimistuminen. Niin ikään julkisen talouden heikkenemisen nähdään heijastuvan turvallisuuteen muun muassa asettamalla paineita julkisen hallinnon rakenteille ja palveluille (Sisäministeriö 2017). Maan hallitusohjelmassa (Valtioneuvosto 2019) keskeisiksi haasteiksi oikeusvaltion ja yhteiskunnan turvallisuuden ylläpitämisessä nimetään muuttunut turvallisuustilanne ja uhkien monipuolistuminen, eriarvoisuuden kasvu ja syrjäytymisen lisääntyminen, oikeuksien yhdenvertaisen toteutumisen ongelmat, turvallisuuden tunteen ylläpitäminen, luottamus yhteiskuntaan yleensä ja hyvien väestösuhteiden edistäminen sekä turvallisuusviranomaisten toimintakyvyn turvaaminen.

Eri tasojen ilmiöillä on erilaisia vaikutuksia pelastustoimeen. Osan niistä voidaan nähdä vaikuttavan suoraan (esim. julkinen talous ja teknologia), kun taas osalla vaikutukset ovat epäsuorempia (esim. sosiaaliset ja poliittiset muutostrendit, demokratian murros, valtioiden väliset suhteet, turvattomuuden tunne ja luottamus). Samalla tavoin pelastustoimen mahdollisuudet vaikuttaa eri tasojen ilmiöihin ovat erilaiset. Säähän tai lainsäädäntöön liittyvät sekä esimerkiksi CBRN-uhkat vaikuttavat pelastustoimeen suoraan, ja näistä sään ääri-ilmiöihin liittyvät uhkat korostuvat etenkin

alueellisen tason huolina. Huoltosuhteen heikkeneminen muodostaa kansallisen haasteen, mutta sekin painottuu ja näyttäytyy alueilla eri tavoin. Terroristinen hyökkäys tai muu laaja väkivallanteko on aina kansallisen tason tragedia, joka vaikuttaa toteutuessaan monin tavoin myös pelastustoimeen.

Pelastustoimessa onkin tärkeä kiinnittää huomiota globaalien megatrendien ja valtakunnallisesti tunnettujen uhkakuvien lisäksi alueiden erilaistuviin piirteisiin. Harvaan asuttujen maaseutujen turvallisuushaasteet voivat olla hyvinkin erilaisia kuin kaupungeissa, minkä lisäksi Suomen maantieteellinen laajuus asettaa esimerkiksi metsäpalo-, tulva- ja myrskytuhoihin liittyvät skenaariot alueittain erilaisiksi.

Toimintaympäristössä vaikuttavien poliittisten, taloudellisten, sosiaalisten, teknologisten sekä ympäristöön ja kulttuuriin liittyvien kehityskulkujen (vrt. Deloitte 2017; Dufva 2020) lisäksi pelastustoimen sisältä kumpuaa useita muutostarpeita (resurssit, yhteistyö, kansalliset muutokset, lainsäädäntö, henkilöstön osaaminen ja jaksaminen jne.). Pelastustoimen toimintaympäristökatsauksen 2020 mukaan jäsenettäessä pelastustoimen toimintaympäristöä PESTEL-viitekehyksen mukaisesti poliittiseen ulottuvuuteen liittyvät pelastustoimessa muun muassa muuttuvat valtasuhteet ja epävakaa globaali turvallisuusympäristö, demokratian murros ja kansalliset uudistushankkeet. Esimerkiksi terrorismi, hybridivaikuttaminen, pakolaisuus, ääriliikkeiden ja ideologioiden nousu, suoran kansalaisosallistumisen lisääntyminen, sosiaalisen median merkityksen kasvu sekä laillisuuden ja yhteiskunnallisen luottamuksen kyseenalaistuminen kuten myös pelastustoimeen vaikuttavat hallinnolliset sekä rakenteelliset kansallisen tason muutokset ja kehittämishankkeet heijastuvat toimintaan. Ekonomista, taloudellista ulottuvuutta kuvaavat maailman talouden taantuma, julkisen talouden heikkeneminen sekä kansalaisten taloudellisen eriarvoisuuden lisääntyminen. Heikko julkinen talous ja rahoituksen epävarmuus heijastuvat pelastustoimen resurssien riittävyyteen ja palveluverkon kestävyys, ja kansalaisten taloudellisen eriarvoisuuden lisääntyminen saattaa näyttäytyä esimerkiksi omatoimisen varautumisen mahdollisuuksien eriarvoistumisena. Sosiaalisista muutosilmiöistä nousevat esiin sosiaalisen ja yhteiskunnallisen eriarvoisuuden kasvu, väestön monimuotoistuminen ja vanheneminen, kaupungistuminen sekä työmarkkinoilla tapahtuvat muutokset. Onnettomuudet luultavasti vähenevät mutta saattavat jatkossa keskittyä. Väestörakenteen muutokset näkyvät asumisen ja onnettomuusriskien muutoksissa sekä palvelutarpeen muutoksena ja kasvuna, minkä lisäksi kaupungistuminen näkyy esimerkiksi rakentamisen ja asumisen tiivistymisenä, korkearakentamisen lisääntymisenä, haja-asutusalueiden tyhjenemisenä tai loma-asumisen lisääntymisenä haja-alueilla. Teknologisessa ulottuvuudessa korostuu tekniikan nopea kehittyminen, jonka voidaan katsoa tuovan mukanaan monia uusia mahdollisuuksia kehittää toimintatapoja ja prosesseja. Teknologiariippuvainen yhteiskunta on kuitenkin pelastustoimen näkökulmasta jatkuva riskitekijä niin alueellisesti kuin valtakunnallisesti. Ekologisista muutosilmiöistä pelastustointa koskettaa olennaisesti ilmastomuutos monine mahdollisine seurauksineen ja heijastevaikutuksineen, jotka kaikki vaikuttavat suoraan niin pelastustoimen tehtäviin kuin toimintavarmuuteen. Kansainvälisen lainsäädäntöjärjestelmän muutokset ja merkitys näyttäytyvät pelastustoimen näkökulmasta selkeimmin EU:n pelastuspalvelumekanismin kautta. Kansallisen lainsäädännön uudistamisella on välittömiä vaikutuksia esimerkiksi uudistuvien pelastuslain, työaikalainsäädännön, julkisuuslain velvoitteiden, ajokortti- ja liikennelainsäädännön tai yleisötapauksen turvallisuusmääräysten kautta (Puustinen ja Kekki 2020).

Vuonna 2020 alkanut koronapandemia on laittanut myös suomalaisia uhkakuvia osittain uuteen järjestykseen, kun terveysturvallisuuden tema on noussut vahvemmin osaksi ulko- ja turvallisuuspoliittistakin keskustelua. Terveysturvallisuus on huomioitu toki uhka-arvioissa ja selvityksissä aiemminkin (esim. Eskola 2018; Sisäministeriö 2019a), ja erikseen sitä on käsitelty etenkin esimerkiksi sarsin, HIV:n ja ebolan yhteydessä. COVID-19-pandemia nosti termin kuitenkin käsittelyyn erityisesti osana sisäistä ja ulkopoliittista turvallisuusympäristöä: pandemia heijastuu vahvasti niin yhteiskunnan sisäiseen turvallisuuteen kuin ulko- ja turvallisuuspoliittiseen toimintaympäristöön. Vakava tartuntatauti on saanut aikaan ketjureaktion, joka vaikuttaa niin talouteen kuin vuorovaikutukseen ihmisten, valtioiden ja muiden yhteisöjen välillä sekä yhteiskuntien ja yksilöiden kriisinkestävytyteen. Uhkat ovat globaaleja, mutta politiikkaa tehdään pitkälti kansallisesti, mikä vaarantaa osaltaan esimerkiksi kansainvälistä kriisinhallintaa, ylikansallisten organisaatioiden toimintaa ja kauppasuhteiden hoitamista, samalla kun kansainvälinen vuorovaikutus rajautuu minimiin ja pääsääntöisesti verkkovälitteiseksi. Terveysturvallisuuden lisäksi esimerkiksi huoltovarmuus ja yhteiskunnan resilienssi näkynevät jatkossa myös turvallisuuskeskusteluissa termeinä yhä vahvemmin. (Vrt. Huhta 2020).

Koronapandemian aikana monilla työntekijäryhmillä myös työskentely on siirtynyt valtaosin verkkoon ja etätoimistoihin, mikä onkin saanut aikaan pohdintoja myös mahdollisesta kaupungistumiskehityksen hidastumisesta ja ihmisten hakeutumisesta asumaan jatkossa entistä väljempisiin ympäristöihin, kehyskuntiin tai maaseutumaisiin ympäristöihin. Kun työskentely on yhä useammin ajasta ja paikasta riippumatonta, yksilö voi valita asuinpaikkakuntansa muunkin kuin työpaikan fyysisen sijainnin perusteella. Toisaalta näkemykset tästäkin ovat kahtalaisia: siinä missä osa uskoo ihmisten levittäytyvän jatkossa yhä laajemmin valtakunnan eri osiin, osa näkee edelleen vahvasti, ettei ihmisten halu asua kaupunkien keskustoissa katoa mihinkään. Lisäksi suuri osa työtehtävistä esimerkiksi hoito- ja hoiva-alalla, julkisessa liikenteessä ja päivittäistavarakaupassa sekä siivousalan tehtävissä on edelleen sellaisia, ettei etätyöskentely ole mahdollista tulevaisuudessakaan. Myös puhe ns. monipaikkaisuudesta on viime aikoina lisääntynyt. Tällöin nähdään, että ihmiset saattavatkin haluta asua ympärivuotisesti vuoron perään kaupunkikodissaan ja loma-asunnollaan sekä jakaa työskentelyjaksoja näiden välillä tasaisemmin pitkin vuotta. Tällaisesta ilmiöstä onkin jo ollut näkyvissä merkkejä etenkin organisaatioiden johto- ja asiantuntijatason tehtävissä, ja tällä saattaa ainakin jollain aikavälillä olla lisääntyvästi vaikutuksia pelastustoimenkin palveluihin ja suorituskykyyn.

Kuten edellä esitellyt selvitykset ja koronapandemiastakin jo saadut kokemukset osoittavat, globaalissa toimintaympäristössä on olennaista kiinnittää huomioita asioiden väliseen **keskinäisriippuvuuteen**. Terveysturvallisuuden häiriöiden lisäksi esimerkiksi ilmastonmuutos voi heijastua mm. nälänhätänä tai syrjäytymisenä, mikä voi johtaa taas esimerkiksi monenlaisiin levottomuuksiin, muuttoliikkeisiin ja vastakkainasetteluun. Asioilla, jotka saatetaan ensi alkun nähdä hyvinkin kaukaisina, voikin yllättäen olla huomattavia ja pitkäkestoisia vaikutuksia suomalaiseen yhteiskuntajärjestykseen, turvallisuuteen ja kansalaisten elinolosuhteisiin. Kansallisen riskiarvion (Sisäministeriö 2019a:14) mukaan "keskinäisriippuvuuden maailmassa maailmanlaajuiset kehitysuunnat ovat osa Suomen toimintaympäristöä ja niihin sisältyy riskejä ja uhkia". Esimerkkeinä tällaisista toisiinsa kietoutuvista kysymyksistä mainitaan ilmastonmuutos, väestökehitys, kiihtyvä kaupungistuminen, valtioiden väliset ja valtioiden sisällä tapahtuvat muuttoliikkeet, köyhyys,

nuorisotyöttömyys, ruokaturva, luonnonvarojen niukkuus ja konfliktien luonteen muutos sekä epidemiat, pandemiat ja monenlainen hybriditoiminta.

2.4 Turvallisuus, luottamus ja viranomaisviestintä medioituneessa yhteiskunnassa

Viestintä on organisaation strategista toimintaa ja osa sen johtamista. Se kietoutuu myös kaikkeen pelastustoimen toimintaan niin normaalioloissa kuin mahdollisissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Varautuminen on aina viestintää, minkä lisäksi viestintä kriisitilanteissa sekä niiden jälkeen on merkityksellistä henkisen kriisinkestävyyden ylläpitämisessä ja toipumisessa.

Häiriötilanteiden ja poikkeusolojen ulkoisessa ja sisäisessä viestinnässä toimitaan pääsääntöisesti samoin periaattein ja samoja keinoja käyttäen kuin normaaliolojen viestinnässä, mutta viestintää toteutetaan tehostetusti ja nopeutetusti. Luotettavuuden edellytyksinä ovat annettujen tietojen oikeellisuus, selkeys ja riittävyys sekä se, että tietoja antaa toimivaltainen viranomainen.

Informaatiovaikuttamiseen tulee varautua ja vastata viranomaisten ja keskeisten sidosryhmien tiiviillä yhteistyöllä. Hyvää viestintää ei myöskään voi olla ilman suunnittelua ja ennakkointia: strateginen viestintä tukee organisaatiota tavoitteiden saavuttamisessa ja on ammattimaista, suunniteltua, organisoitua sekä johdettua. Viestinnälliseen varautumiseen kuuluu kansalaisten, median ja sidosryhmien käsitysten, asenteiden, tiedon ja tiedontarpeiden sekä viestintätapojen seuraaminen ja huomioiminen.

Luottamus, turvallisuus ja viestintä nivoutuvatkin vahvasti toisiinsa. Kansalaisten luottamus yhteiskuntaan, mediaan ja turvallisuusviranomaisiin vahvistaa heidän turvallisuudentunnettaan sekä ylläpitää luottamusta niin itseen kuin kanssaihmiisiin. Viranomaiset ovatkin olleet viime aikoina enenevissä määrin kiinnostuneita selvittämään heitä kohtaan koettua luottamusta. Luottamusta on pyritty lisäämään esimerkiksi avoimella, kasvollistetulla ja aktiivisella viestinnällä. Suomessa kansalaisten yhteiskunnallisia instituutioita kohtaan kokema luottamus näyttäisi selvitysten mukaan pysyvän vahvana. Poliisiin, pelastusviranomaisiin, puolustusvoimiin ja oikeuslaitokseen luotetaan, kun taas luottamus politiikan toimijoita kohtaan vaihtelee enemmän yhteiskunnallisen ja taloudellisen tilanteen mukaan (Laurikainen ja Nikkanen 2020:22; Vuorensyrjä ja Fagerlund 2018; Vuorensyrjä ja Rauta 2020). Vähäinen korruptio, demokratia, matalat hierarkiat sekä viranomaisten avoin ja aktiivinen viestintä vaikuttaisivat lisäävän koettua luottamusta. Kuitenkin luottamuskin kasautuu: ne, joilla menee hyvin, luottavat enemmän kuin ne, joilla menee heikommin. Luottamus korreloi myös vähäisten pelkojen kanssa. Koulutetut, hyvätuloiset ja esimerkiksi rikoksen uhreina reilusti kohdelluksi tulleen kokevat kertovat luottavansa enemmän kuin vähemmän koulutetut, heikompituloiset tai ne, jotka kokevat tulleen väärin kohdelluiksi (Laurikainen ja Nikkanen 2020:25). Yhtä kaikki Suomea voidaan edelleen pitää **luottamusyhteiskuntana**, jossa kansalaiset pääsääntöisesti luottavat sekä toisiinsa että instituutioihin. Luottamus viranomaisiin toistuu paitsi juhlapuheissa, myös turvallisuusalan arjessa.

Kansalaisten luottamus viranomaisiin muodostaa pohjan yhteiskunnan henkiselle **kriisinkestävyydelle**. Kansalaisen on voitava luottaa siihen, että viranomaisilla on valmius ja halu toimia yhteiskunnan parhaaksi ja vahvassa yhteistyössä (vrt. Eskola 2018). Lisäksi kansalaisilla on oltava valmiudet toimia tilanteissa parhaalla mahdollisella tavalla haittojen minimoimiseksi. Viranomaisten tulisi välttää antamasta toimistaan kaikki ongelmat ratkaiseva kuva, sillä se voi ruokkia kansalaisissa

uusavuttomuutta ja välinpitämättömyyttä sekä omasta että muiden turvallisuudesta. Ajallisesti henkinen kriisinkestävyys jakautuu kolmeen ulottuvuuteen, joita ovat 1) toiminta ja viestintä normaalioloissa, 2) kriisinaikainen toimintakyky sekä 3) toipumisen toimintakyky. Perusta kriisinkestävyydelle luodaan normaalioloissa mm. tasa-arvoista, turvallista ja demokraattista yhteiskuntaa sekä toimivaa yhteiskuntajärjestelmää vahvistamalla, varautumalla erilaisiin tilanteisiin sekä viestimällä ammattimaisesti, aktiivisesti ja läpinäkyvästi. Tilanteen ollessa päällä toimijoiden välinen yhteistyö, selkeät vastuut, arjen rakenteiden ylläpitäminen, ajantasainen ja monikanavainen viestintä sekä perustarpeiden täyttymisen varmistaminen korostuvat. Kriisistä toipumista edesauttavat niin ikään sujuvat toimintaprosessit, toimijoiden saumaton yhteistyö sekä aktiivinen ja avoin viestintä. Jos luottamus viranomaista ja yhteiskuntaa kohtaan on normaalioloissa puutteellista, ei sitä voida olettaa olevan poikkeusoloissakaan (Mölsä 2018:122; Sisäministeriö 2017; Valtioneuvosto 2017:89).

Yhteiskunta viestinnällistyy ja ihmiset viestivät yhä enemmän. Medioituneessa yhteiskunnassa eri viestintävälineet ja niiden moninaiset sisällöt tunkeutuvat kansalaisten elämään 24 tuntia vuorokaudessa, seitsemänä päivänä viikossa. Etenkin verkkovälitteisen viestinnän ja sosiaalisen median kanavien merkitys kasvaa sekä samalla nopeuttaa tiedonvälitystä ja kommunikaatiota. Perinteisen median lisäksi kansalaisilla on käytössään suorat kanavat viranomaistietoon ja sen jakamiseen. Viestintään ei synny enää tyhjiöitä, vaan ne täyttyvät aina joko viranomaisen tai jonkun muun tietosisällöllä. Kun sosiaalinen media antaa kenelle tahansa mahdollisuuden ryhtyä sisällöntuottajaksi, myös erilaiset väärinkäytön mahdollisuudet lisääntyvät. Tietoa on saatavilla rajattomasti ja sitä tarjoillaan median kuluttajille taukoamatta, joten samalla tietoisuus uhkista lisääntyy. Osaa uhkakuvista voidaan perusteellisesti pitää epätodennäköisinä, osaa jopa joko tahattoman mis- tai tahallisen disinformaation tuotteina, mutta informaatio uhkistakin joka tapauksessa *hajaantuu* ja ihmiset saavat sitä eri muodoissa, halusimme sitä tai emme (esim. Juntunen ja Hyvönen 2020:84). Näin ollen viranomaisten tehtävä paikkansa pitävän tiedon tarjoamisessa kansalaisille on nähty medioituneessa ympäristössä yhä tärkeämmäksi.

Sekä toimitettu että sosiaalinen media on läsnä kaikkialla, ja sen merkitys tulisi huomioida kaikessa pelastustoimen strategisessa työssä niin normaalioloissa kuin poikkeustilanteissa. Moniääninen media yhtäältä haastaa pelastustointa, mutta toisaalta tarjoaa sille myös monia mahdollisuuksia (Seppänen 2020). Näin ollen pelastustoimenkin on olennaista tietää, mitä kansalaiset ajattelevat, millaista tietoa he tarvitsevat ja mikä heidän omatoimisen varautumisensa ja turvallisuusosaamisensa tila on. Millaisten medioiden ja informaation parissa he viettävät aikaa, ja millaisen pelastustointa koskevan tiedon varassa he elävät?

Viime vuosina pelastustoimessa on vahvistunut ajatus palvelujen kehittämisestä asiakaskeskeisesti, jolloin tietoisuus asiakkaiden näkemyksistä ja alaa kohtaan asettamista odotuksista tulee olennaiseksi menestystekijäksi. Luoma-aho ja Juholin (2017:19) puhuvat strategisen viestinnän yhteydessä odotustenhallinnasta, jolloin voidaan ajatella, että esimerkiksi jokainen negatiivinen asiakaspalaute on osoitus pieleen menneestä odotustenhallinnasta. Odotuksia tulisi seurata reaaliaikaisesti ja heikkojakin signaaleja etsiä eri kanavista, jolloin voidaan paitsi reagoida tarvittaessa nopeastikin, myös korjata suuntaa kesken matkan tai suunnitella matka lähtökohtaisesti jo odotusten mukaisesti. Asiakkaiden ja sidosryhmien odotusten luotaamisen, tunnistamisen ja tunnistamisen tulisi olla jatkuvaa toimintaa. Legitimiteetti säilyy vain, jos toimialan kannalta keskeisten

ryhmien keskuudessa on enemmän ns. "luottojoukkoja" kuin "vihajoukkoja". Luottojoukot ovat organisaatiolle resurssi myös mahdollisissa kriisi- ja muissa erityistilanteissa.

Sisäministeriön hallinnonalan konsernistrategiassakin viestintä nähdään erityisen merkitykselliseksi sisäisen turvallisuuden edistämiseksi. Strategiassa linjataan, että viranomaisten ollessa näkyvillä ja tavoitettavissa sekä viestissä oikea-aikaisesti ja monipuolisesti toiminnastaan, myös kansalaisten turvallisuudentunne vahvistuu. Kansalaisten luottamusta viranomaisiin on tarkoitus pitää yllä muun muassa avoimella ja oikea-aikaisella viestinnällä sekä monipuolisen turvallisuustiedon välittämällä. Lisäksi ihmisten turvallisuutta kannustetaan edistämään lisäämällä heidän valmiuksiaan toimia onnettomuuksia ennalta ehkäisevästi sekä kykyään toimia mahdollisissa onnettomuustilanteissa ja häiriötilanteissa. Strategian mukaan kansalaisten turvallisuudentunteen kehittymistä tulee myös seurata ja analysoida säännöllisesti.

Pelastustoimessa viestintä liittyy niin onnettomuuksien ennalta ehkäisyyn, pelastustoimintaan, kansalaiskohtaisiin kuin muuhunkin organisaatioiden ja alan toiminnasta viestimiseen (Harinen 2019a; Valtioneuvosto 2017:89). Yksi toimialan ydinviesteistä on, että kansalaisten oman ja yhteisen turvallisuuden eteen tarvitaan jokaisen yksilön ja organisaation vastuunottoa. Kuten muutakin turvallisuustyötä, viestintää kannattaa suunnitella ja toteuttaa laajassa yhteistyössä. Esimerkiksi järjestöillä on keinot tavoittaa suuri joukko ihmisiä, ja niiden kautta voidaan välittää paitsi kansalaisten näkemyksiä viranomaisille, myös tietoa viranomaisilta kansalaisille. Järjestöjen toimijat tunnistavat heikkoja signaaleja ja yhteiskunnan muutostrendejä sekä voivat välittää näitä viranomaisten ja päätöksentekijöiden tietoon. Lisäksi järjestöt voivat ohjeistaa ihmisiä tunnistamaan informaatiovaikuttamista ja edistää ihmisten medialukutaitoa. (Valtioneuvosto 2017:89.)

2.5 Muita selvityksiä kansalaisten turvallisuuskokemuksista ja -näkemysistä

Kansalaisten kokemuksia ja näkemyksiä turvallisuudesta ja viranomaistoiminnasta on selvitetty laajasti muun muassa toimialan järjestöissä. Lisäksi mm. Nuorisobarometrissa, Tiedebarometrissa, Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa, Poliisibarometrissa sekä Maanpuolustuskorkeakoulun selvityksissä kartoitetaan systemaattisesti kansalaisten turvallisuusasenteita, näkemyksiä ja kokemuksia turvallisuudesta. Niin ikään kaupalliset toimijat julkaisevat säännöllisin väliajoin selvityksiä ja gallupeja kansalaisten turvallisuudentunteesta sekä instituutioita kohtaan kokemasta luottamuksesta. Kyselyjen lisäksi tehdään alueellisia ja paikallisia selvityksiä, minkä lisäksi eri tutkimushankkeiden ja akateemisten yhteisöjen julkaisuissa, tieteellisissä artikkeleissa, väitöskirjoissa ja opinnäytetöissä on käsitelty ja käsitellään turvallisuuden tunteita eri näkökulmista (Harinen 2019a, 2019b; Laurikainen ja Nikkanen 2020; Lindfors 2013; Lindfors ym. 2017; Lindfors ja Myllö 2012; Lindfors ja Somerkoski 2016; Somerkoski 2012, 2013; Somerkoski, Kärki, ja Lindfors 2019; Somerkoski ja Kurki 2019; Villikari 2007; Vornanen 2000).

Puustinen ja Kekki (2020:40) esittelevät Pelastustoimen toimintaympäristökatsauksessa 2020 yhteenvedon vuosina 2017–2019 tehtyjen selvitysten esiin nostamista kansalaisten kokemista uhkista ja huolista. Heidän mukaansa "kansalaisten mielissä uhkakuvat ja käsitykset turvallisuudesta noudattavat melko samaa linjaa kuin kansallisen tason ennakointityössä esiin nostetut uhkat, riskit ja muutosilmiöt", ja myös Sitran Tulevaisuusbarometrissa 2019 (Dufva 2019) todetaan, että kansalaiset tunnistavat tulevaisuuden megatrendit varsin hyvin. Yleensä ottaen niin kansainvälisesti kuin

kansallisesti suurimpana tulevaisuuden uhkana on pidetty ilmastonmuutosta. Kansallisella tasolla uhkaaviksi on koettu lisäksi etenkin eriarvoistuminen, syrjäytyminen ja yhteiskunnan polarisaatio, kun taas etenkin kansainvälisesti uhkaaviksi on nähty mm. kansainvälinen terrorismi sekä maailman pakolaistilanne ja muuttoliikkeet. Puustinen ja Kekki (2020:42) toteavat vielä, että onnettomuuksiin tai rikollisuuden uhriksi joutumisen uhka vaikuttaa kansalaisten mielissä vähentyneen, mutta samalla yleinen turvattomuuden tunne näyttäisi vahvistuvan. Vaikka suomalainen yhteiskunta on tilastojen valossa turvallisempi kuin koskaan aiemmin ja luottamus turvallisuusviranomaisiin korkealla tasolla, eivät läheskään kaikki kansalaiset koe oloaan moninaistuvien uhkakuvien keskellä turvalliseksi.

Erilaisten kansalaisten näkemyksiä kartoittavien selvitysten lisäksi tausta-aineistoina on tässä käytetty kansallisia ja alueellisia riskiarvioita, varautumis- ja valmiussuunnitelmia sekä sisäisen turvallisuuden muita strategia-asiakirjoja. Myös Turvallisuuskomitean julkaisemia tietoja Suomen kokonaisturvallisuudesta sekä maan hallituksen ja eri vastuuministeriöiden ja alaisten työryhmien tuottamia aineistoja, raportteja, ohjeita ja muita julkaisuja on hyödynnetty selvityksen tausta-aineistoina soveltuvien osin. Edellä mainittujen selvitysten, arvioiden ja strategioiden kanssa käydään keskustelua raportin tulos- ja pohdintaosioissa.

3 Tutkimuksen toteutus

Vastaava kysely on tehty yhdeksän kertaa aiemmin vuosina 1992, 1995, 1999, 2002, 2005, 2008, 2011, 2014 ja 2017. Aiemmin tutkimus on toteutettu satunnaisotannalla, noin 1000 henkilön manner-Suomessa asuvaa 15–79-vuotiasta väestöä edustavalla otoksella (poikkeuksena vuoden 2017 aineisto, josta puuttuu ikäluokka 15–17). Aineiston keruu on toteutettu yhteistyössä markkinatutkimuslaitosten kanssa hyödyntäen paneeleja. Menetelmänä on ollut henkilökohtainen, puhelimitse toteutettu strukturoitu lomakehaastattelu. Kysymykset on pidetty vuosittain pääsääntöisesti samoina. Joinain vuosina yksittäisiä, joiltain osin vanhentuneita kysymyksiä on muotoiltu aikaansa paremmin sopiviksi.

Vuonna 2020 tutkimus toteutettiin verkkokyselylomakkeena. Tutkimuksen otoskoko on 3050 henkilöä. Aineisto edustaa maamme 18–79-vuotiasta väestöä pois lukien Ahvenanmaan maakunta. Lähtökohtana on ollut pitää kysely sillä tavoin edellisvuosien kaltaisina, etteivät aikasarjat vaarantuisi. Kuitenkin samalla haluttiin uudistaa kyselyä ajan mukaiseksi, minkä lisäksi haluttiin välttää päällekkäisyyksiä toimialalla jo toteutettavien selvitysten kanssa. Kyselyn fokus rajattiin aiempien vuosien tapaan pelastustoimeen ja sen viranomaistehtäviin.

Kyselylomaketta uudistettaessa lähdettiin liikkeelle asetetusta tavoitteesta tukea parhaalla mahdollisella tavalla pelastustointa sen toiminnan kehittämisessä entistä paremmin kansalaisia palvelevaksi. Prosessi eteni seuraavasti:

- taustatyöt, eri selvityksiin tutustuminen
- kyselylomakkeen työstäminen yhteistyössä Suomen pelastusalan keskusjärjestö SPEKin ja sisäministeriön edustajien kanssa
- kyselylomakkeen esitelmä Pelastusopiston opiskelijoiden kanssa
- kyselyn kilpailutus ja toteutus
- analysointi ja raportointi

Kyselylomakkeen uudelleenmuotoilussa hyödynnettiin muun muassa muiden sisäisen turvallisuuden selvitysten ja katsausten sisältöjä ja haettiin hyviä käytäntöjä esimerkiksi Poliisibaroetrin muuttujista. Vastausvaihtoehdot kiinnitettiin erityisesti pelastuslain pelastustointa velvoittaviin tehtäviin. Lomake pyrittiin muotoilemaan mahdollisimman selkeästi ja yksiselitteisesti niin, että mahdollisilta tulkintaeroilta välttyttäisiin. Tärkeäksi nähtiin, että tulokset pystyttäisiin kuvaamaan sekä keskiluvuin että frekvenssein. Lisäksi nähtiin, että tuloksia tarkasteltaessa tulisi pystyä tarkastelemaan muuttujien välisiä korrelaatioita ja tekemään vertailua aiempien vuosien tuloksiin. Lisäksi olennaiseksi nähtiin tulosten tarkastelu suhteessa eri taustamuuttujiin, kuten vastaajien ikään, sukupuoleen, asumismuotoon tai asuinalueeseen. Myös mahdollisuus pelastuslaitoskohtaiseen tarkasteluun koettiin tärkeäksi. Lomakkeen väittämät vastausvaihtoehdoineen ovat raportin liitteessä kaksi.

Tutkimus toteutettiin yhteistyössä Suomen Onlinetutkimus Oy:n kanssa. Otokseen määritettiin painokertoimet, joilla otos saatiin vastaamaan kohdejoukon jakaumaa (esim. alue, sukupuoli, ikä). Kyselystä rajattiin osittain ulkopuolelle pelastustoimessa joko viranhaltijana tai sopimussuhteessa

työskentelevät ja heidän lähisukulaisensa (esim. kysymykset mielikuvista, luottamuksesta, suoriutumisesta tehtävistään).

Kaikissa sähköisissä, kuluttaja- tai markkinatutkimuspaneeleihin perustuissa kyselyissä on poikkeuksetta sisäänrakennettu valikoitumisharha, sillä osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Vastaajajoukko ei siten koskaan vastaa tarkkuudeltaan satunnaisotantaa väestörekisteritiedoista. Tässä vastaajajoukon antamat taustatiedot vastaavat prosenttiosuuksiltaan kuitenkin Tilastokeskuksen tilastoimia, koko väestöä koskevia taustamuuttujia. Kyselyn vastaajajoukon näkemysten voidaan näin ollen tilastollisessa mielessä tulkita heijastavan suomalaisten keskimääräisiä ajatuksia selvityksen kiinnostuksen kohteena olevista ilmiöistä.

4 Aineistokuvaus

Tutkimuksen otoskoko on 3050 henkilöä. Vastaajien ikäjakauma painottuu alle 31-vuotiaisiin sekä 50 vuotta täyttäneisiin. Vuoden 2017 tutkimukseen verrattuna ikäjakauma on hieman nuorempi, mikä johtunee osittain siitä, että kysely toteutettiin tällä kertaa aiemmista puhelinhaastatteluista poiketen verkossa.

Taulukko 1. Vastaajien ikärakenne vuosien 2017 ja 2020 tutkimuksissa (lkm. ja %)

	2017		2020	
	Lkm.	%	Lkm.	%
-31	204	20	733	24
31–40	191	19	495	16
41–50	119	12	456	15
51–64	223	22	703	23
65-	266	27	663	22

Vastaajia pyydettiin ilmoittamaan kotikuntansa. Kotikunnan osalta tulokset raportoidaan Tilastokeskuksen (2019) tilastollisen kuntaryhmituksen mukaisesti ryhmitettynä seuraaviin luokkiin: pääkaupunkiseutu, kaupunkimainen kunta, taajaan asuttu kunta ja maaseutumainen kunta. Tutkimukseen vastanneista reilu puolet ilmoitti asuvansa kaupunkimaisissa kunnissa ja 30 prosenttia pääkaupunkiseudulla. Verrattuna vuoden 2017 tutkimusotokseen kaupunkimaisissa kunnissa asuvat ovat tässä tutkimuksessa ylliedustettuina. (Vrt. Tilastokeskus 2019.)

Taulukko 2. Vastaajien kuntaryhmät Tilastokeskuksen tilastollisen kuntaryhmituksen (2019) mukaan vuosina 2017 ja 2020 (lkm. ja %)

	2017		2020	
	Lkm.	%	Lkm.	%
Pääkaupunkiseutu	297	30	907	30
Kaupunkimainen kunta	209	21	1637	54
Taajaan asuttu kunta	254	25	278	9
Maaseutumainen kunta	243	24	227	7

Vastaajat ilmoittivat asuinmuotonsa kutakuinkin yhdenmukaisesti vuoteen 2017 verrattuna. Vastaajista noin puolet ilmoitti asuvansa kerrostalossa, reilu neljännes omakoti- tai pientalossa ja viidennes rivi- tai paritalossa. Verrattuna vuoteen 2017 kerrostaloasujat ovat yliedustettuina ja omakotitaloasujat taas aliedustettuina, mikä selittyyneen pääkaupunkiseudun ja kaupunkimaisten kuntien yliedustuksella tässä kyselyssä.

Taulukko 3. Vastaajien raportoima asuinmuoto vuoden 2017 ja 2020 tutkimuksissa (lkm. ja %)

	2017		2020	
Asuinmuoto	Lkm.	%	Lkm.	%
Kerrostalo	301	30	1598	52
Rivitalo	180	18	580	19
Omakotitalo	515	52	829	27
Muu	7		43	

Kolmen tuhannen henkilön tutkimuksessa prosenttiosuuksien tilastollinen virhemarginaali on noin kaksi prosenttiyksikköä suuntaansa. Raportin aikasarjavertailuissa ilmoitetaan myös erojen tai muutosten tilastolliset **merkitsevyydet**. Tilastollisella merkitsevyydellä tarkoitetaan tilastotieteessä sen todennäköisyyttä/epätodennäköisyyttä, että saatu tulos olisi sattumaa. Mitä pienempi p-arvo on, sitä epätodennäköisempää on, että tulos on sattumaa. Kuvitellaan esimerkiksi tilanne, jossa mitataan 20 prosenttiyksikön ero kahden ryhmän välillä ja merkitsevyydeksi saadaan $p = 0.05$. Tämä tarkoittaa, että eron olisi tässä mittauksessa vain viiden prosentin todennäköisyys olla 20 prosenttiyksikköä tai enemmän, jos todellisuudessa eroa ei olisikaan. Tämä *ei* siis tarkoita, että kyseisellä mitatulla arvolla olisi alle viiden prosentin todennäköisyys olla väärässä.

5 Aikaisempiin tutkimuksiin verrattavissa olevat tulokset

Seuraavaksi käsitellään Pelastusasenteet 2020 -kyselytutkimuksen tuloksia useamman eri temaattisen alaluvun kautta. Tuloksissa tehdään pitkittäisvertailua edellisten Pelastusasenteet -kyselyiden tuloksiin kaikilta niiltä osin kuin tulokset ovat vertailukelpoisia keskenään. Vuoden 2020 kyselyyn tuotiin mukaan osittain uusia muuttujia sekä ajantasaistettiin aiemmin käytettyjen muuttujien sanamuotoja (käsitelty tarkemmin luvussa 3; lomakkeen väittämät ovat raportin liitteessä 2).

5.1 Yleisimmin koettuja uhkia henkilökohtaisessa elämässä

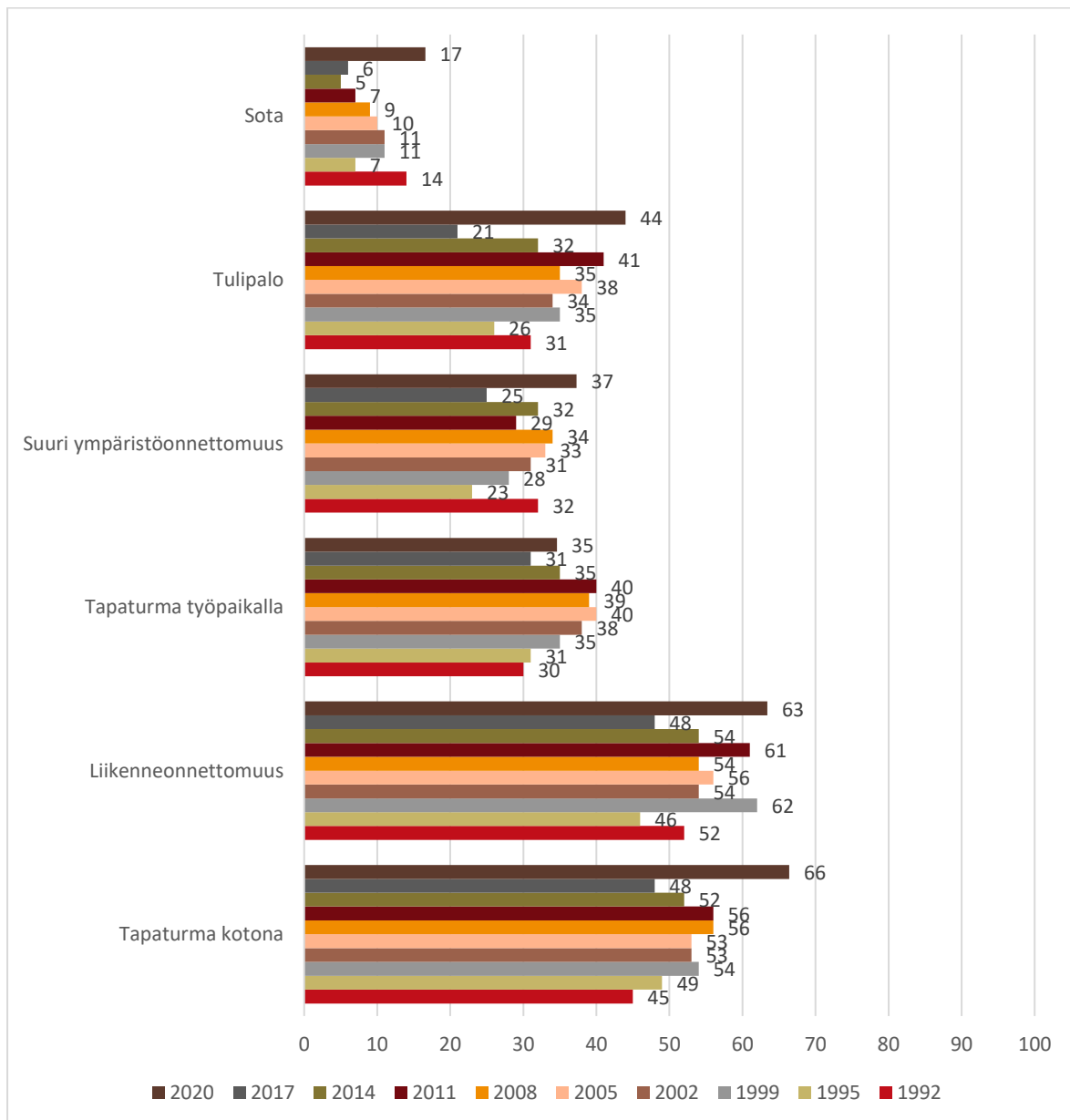
Kyselyyn listatuista henkilökohtaisen elämän potentiaalisista vaaroista ja uhkista nousevat vastauksissa esiin useimmin vaarallinen tartuntatauti (83 % pitää todennäköisenä tai jossain määrin todennäköisenä), sairastuminen (69 %) ja kotitapaturmat (66 %). Myös informaatiovaikuttaminen, liikenneonnettomuudet, toimintavarmuushäiriöt sekä väestöryhmien välisten jännitteiden kasvu nähdään verrattain todennäköisiksi. (Ks. Liite 1, Liite 1: Merkitsevyystestit, taulukot 4 - 6)

Taulukko 4.) Vähiten todennäköisiksi henkilökohtaisiksi uhkiksi suomalaiset kokevat sodan (13 %) ja ydinvoimalaonnettomuuden (13 %). Vuoden 2020 tutkimuksessa nousevat uusina uhkakuvina esiin erityisesti vaarallinen tartuntatauti (83 %), sairastuminen (69 %), informaatiovaikuttaminen (64 %), toimintavarmuushäiriöt (61 %), väestöryhmien välisten jännitteiden kasvu (58 %), sään ääri-ilmiöt (46 %) ja ydinvoimalaonnettomuudet (13 %). (Ks. kuva 2.)

Ydinvoimalaonnettomuutta ei tämän tutkimuksen kyselyssä kohdistettu nimenomaan Suomeen tai lähimaihin, niin kuin aikaisemmissa tutkimuksissa on tehty, joten suoraa vertailua aikaisempiin vuosiin ei voi tehdä. Luonnononnettomuus on tässä määritelty sään ääri-ilmiöihin (ml. tulvat, kuivuudet ja myrskyt) sekä ympäristöonnettomuuksiin liittyväksi onnettomuudeksi. Ydinsodan todennäköisyydestä ei vuonna 2020 kysytty ollenkaan.

Vain harva muuttuja pysyi samana verrattuna edelliseen tutkimukseen: näitä olivat työ- ja kotitapaturmat, sota, ympäristö- ja liikenneonnettomuudet sekä tulipalot. Arviot kaikkien edellä mainittujen uhkakuvien todennäköisyyksistä kasvoivat tässä vuoteen 2017 verrattuna, joskaan työtapaturman todennäköisyydessä koettu neljän prosentin kasvu ei ole tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,113$). Suurin muutos koetuissa todennäköisyyksissä liittyy tulipaloihin: vuonna 2017 vain viidennes koki tulipalojen kohtaamisen todennäköiseksi, kun taas vuonna 2020 tämä lukema nousi 44 prosenttiin. Muutos on tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,00001$). (Ks. kuva 2.)

Kotitapaturmien, liikenneonnettomuuksien, ympäristöonnettomuuksien, tulipalojen sekä sodan koetut uhkat ovat kaikki ennätystasolla verrattuna aikaisempiin tutkimuksiin vuodesta 1992 lähtien. Vain työpaikkatapaturmien koettu todennäköisyys jää alle ennätyslukemien, joskin sekin näyttäytyy nyt korkeampana kuin vuosina 1992, 1995 ja 2017. Suoraviivaista trendimuutosta ei ole luettavissa selkeästi minkään uhkakuvan kohdalla. (Ks. kuva 2.)

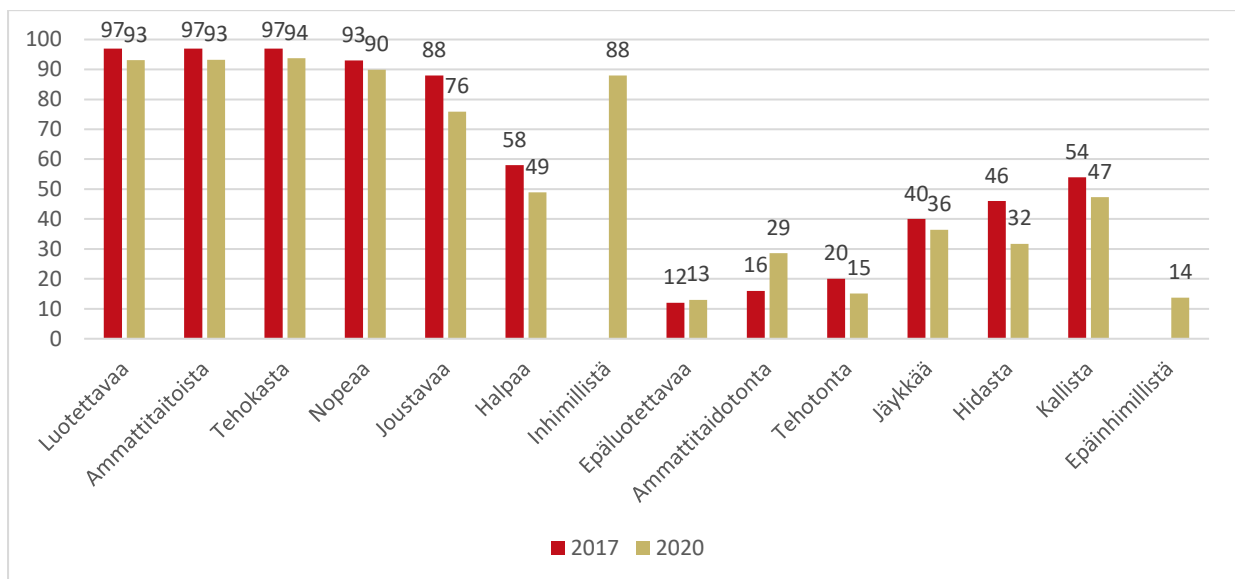
Kuva 2. Uhkakuvien tai vaarojen henkilökohtaisen kokemisen koettu todennäköisyys, vuosina 1992–2020 verrattavissa olevat (%)

5.2 Pelastustoimi nähdään tehokkaaksi, luotettavaksi ja ammattitaitoiseksi

Suomalaiset kokevat pelastustoimen tehokkaaksi (94 %), luotettavaksi ja ammattitaitoiseksi (molemmat 93 %). Negatiivisista mielikuvista nousevat esiin pelastustoimen kalleus (47 %), jäykkyys (36 %) ja hitaus (32 %). (Ks. Liite 1, Taulukko 5.) Vuoden 2020 tutkimukseen lisättiin väittämä pelastustoimen kokemisesta inhimilliseksi/epäinhimilliseksi. Yhdeksän kymmenestä vastaajasta (88%) kokee pelastustoimen inhimilliseksi, ja vastaavasti 14 prosenttia kokee sen epäinhimillisenä. (Ks. kuva 3.)

Käsitysten määrä pelastustoimesta nopeana (+2 prosenttiyksikköä), joustavana (+2), halpana (+7), epäluotettavana (+2), ammattitaidottomana (+15), jäykkänä (+3) sekä kalliina (+6) ovat kaikki nousseet edellisistä vuosista. Vastaavasti käsitykset ammattitaidokkuudesta (-1 prosenttiyksikköä), tehottomuudesta (-4) ja hitaudesta (-12) ovat laskeneet. Kaikki muutokset ovat tilastollisesti merkitseviä. Kaikki muutokset eivät kuitenkaan ole yhtä suuria: yhden tai kahden prosenttiyksikön muutos ei välttämättä vielä aiheuta syytä suureen huoleen tai erillisiin toimenpiteisiin. (Ks. kuva 3.)

Kuva 3. Käsitykset pelastustoimesta, vuosien 2017 ja 2020 vertailu (%)

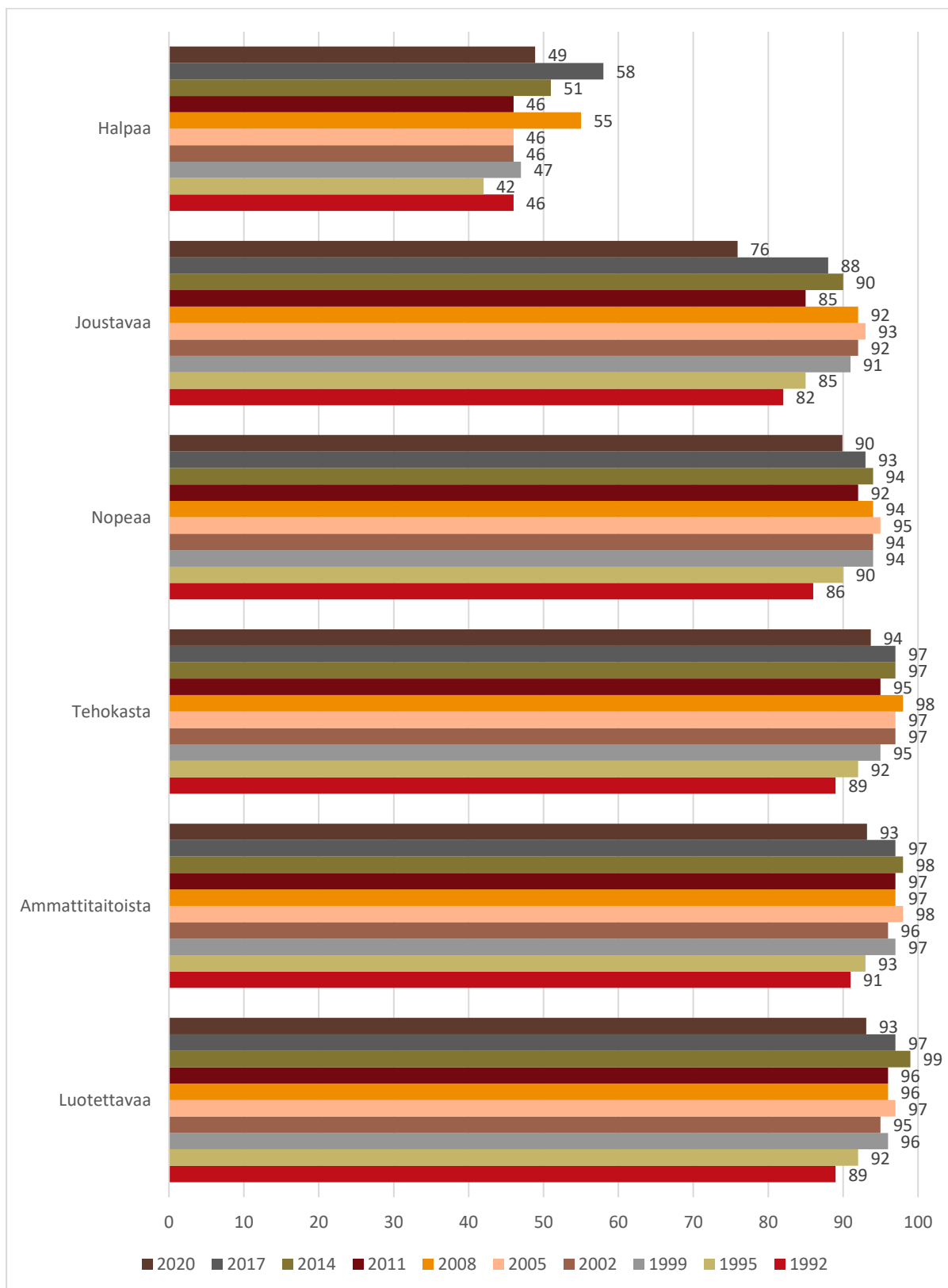
Sekä positiivisista että negatiivisista käsityksistä neljän osalta on nähtävissä nousevaa trendiä ja kahden osalta vastaavasti laskevaa trendiä. Muutosta asenteissa ei siten voida nähdä selkeästi sen paremmin aiempaa positiivisempaa kuin negatiivisena suhtautumisena pelastustoimeen kokonaisuudessaan, vaan erot näkyvät suhtautumisessa toimialaan osa-alueittain. Positiivisissa käsityksissä tapahtuneet muutokset ovat kokonaisuudessaan kautta linjan pieniä, yhden tai kahden prosenttiyksikön suuruisia, kun taas negatiivisissa käsityksissä tapahtuneet muutokset ovat suurimmillaan yli kymmenen prosenttiyksikön suuruisia. Positiiviset käsitykset pelastustoimesta näyttävät siten pysyneen vuoteen 2017 verrattuna kutakuinkin samalla tasolla. Sen sijaan negatiiviset käsitykset ovat noususuunnassa.

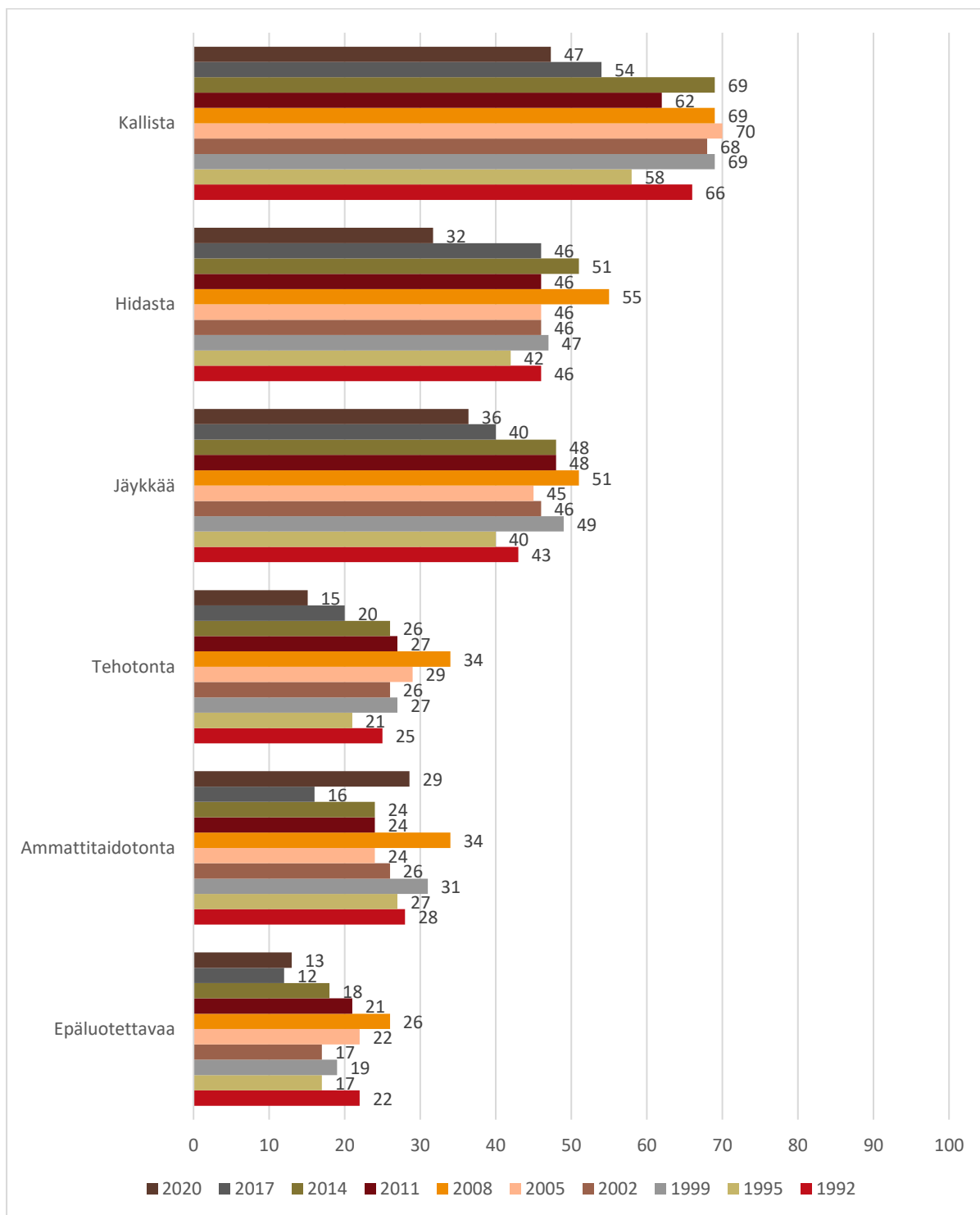
Positiivisissa käsityksissä ei ilmene kovinkaan suuria trendimuutoksia koko tutkimussarjaa tarkasteltaessa. Sen sijaan käsitykset pelastustoimen halpuudesta² ovat olleet tilastollisesti loivasti nousujohteisia vuodesta 1992 lähtien. Nousua on noin kolmannesprosentti vuotta kohden ($p < .00001$). (Ks. kuva 4 ja 5.)

Negatiivisista käsityksistä mielikuvat epäluotettavuudesta, tehottomuudesta, kalliista hinnasta sekä toimialan jäykkyydestä ovat laskusuunnassa. Kalliiksi koettua hintaa lukuunottamatta kaikki negatiiviset käsitykset olivat korkeimmillaan vuonna 2008. Näkemys ammattitaidottomuudesta on sittemmin laskenut vuodesta 2008 alkaen, mutta se kääntyi voimakkaaseen nousuun tässä tutkimuksessa. Mielikuva pelastustoimen ammattitaidottomuudesta näyttäytyy tässä tutkimuksessa vuoteen 2017 verrattuna lähes kaksinkertaisena (16 % vuonna 2017, 29 % vuonna 2020). (Ks. kuvat 4 ja 5.)

² Väitemuotona oli kyselyssä termi halpa, koska sen arveltiin olevan vastaajalle yksiselitteisemmin arvioitavissa kuin esimerkiksi termit kustannustehokas tai edullinen.

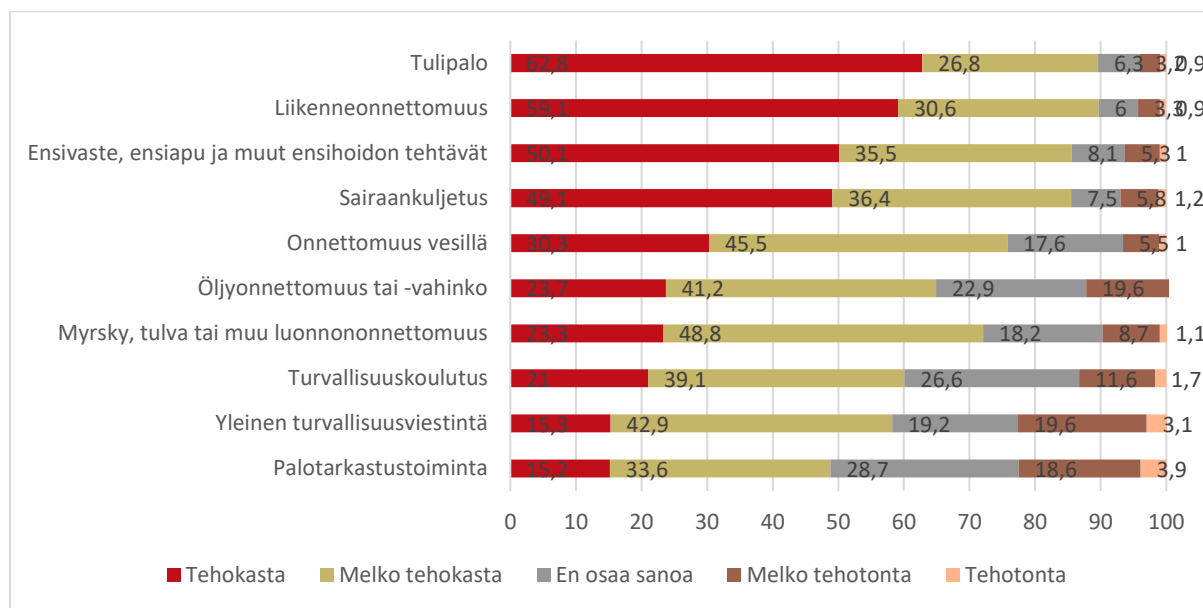
Kuva 4. Positiiviset mielikuvat asuinkunnan pelastustoimesta, vuosina 1992–2020 verrattavissa olevat (%)

Kuva 5. Negatiiviset mielikuvat asuinkunnan pelastustoimesta, vuosina 1992–2020 verrattavissa olevat (%)

5.3 Pelastustoimen koettu tehokkuus riippuu toiminnasta

Kansalaisten näkemykset pelastustoimen tehokkuudesta vaihtelevat onnettomuustyypeittäin ja tilanteittain. Pelastusviranomaisten toimintaa pidetään tehokkaimpana liikenneonnettomuuksissa ja tulipaloissa (molemmissa 90 % näkee toiminnan tehokkaana tai melko tehokkaana), kun taas yleistä turvallisuusviestintää (58 %) ja palotarkastustoimintaa (49 %) pidetään vähiten tehokkaina. (Ks. kuva 6.)

Kuva 6. Pelastustoiminnan tehokkuus eri tilanteissa 2020 (%)

5.3.1 Pelastustoimi koetaan tehokkaimmaksi tulipaloissa ja ensihoidossa

Kysymyspatteriston muutosten vuoksi kattavaa vertailua aikaisempien vuosien tuloksiin ei voida pelastustoimen koettuun tehokkuuteen liittyen tehdä muiden kuin liikenneonnettomuuksien kohdalla. Uusiin muuttujiin kuuluvat tulipalot (90 %), ensihoidon tehtävät, ml. ensiapu ja ensivaste (86 %), sairaankuljetukset (86 %), onnettomuudet vesillä (76 %), luonnononnettomuudet ml. myrskyt ja tulvat (72 %), öljyonnettomuudet (65 %), turvallisuuskoulutus (60 %), yleinen turvallisuusviestintä (58 %) sekä palotarkastustoiminta (49 %). Näistä pelastustoimen nähdään toimivan tehokkaimmin tulipaloissa sekä ensihoidon ja sairaankuljetuksen tehtävissä. Toiminta nähdään verrattain tehokkaaksi myös vesillä sattuneissa onnettomuuksissa sekä sään ääri-ilmiöiden aiheuttamissa luonnononnettomuuksissa (myrskyt, tulvat). (Ks. kuva 6.)

5.3.2 Kokemukset tehokkuudesta liikenneonnettomuuksissa laskusuunnassa

Vaikka kansalaiset näkevät pelastustoimen olevan tehokkaimmillaan nimenomaan liikenneonnettomuustilanteissa, on lukema koetusta tehokkuudesta sen osalta vuoteen 2017 verrattuna merkittävästi alemmalla tasolla (laskua 7 %-yksikköä). Muutos on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p < .00001$).

5.3.3 Toiminnan koetussa tehokkuudessa ei ole havaittavissa pitkäjänteisiä muutoksia

Pelastustoiminnan koettu tehokkuus liikenneonnettomuuksissa on koko aikasarja huomioiden tässä tutkimuksessa matalimmillaan. Kuitenkaan selkeää muutostrendiä ei aikasarjassa ole havaittavissa.

Vaikka muita muuttujia ei voida kyselyyn tehtyjen muutosten vuoksi verrata suoraan toisiinsa, voidaan aineistosta tehdä niidenkin osalta joitain huomioita. Vuoden 2020 kyselyssä kysyttiin yleisemmällä tasolla näkemyksistä pelastustoiminnan toiminnasta tulipaloissa, kun taas vuonna 2017 näkemyksistä kysyttiin erikseen huoneisto- ja teollisuuspalojen osalta. Tässä kyselyssä 90 prosenttia vastaajista koki pelastustoimen toiminnan tulipaloissa tehokkaaksi, kun taas vuonna 2017 toiminta huoneistopaloissa nähtiin tehokkaaksi 96 prosentissa vastauksista ja toiminta teollisuuspalossa vastaavasti 89 prosentissa vastauksista. Koko aikasarjaa tarkasteltaessa huomataan, että mielikuvat toiminnan tehokkuudesta teollisuuspalossa ovat vuosien saatossa vahvistuneet.

Aikaisempina vuosina kyselyssä on kysytty pelastustoimen toimintaan liittyvistä mielikuvista erityisesti tulvatilanteiden osalta, kun taas tässä tutkimuksessa selvitettiin näkemyksiä koetusta tehokkuudesta yleisemmin luonnononnettomuuksien yhteydessä. Näillä muuttujilla arviot ovat pysyneet eri vuosina kutakuinkin samalla tasolla.

5.4 Palovaroitin ja julkinen turvallisuusviestintä nähdään turvallisuuden ylläpitämisessä tärkeiksi

Suomalaiset näkevät turvallisuuden edistämisen kannalta tärkeimmiksi palovaroittimen (86 % pitää tarpeellisenä), pelastusviranomaisten turvallisuusviestinnän julkisuudessa (56 %) sekä evakuoitisuunnitelmat (55 %). Vähiten tarpeellisina pidetään automaattista sammutusjärjestelmää (36 %), hätäkeskukseen kytkettyä automaattista paloilmoitinta sekä pelastusviranomaisten turvallisuusviestintää kasvokkain (molemmat 24 %). (Ks. Liite 1, Taulukko 6.)

Noin puolet vuoden 2020 muuttujista ovat verrattavissa aikaisempaan tutkimusvuoteen 2017, ja noin puolet muuttujista on uusia. Uusiin turvallisuustekijöitä koskeviin muuttujiin kuuluvat vuoden 2020 tutkimuksessa hätäkeskukseen kytketty automaattinen paloilmoitin (24 % kokee tärkeäksi), pelastusviranomaisen turvallisuusviestintä julkisuudessa (56 % kokee tärkeäksi), kasvokkainen turvallisuusviestintä pelastustoimen edustajan kanssa (24 % kokee tärkeäksi), taloyhtiön pelastussuunnitelma ja turvallisuusohje (50 % kokee tärkeäksi) sekä kodin muut turvalaitteet (46 % kokee tärkeäksi). Tässä tutkimuksessa ei aiempien vuosien tapaan kysytty erikseen säteilyvalvonnan tarpeellisuudesta. (Ks. kuva 7.)

5.4.1 Turvallisuutta ylläpitävät välineet ja toiminnot nähdään aiempaan verrattuna vähemmän tärkeiksi

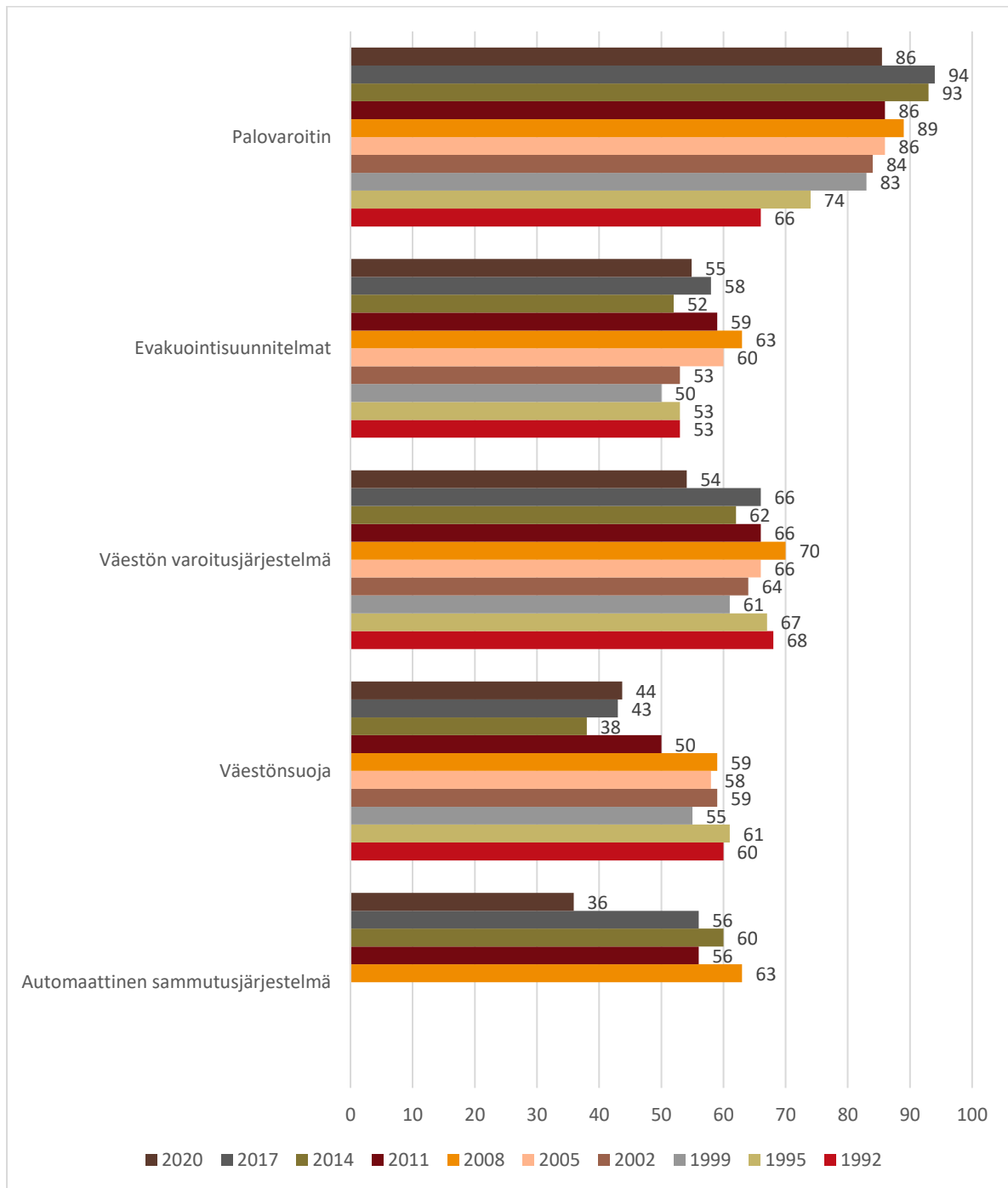
Yleisellä tasolla turvallisuutta ylläpitävien välineiden ja toimintojen osalta tämän tutkimuksen tuloksissa on havaittavissa huomattavia muutoksia verrattuna vuoden 2017 tuloksiin. Laskua on niin kokemuksissa palovaroittimen (-9 %-yksikköä), väestön varoitusjärjestelmän (-12 %-yksikköä) kuin automaattisen sammutusjärjestelmän (-20 %-yksikköä) tarpeellisuudesta. Kaikki muutokset ovat tilastollisesti merkitseviä ($p:t < 0,00001$). Kokemukset evakuoitisuunnitelmien tarpeellisuudesta

ovat loivasti laskeneet (-3 %-yksikköä) ja väestönsuojan tarpeellisuudesta vastaavasti loivasti nousseet (+1 %-yksikköä), mutta kumpikaan näistä muutoksista ei ole tilastollisesti merkitsevää. (Ks. kuva 7.)

5.4.2 Väestösuojat koetaan jatkuvasti vähemmän tarpeellisiksi

Kokemus palovaroittimen tarpeellisuudesta on pitkän aikavälin tarkastelussa ollut trendiltään nouseva. Vuoden 2020 tutkimuksessa esiin nouseva suunnanmuutos on siten epätyypillinen muihin vuosiin verrattuna. Kokemuksissa väestön varoitusjärjestelmän, automaattisen sammutusjärjestelmän sekä väestönsuojan tarpeellisuudesta on nähtävissä laskutrendiä, mutta vain väestönsuojan kohdalla trendi on tilastollisesti merkitsevää ($r = -0,83$, $p = 0,003$). Kokemuksissa evakuointisuunnitelmien tarpeellisuudesta ei ole havaittavissa suoraviivaista trendiä. (Ks. kuva 7.)

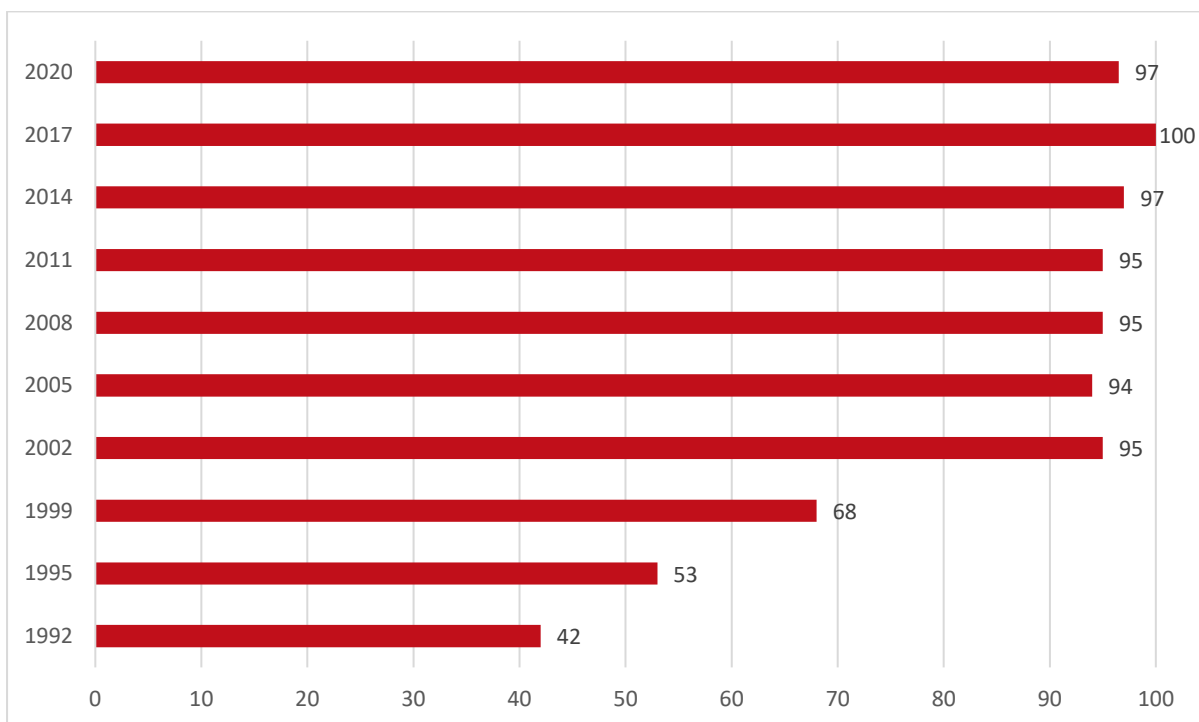
Kuva 7. Turvallisuuden kannalta erittäin tarpeellisena pidettävät asiat, vuosina 1992–2020 (%)

5.5 Palovaroittimen yleisyys ja toimintakunnon tarkistaminen

5.5.1 Melkein kaikilla on palovaroitin

Suomalaisista kodeista melkein jokaisessa on palovaroitin: 96,5 prosenttia ilmoittaa sen löytyvän kodistaan. Vuonna 2017 jokainen vastaaja ilmoitti kodissaan sijaitsevan palovaroittimen, ja tämä vajaan neljän prosenttiyksikön lasku verrattuna edelliseen tutkimuskertaan on tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,00001$). Toisaalta vuoden 2020 ja sitä edeltävien vuosien havaintoja voitaneen pitää reaali maailman tilannetta paremmin vastaavana. (Ks. kuva 8.)

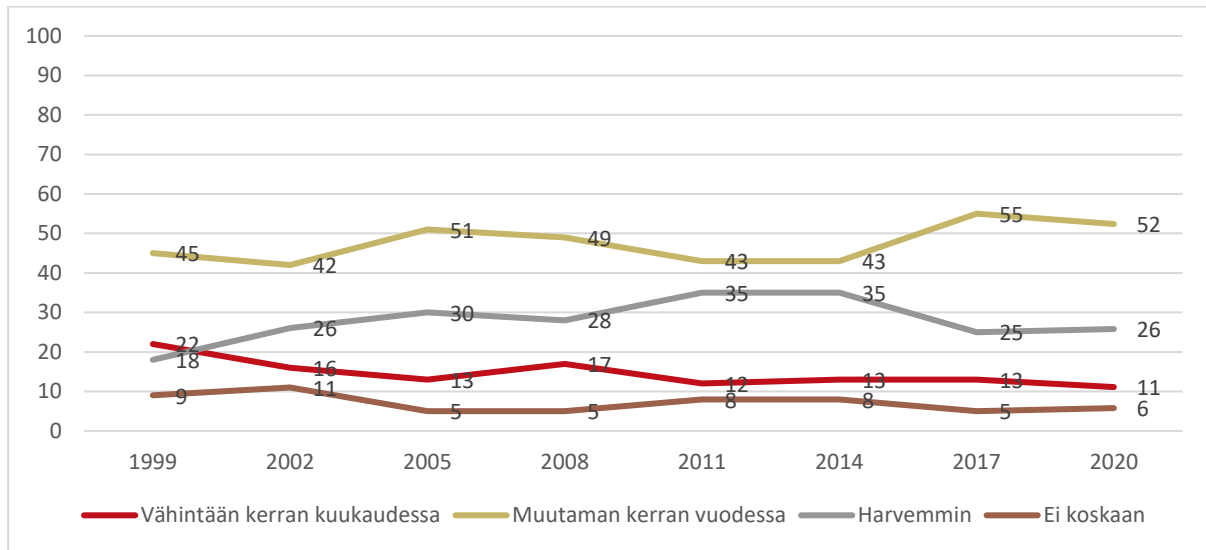

Kuva 8. Palovaroittimella varustetut asunnot 1992–2020 (%)

Vuosina 2008, 2017 sekä 2020 tutkimuksessa selvitettiin myös palovaroittimen löytymistä kesämökeiltä. Vuonna 2020 kesämökin haltijoista 88 prosenttia kertoi, että palovaroitin löytyy myös mökiltä. Lukema on noussut neljällä prosenttiyksiköllä vuodesta 2017, ja nousu on tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,028$).

5.5.2 Yhä harvempi ilmoittaa tarkistavansa palovaroittimensa kunnon kuukausittain

Vuodesta 1999 tutkimuksessa on kysytty palovaroittimen toiminnan tarkistamisaktiivisuudesta. Vuonna 2020 noin joka kymmenes ilmoitti tarkistavansa palovaroittimensa kunnon vähintään kerran kuukaudessa ja puolet muutaman kerran vuodessa. Kuusi prosenttia vastaajista ilmoitti, ettei tarkista palovaroitinta koskaan.

Kuva 9. Palovaroittimen toimintakunnon tarkistamisaktiivisuus 1999–2020 (%)

Prosenttiosuudet palovaroittimen tarkastamisaktiivisuudessa eivät ole muuttuneet merkittävästi vuodesta 2017. Koko aikasarjaa tarkasteltaessa ei ole havaittavissa selkeitä muutostrendejä. Pitkällä aikavälillä tarkistusten tiheys näyttäisi vuosien mittaan hiukan nousseen, kun harvemmin tarkistavien osuus on laskenut ja vuosittain kunnon tarkistavien osuus vastaavasti noussut, mutta tämäkään muutos ei näyttäisi olevan systemaattinen. (Ks. kuva 9.)

Palovaroittimensa kunnon vähintään kerran kuukaudessa tarkistavien osuus on tilastollisesti merkitsevässä laskusuunnassa ($r = -0,79$, $p = 0,021$). Muissa kategorioissa nähtävät muutokset (muutaman kerran vuodessa, harvemmin tai ei koskaan) eivät ole tilastollisesti merkitseviä, joten havaitut muutokset selittynevät satunnaismuutoksilla.

5.6 Suomalaiset varautuvat ensiaputarvikkeilla

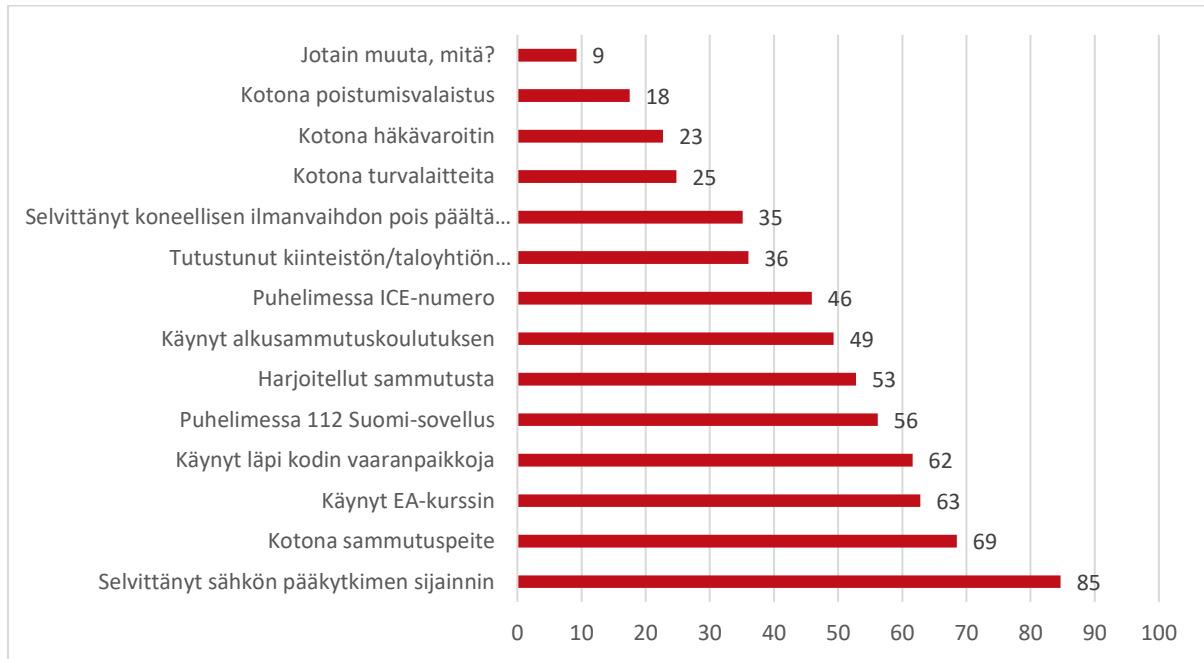
Palovaroittimen lisäksi tyypillisimpiin keinoihin varautua onnettomuuksilta kuuluvat sähkön pääkytkimen sijainnin selvittäminen (85 %) ja ensiaputarvikkeiden (73 %) sekä sammutuspeitteen (69 %) omistaminen. Epätyypillisimmät tavat varautua onnettomuuksiin ovat vastaajien joukossa joditablettien omistaminen (11 %), asuinrakennuksen poistumisharjoituksiin osallistuminen (12 %) sekä kodin poistumisvalaistuksesta huolehtiminen (18 %). (Ks. kuva 10.)

5.6.1 Sähkön pääkytkimen sijainti on tiedossa ja 112 Suomi -sovellus löytyy kännykästä

Uusina muuttujina vuoden 2020 tutkimukseen sisällytettiin onnettomuuksiin varautumisen keinoista seuraavat: selvittänyt sähkön pääkytkimen sijainnin (85 %), kodissa sammutuspeite (69 %), käynyt ensiapukurssin (63 %), käynyt läpi kodin vaaranpaikat (62 %), puhelimesta 112 Suomi-sovellus (56 %), harjoitellut sammutusta (53 %), käynyt alkusammutuskoulutuksen (49 %), puhelimesta ICE-numero (46 %), tutustunut kiinteistön tai taloyhtiön pelastussuunnitelmaan (36 %), selvittänyt koneellisen ilmanvaihdon pois päältä kytkemisen (35 %), kodissa muita turvalaitteita (25 %), kodissa

häkävaroitin (23 %) sekä kodissa poistumisvalaistus (18 %). Aikaisempina vuosina vastaajilta kysyttiin ensiapukurssin ja pelastusalan muiden kurssien suorittamisesta samalla kysymyksellä, mutta vuonna 2020 kysymykset kohdennettiin erikseen ensiapu- ja alkusammutuskoulutukseen. Näin ollen suoraa vertailua ei näiden osalta voi tehdä. (Ks. kuva 10.)

Kuva 10. Omatoiminen varautuminen onnettomuustilanteisiin (%)

5.6.2 Muita varautumiskeinoja ovat hälytysjärjestelmät ja tietoisuus elinympäristöstä

Muut vastaajien ilmoittamat omatoimisen varautumisen keinot jakaantuvat kutakuinkin neljään yhtä suureen ryhmään: yleinen varautuminen, hälytysjärjestelmät, tietoisuus elinympäristöstä sekä työkalut. Yleisiin varautumistoimiin lasketaan tässä erilaiset onnettomuuksia ennalta ehkäisevät toimet, kuten valppaus, varovainen eläminen, sähkölaitteiden tarkistus sekä keskustelut ja sovinnot läheisten ja naapureiden kanssa. Vastaajat ilmoittivat myös käyneensä erilaisia teemaan liittyviä koulutuksia, hankkineensa vakuutuksia sekä toteuttaneensa yksittäisiä käytännön turvatoimia (esim. hätätietokortin kantaminen mukana).

Hälytysjärjestelmiin lasketaan esimerkiksi Verisure- ja Sector Alarm -palvelut, vesivahingoista varoittavat järjestelmät sekä rakennusten automaattiset hälytysjärjestelmät.

Elinympäristötietoisuuteen lasketaan tiedot taloyhtiön onnettomuustilanteissa hyödynnettävien työkalujen ja kokoontumispaikkojen sijainnista, ympäristön muut turvavarusteet (esim. portaiden liukastumisesteet) sekä tieto vesijohdon pääsulkuventtiilin sijainnista.

Työkaluihin lasketaan mm. turvapuhelin, käteisraha, varapolttoaineet, lääkevarastot, aseet, VHF-radio, sähköstä riippumaton valaistus sekä ulko-oveen kiinnitetty ilmoitus kiinteistössä sijaitsevissa lemmikkieläimistä.

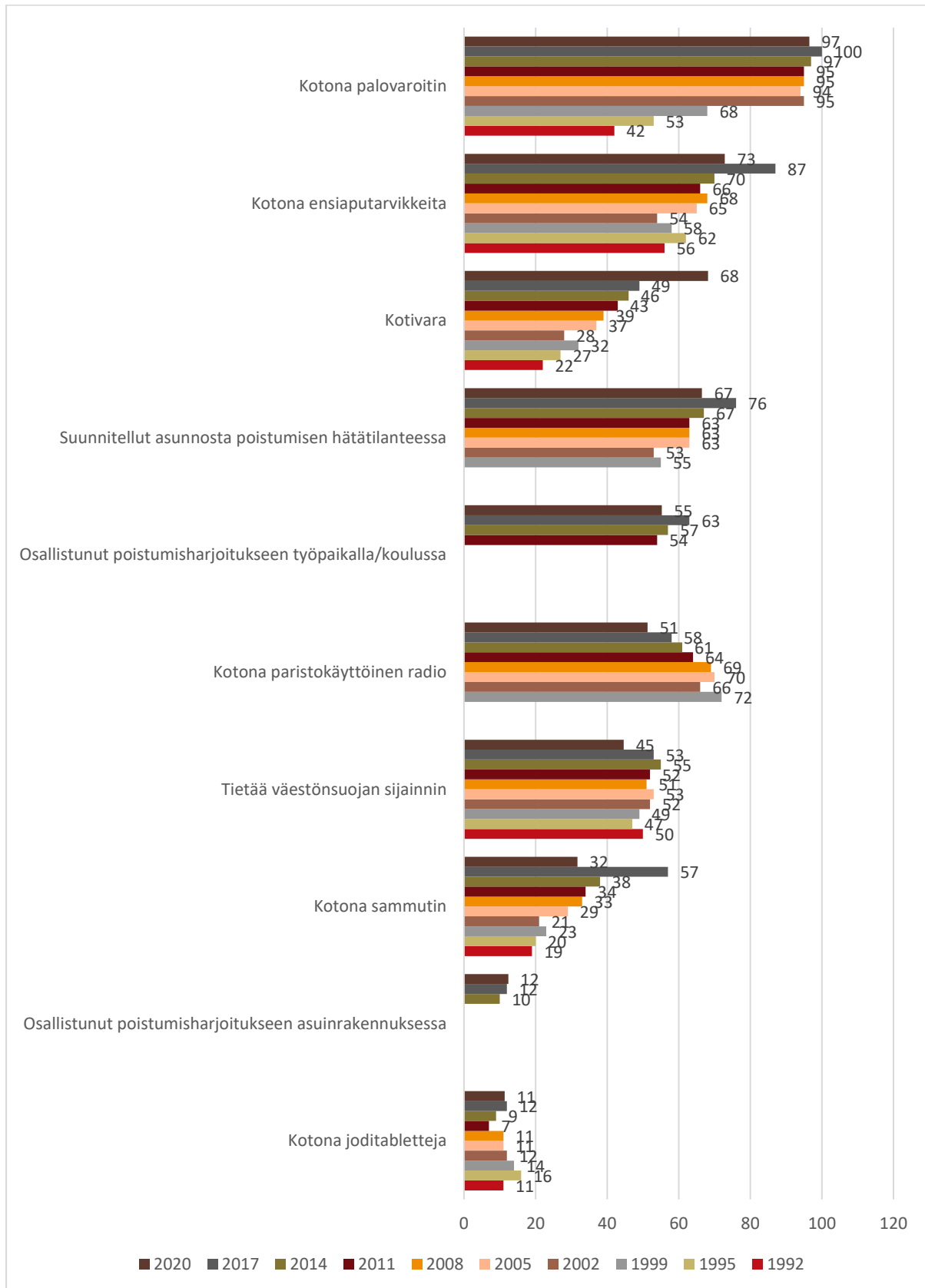

5.6.3 Varautumiskeinot yleisesti ottaen vähentyneet, mutta kotivara on entistä yleisempi

Omatoimiseen varautumiseen liittyvät muutokset ovat suhteessa edelliseen mittaukseen pääsääntöisesti negatiivisia. Eniten ovat laskeneet sammuttimen (-25 %-yksikköä) sekä ensiaputarvikkeiden (-14 %-yksikköä) omistaminen sekä asunnosta poistumisen suunnittelu (-10 %-yksikköä). Kotivaralla varautuminen on noussut 19 prosenttiyksiköllä ja muutos on tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,00001$). Joditablettien omistamisen yleisyys tai osallistumisaktiivisuus asuinrakennusten poistumisharjoituksiin ei ole muuttunut merkitsevästi, mutta muut muutokset ovat tilastollisesti merkitseviä. (Ks. kuva 11.)

Sammuttimella, ensiaputarvikkeilla, palovaroittimella ja kotivaralla varautuminen sekä asuinrakennuksesta poistumisen suunnittelu ovat kuitenkin kaikki pitkällä aikavälillä noususuunnassa. Poistumisharjoituksiin osallistumista ei ole kysytty tarpeeksi usein, että voitaisiin tarkastella erikseen trendimuutosta sen osalta. Joditablettien omistuksessa on mahdollisesti havaittavissa pientä laskutrendiä. Paristokäyttöisten radioiden yleisyys on selvästi laskenut sitten vuoden 1999, jolloin 72 prosenttia ilmoitti omistavansa sellaisen: vuonna 2020 paristokäyttöinen radio löytyi enää 51 prosentilta vastanneista. Vastaajien tiedoissa väestösuojan sijainnista ei ole havaittavissa selkeää muutostrendiä. (Ks. kuva 11.)

Kotivaran nousu on luultavasti ainakin osittain selitettävissä vuonna 2020 alkaneella koronavirusepidemialla, jolloin myös viestintä esimerkiksi kotivaran kaltaisista omatoimisen varautumisen keinoista on lisääntynyt julkisuudessa merkittävästi. Toisaalta kotivaralla varautuminen on jatkanut nousuaan hyvin suoraviivaisesti jo vuodesta 1992 lähtien, joten tietämyksen kasvun voidaan olettaa johtuvan myös muista syistä kuin varsinaisesta pandemiatilanteesta koetusta uhkasta tai pandemian aikaisesta viestinnästä. Esimerkkejä tällaisista voisivat olla mm. lisääntynyt keskustelu omavarasta sosiaalisen median eri kanavilla sekä myös siihen liittyvät pelastusalan ja sen yhteistyökumppanien toteuttamat, teemaan liittyvät varsinaiset kampanjat (esim. SPEKin 72h-kampanja).

Kuva 11. Onnettomuusvarautuminen 1992–2020 (%)

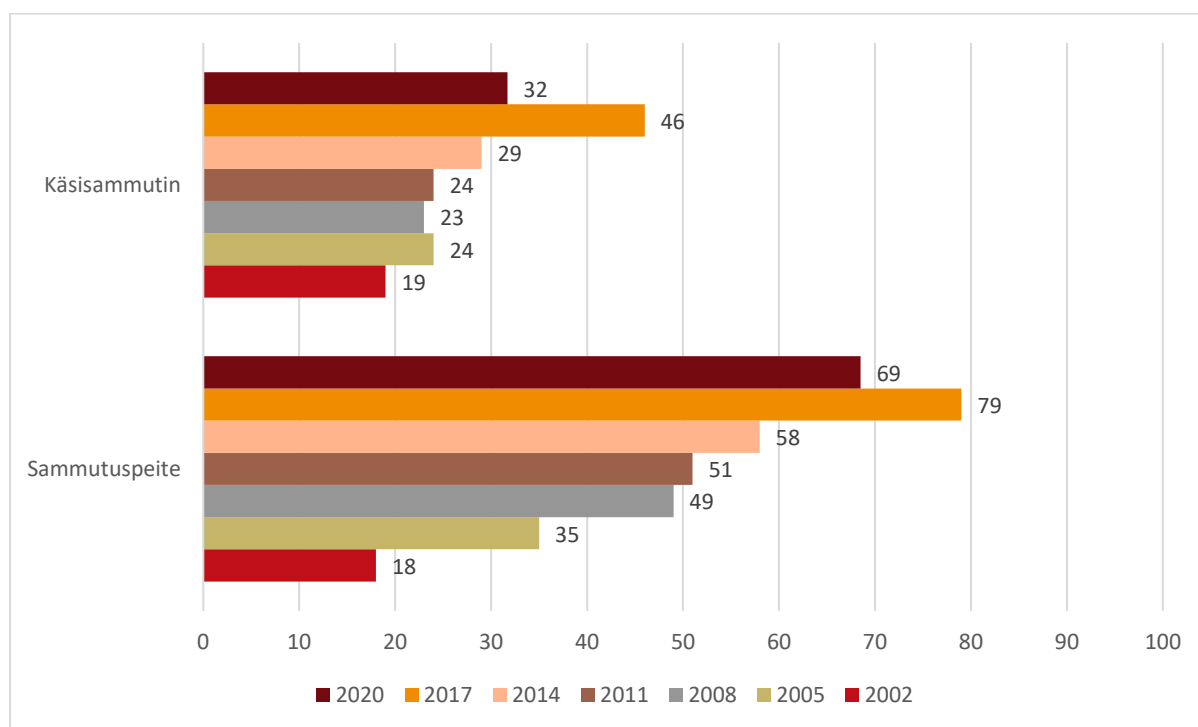
5.6.4 Autoista löytyy moskia, puukkoja, vettä ja vilttejä

Vastaajat raportoivat autoistaan löytyvistä onnettomuuksissa auttavista välineistä avoimissa vastauksissa. Tyypillisimpiin vastauksiin kuuluivat moska, puukko, saha, vettä, viltti sekä muut yleiset työkalut. Lisäksi vastauksissa mainittiin mm. aggregaatti, kuivaruoka, sammuttimet ja sammutinpeitteet, tulentekovälineet, turvavyöt, tutkalaitteet sekä VHF-radio.

5.6.5 Alkusammutusvälineitä omistetaan entistä vähemmän

Vastaajista 69 prosenttia ilmoitti, että heillä on kotonaan sammutuspeite. Sen sijaan ainoastaan 32 prosentilla on kotonaan myös käsisammutin. Muiden alkusammutusvälineiden omistamisesta ei vuoden 2020 tutkimuksessa kysytty.

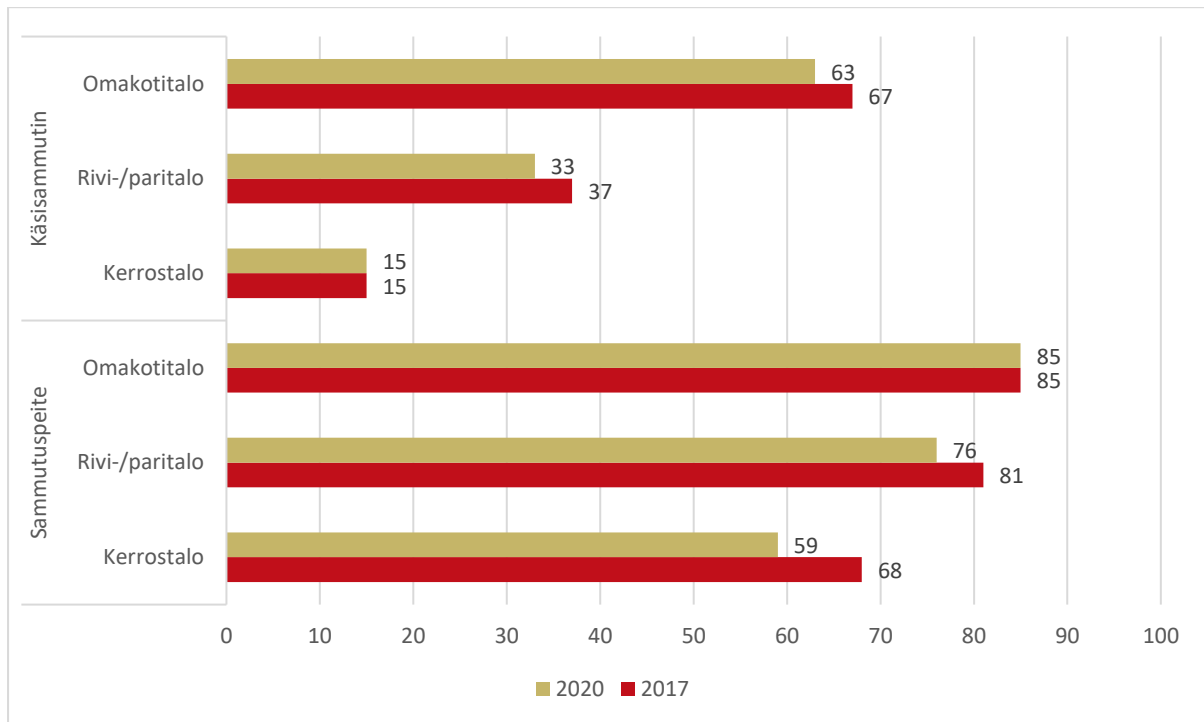
Alkusammutusvälineiden omistamisen aste on laskenut edellisestä vuoden 2017 mittauksesta huomattavasti: sammutuspeitteen kohdalla laskua on noin kymmenen prosenttiyksikköä ja käsisammuttimien kohdalla vastaavasti 14 prosenttiyksikköä. Molemmat muutokset ovat tilastollisesti merkitseviä ($p:t < 0,00001$). (Ks. kuva 12.)

Kuva 12. Käsisammuttimen ja sammutuspeitteen omistusasteen muutos 2002–2020 (%)

Asuinmuotokohtaisessa tarkastelussa huomataan, että alkusammutusvälineitä omistetaan useammin rivi-, pari ja omakoti- kuin kerrostaloasunnoissa asuttaessa. Ilmiö toistuu niin vuoden 2017 kuin 2020 tuloksissa. Kerrostaloasukkailla sammutuspeitteiden omistamisaste on laskenut 68

prosentista 59 prosenttiin, ja muutos on tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,003$). Muut muutokset eivät ole tilastollisesti merkitseviä. (Ks. kuva 13.)

Kuva 13. Käsiammutin ja sammutuspeitteen omistuksen asumismuotokohtaiset erot 2017–2020 (%)

5.7 Hätänumero tunnetaan, mutta oikea toiminta yleisen vaaramerkin soidessa jäänyt vieraammaksi

Vastaajista 98,4 prosenttia osasi kysyttäessä vastata Suomen hätänumeron 112 oikein. Sen sijaan 0,3 prosenttia vastasi kysymykseen mainitsemalla jonkin muun olemassa olevan hätänumeron, kuten 911 tai 000, jotka niin ikään yhdistävät soittajan Suomessa hätäkeskukseen. Muiden väärin vastausten (1,3 %) osalta ei pysty suoraan tulkitsemaan, onko kyse mahdollisesti näppäilyvirheistä vai vastaajan tietämättömyydestä.

Vastaajilta kysyttiin myös, mitä heidän mielestään tulisi tehdä kuullessaan yleisen vaaramerkin. Vuoden 2017 tutkimuksessa tätä kysyttiin rajaamalla vastausvaihtoehdot ennalta, mutta tässä tutkimuksessa kysymysmuodoksi valittiin mahdollisuus vastata avoimesti. Tällä ajateltiin pystyttävän peilaamaan aiempaa paremmin suomalaisten valmiuksia toimia itsenäisesti hätätilanteissa. Kysymyksen uusi muotoilu näkyy myös tuloksissa: nyt alle kymmenen prosenttia vastaajista osasi mainita oikein kolme keskeisintä toimintaa vaaramerkin soidessa, joita ovat sisälle meneminen, ovien, ikkunoiden ja muiden ilmastointikanavien sulkeminen sekä radion avaaminen. Vuoden 2017 tutkimuksessa joka kolmas osasi vastata monivalintakysymykseen oikein. On myös mahdollista, etteivät vastaajat ole osanneet muotoilla vastaustaan avoimeen kirjalliseen kysymykseen selkeästi,

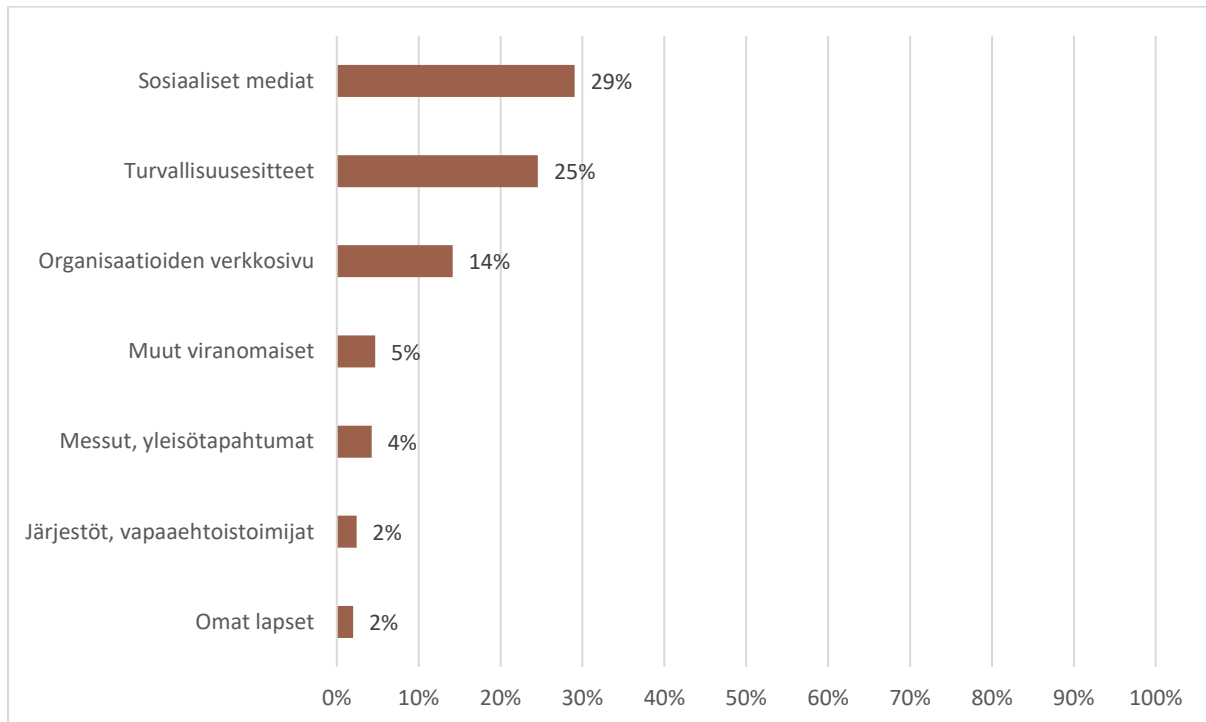
vaikka toimintamallit heille tuttuja olisivatkin. Tätäkään otaksumaa ei kuitenkaan voi yksiselitteisesti perustella pelkästään aineiston perusteella.

5.8 Pelastustoimen asioista halutaan kuulla televisiosta, viranomaisilta ja sanomalehdistä

Aiempien vuosien tapaan tutkimuksessa osa kysymyksistä liittyi pelastustointa koskevan tiedon lähteisiin ihmisten elämässä. Kuitenkin aikaisempina vuosina on kysytty tiedonlähteisiin liittyvistä kokemuksista, kun taas vuonna 2020 kysymykset kohdennettiin kansalaisten tiedonlähteitä koskeviin toiveisiin. Arvot eivät siten ole aikasarjoittain täysin verrattavissa toisiinsa eikä esimerkiksi selkeitä havaintoja mahdollisista muutostrendeistä voida tehdä.

Suomalaiset toivoisivat tietoa pelastustoimesta erityisesti televisiosta (51 %), palo- ja pelastusviranomaisilta (34 %) ja sanomalehdistä (31 %). Vähiten he odottavat saavansa tietoa omilta lapsilta (2 %), järjestöiltä ja vapaaehtoistoimijoilta (2 %) sekä messuilta ja yleisötapauksista (4 %). Vähäinen kiinnostus messuja ja yleisötapauksia kohtaan saattaa tässä tutkimuksessa selittyä ainakin osittain koronaviruspandemialla, vaikka tätäkään ei voida lukea suoraan aineistosta. Voi myös olla, että nykyisessä verkottuneessa ja yhä digitaalisemmassa viestintäympäristössä erilaisten massoja yhteen kokoavien yleisötapauksien merkitys tiedonvälityksessä ja vuorovaikutuksessa pienenee joka tapauksessa. (Ks. kuva 14.)

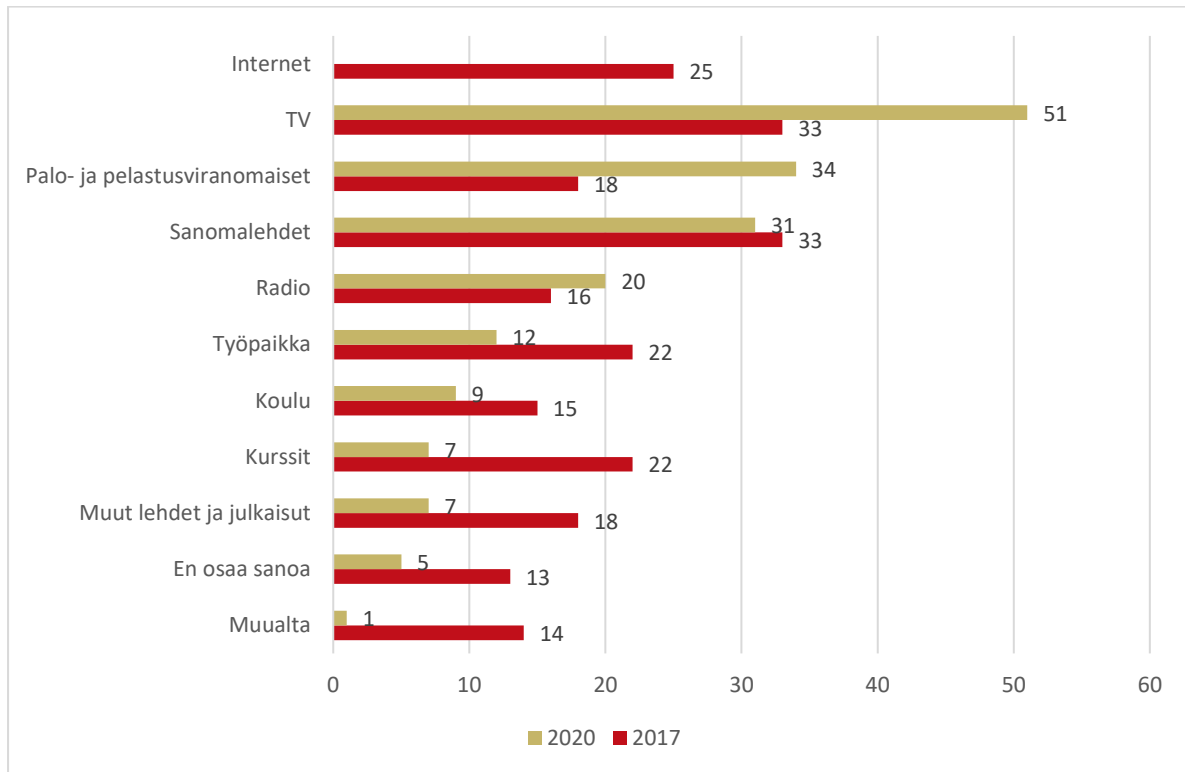
Vuoden 2020 tutkimuksessa mahdollisiin pelastustointa koskevan tiedon kanaviin ja keinoihin lisättiin aikaisempiin vuosiin verrattuna lukuisia uusia muuttujia. Näitä ovat sosiaalinen media (29 %), turvallisuuskeskukset (25 %), organisaatioiden verkkosivut (14 %), muut viranomaiset (5 %), messut ja yleisötapaukset (4 %), järjestöt ja vapaaehtoistoimijat (2 %) sekä omat lapset (2 %). Aikaisempina vuosina muuttujana ollut ”internet” jaettiin siis vuoden 2020 tutkimuksessa erikseen sosiaalisen median kanaviksi ja organisaatioiden verkkosivuiksi. (Ks. kuva 14.)

Kuva 14. Pelastustoimen tietolähteet, uudet muuttajat 2020 (%)

Aikasarjoittain verrattavissa olevissa muuttujissa on tapahtunut muutosta sekä kasvu- että laskusuuntaan. Kasvavaa kiinnostusta on nähtävissä suhteessa televisioon (33 % vuonna 2017, 51 % vuonna 2020), palo- ja pelastusviranomaisiin (18 %:sta 34 %:in) sekä radioon (16 %:sta 20 %:in). Laskua näkyy taas kiinnostuksessa koulujen tiedottamista (15 %:sta 9 %:in), työpaikkojen tiedottamista (22 %:sta 12 %:in), lehtien ja julkaisujen sisältöjä pl. sanomalehdet (18 %:sta 7 %:in) sekä kurseja (22 %:sta 7 %:in) kohtaan. Kiinnostus sanomalehtiin on pysynyt verrattain korkealla eikä siinä ole tapahtunut tilastollisesti merkitsevää muutosta (muutos 33 %:sta 31 %:in). Kaikki muut muutokset ovat tilastollisesti merkitseviä (radion kohdalla $p = 0,005$, muissa muuttujissa $p < 0,0001$). (Ks. kuva 15.)

Kannastaan epävarmojen määrä on tämän kysymyksen osalta laskenut tilastollisesti merkitsevästi vuodesta 2017 (13 %:sta 5 %:in), mikä selittyy osittain kysymyksen uudelleen muotoilulla. Vuoden 2020 tutkimukseen lisättiin vastausvaihtoehtoihin lukuisia uusia muuttujia, mikä on saattanut auttaa vastaajia löytämään helpommin itselleen mieluisan vaihtoehdon. Samoin kategoriaan ”Muu” lukeutuvat vastaukset vähenivät tässä vuoden 2017 tuloksiin verrattuna merkittävästi (14 %:sta n. 1 %:in), mitä voitaneen niin ikään selittää ainakin osittain samalla syyllä.

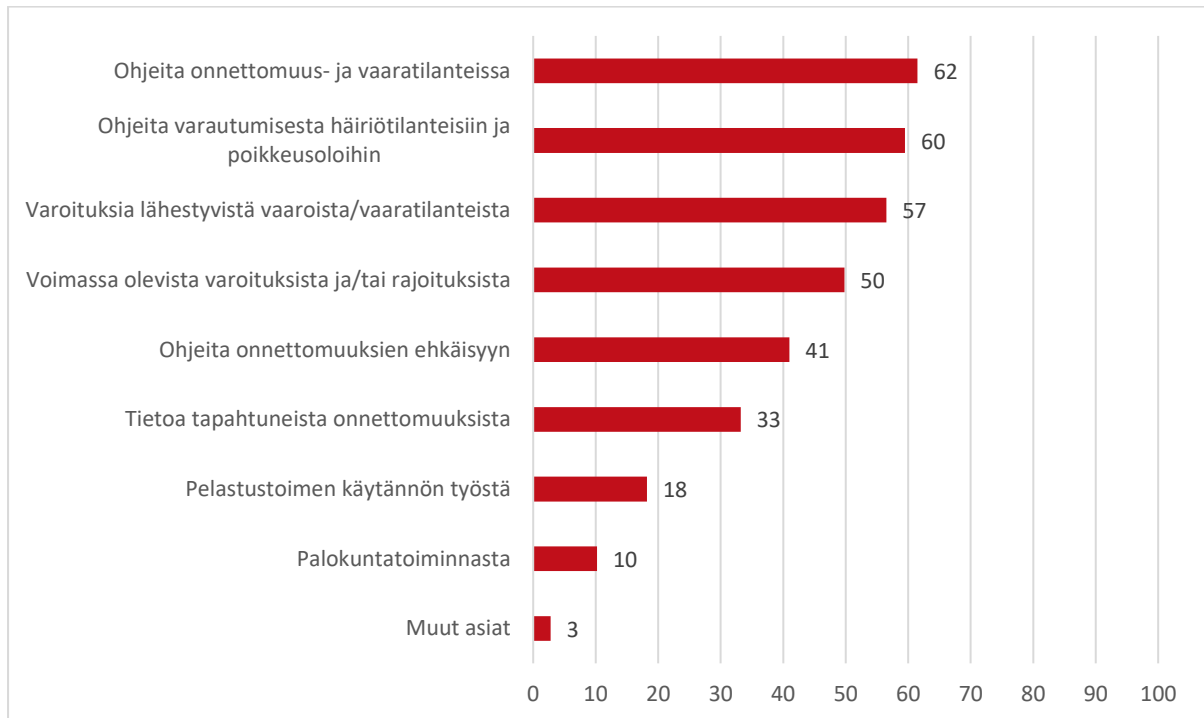

Kuva 15. Pelastustoimen tietoa koskevat lähteet 2017–2020 (%)

5.9 Ohjeet onnettomuus- ja vaaratilanteissa toimimiseen kiinnostavat

Eri vuosien tutkimuksissa kansalaisilta on kysytty, mitkä asiat heitä pelastustoimesta kiinnostavat ja mistä kaipaisivat tietoa eniten. Vuonna 2020 kysymystä muotoiltiin kuitenkin niin paljon, ettei suoraa tai järjestelmällistä vertailua edellisvuosien tuloksiin voida tehdä.

Eniten vastaajat kertovat kaipaavansa ohjeita onnettomuus- ja vaaratilanteisiin (62 %) sekä häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin varautumiseen (60 %). Lisäksi he kaipaivat tietoa lähestyvistä vaaroista tai vaaratilanteista (57 %). Vähiten raportoitiin kiinnostusta palokuntatoimintaa (10 %), pelastustoimen käytännön työtä (18 %) sekä tapahtuneita onnettomuuksia koskevaa tietoa (33 %) kohtaan. (Ks. kuva 16.)

Kuva 16. Suomalaisten kiinnostuksen kohteet pelastustoimessa 2020 (%)

Muut vastauksissa esiin nousevat kiinnostuksen kohteet voidaan ryhmitellä kahteen laajahkoon kategoriaan: onnettomuustietoisuus sekä mahdollisuudet osallistua koulutuksiin ja tapahtumiin. Onnettomuustietoisuuden kategoriaan luokiteltiin vastaukset, joissa kerrottiin toivottavan tietoa esimerkiksi väestönsuojatoiminnasta, vesipisteen sijainnista sekä tietotekniikkaan ja terveyteen kohdistuvista uhkista tai toimintaohjeita esimerkiksi äkillisiin sairaskohtauksiin sekä onnettomuus- tai väkivaltatilanteisiin. Lisäksi vastauksissa kaivattiin mm. lemmikkieläimiin ja ikäihmisten varautumiseen liittyviä ohjeistuksia.

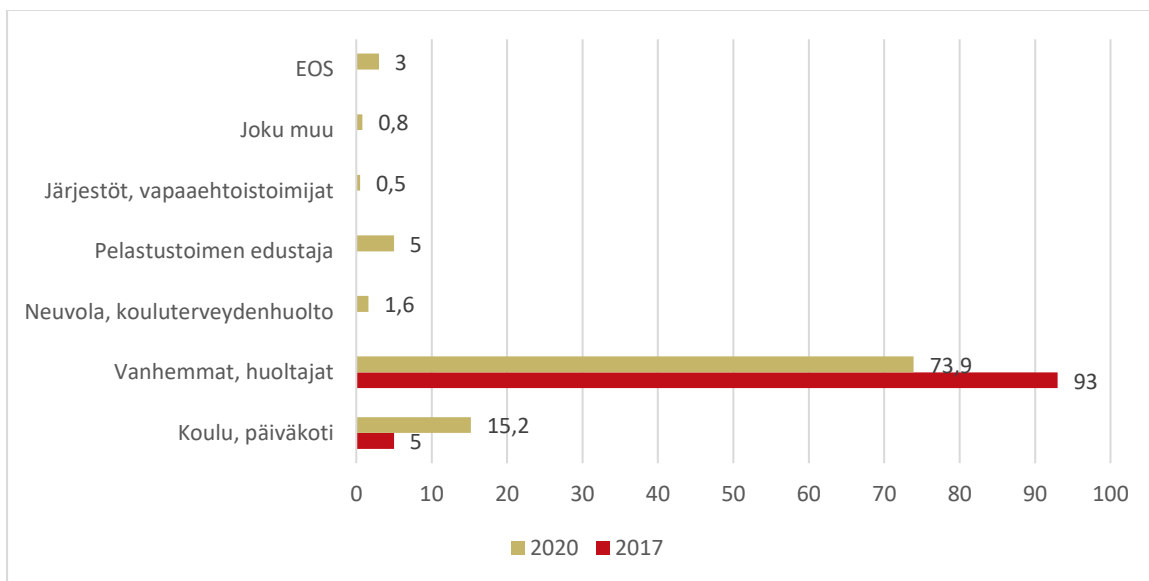
Vastaajat toivoivat myös tietoa mahdollisuuksista saada koulutusta pelastustoimen asioista. Nämä toiveet koskivat niin lapsille kohdennettua turvallisuuskasvatusta kuin yleisiä ensiapukoulutuksia. Lisäksi kaivattiin tietoa Virve-järjestelmään³ liittyvästä koulutuksesta.

Muutama vastaaja kertoi toivovansa pelastustoimelta tietoa myös englannin kielellä.

³ Viranomaisverkko Virve on tilannejohtamisen työkalu, jota käytetään viranomaisten ja muiden turvallisuustoimijoiden viestinnässä.

5.10 Päävastuun lasten tapaturmakasvatuksesta koetaan edelleen kuuluvan vanhemmille

Vastaajilta tiedusteltiin myös, kenelle he näkevät ensisijaisen vastuun lasten opastamisesta tapaturmien ennaltaehkäisyyn kuuluvan. Vastaajista 15 prosenttia kertoi näkevänsä ensisijaisen vastuun kuuluvan koululle tai päiväkodille, 74 prosenttia vanhemmille tai huoltajille, viisi prosenttia pelastustoimen edustajalle, kaksi prosenttia neuvolalle tai kouluterveydenhuollolle ja alle prosentti järjestöille tai vapaaehtoistoimijoille. (Ks. kuva 17.)

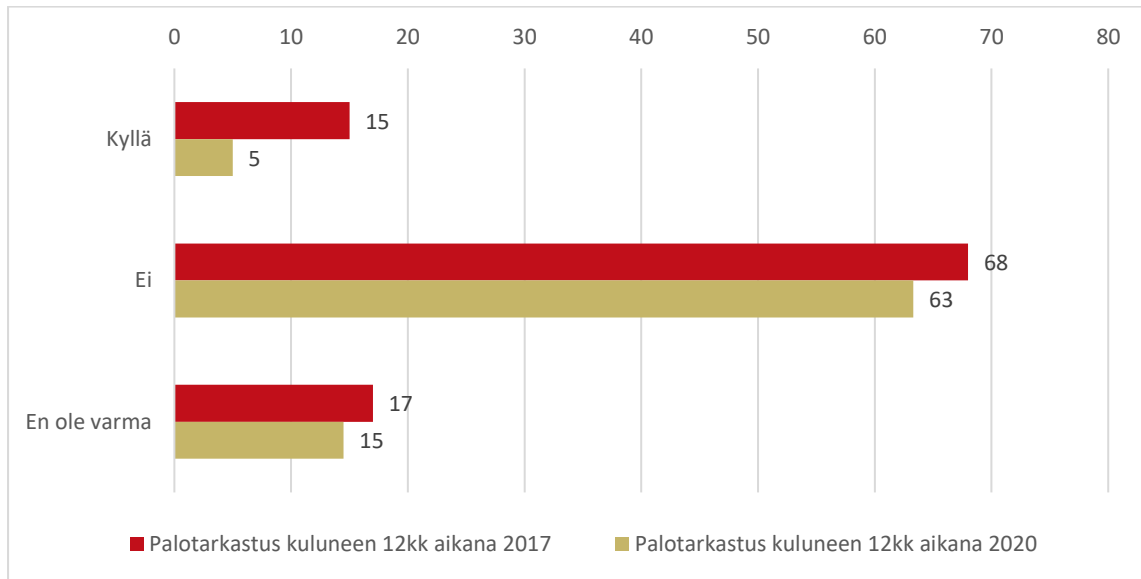

Kuva 17. Vastuu lasten tapaturmakasvatuksesta 2017 ja 2020 (%)

Näkemykset vastuun jakautumisesta koulujen ja kotien välille ovat muuttuneet sitten edellisen tutkimuksen. Siinä missä vuonna 2017 vain viisi prosenttia vastaajista näki koulut ja päiväkodit ensisijaisena ennaltaehkäisevän tapaturmakasvatuksen vastuutahona ja vastaavasti 93 prosenttia näki vastuun kuuluvan vanhemmille tai huoltajille, oli arvo vuoden 2020 tutkimuksessa koulujen ja päiväkotien osalta noussut 15 prosenttiin ja vanhempien tai huoltajien osalta puolestaan laskenut 74 prosenttiin. Muutokset ovat tilastollisesti merkitseviä ($p:t < 0,00001$).

5.11 Palotarkastukset ja tarkastuksen koettu hyödyllisyys

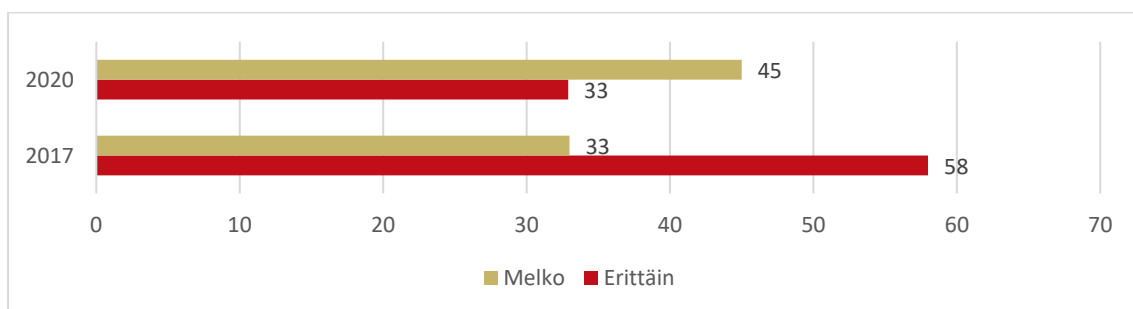
Palotarkastajien käynnit kodeissa vähenivät vuonna 2020 vuoteen 2017 verrattuna (15 %:sta 5 %:in). Muutos on tilastollisesti merkitsevä ($p:t < 0,005$). Kannastaan epävarmojen määrä on pysynyt tutkimusajankohdina kutakuinkin samalla tasolla (17 % vastaajista ilmoitti olevansa epävarma asiasta vuonna 2017, kun taas vuonna 2020 epävarmoja kannastaan oli 15 % vastaajista). Muutos ei ole tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,098$). (Ks. kuva 18.)

Kuva 18. Palotarkastus kuluneen 12 kk aikana, 2017 ja 2020 (%)

Myös palotarkastusten vähäisempi määrä aiempaan verrattuna selittynee ainakin osittain vuoden 2020 koronaviruspandemialla. Lisäksi palotarkastustoiminnassa on viime vuosina yhä vahvemmin siirrytty – ja edelleen siirrytään – kansalaisten tekemään paloturvallisuuden itsearviointiin.

Palotarkastuksen kokeneilta kysyttiin myös heidän kokemustaan tarkastuksen hyödyllisyydestä. Vuonna 2020 kolmasosa tarkastuksen kohteena olleista tai itsearviointikirjeen saaneista näki toiminnan erittäin hyödylliseksi ja 45 prosenttia vastaavasti melko hyödylliseksi. Kuitenkin vuonna 2017 jopa 58 prosenttia vastaajista kertoi kokevansa tarkastuksen erittäin hyödylliseksi ja 33 prosenttia melko hyödylliseksi. Muutos on tilastollisesti merkitsevä ($p:t < 0,005$). (Ks. kuva 19.)

Kuva 19. Palotarkastuksen tai itsearviointikirjeen hyödyllisyys, 2017 ja 2020 (%)

5.12 Viivästyneitä vasteita ja kokemuksia auttamatta jäämisestä

Vastaajia pyydettiin kuvailemaan yleisesti myös kokemuksiaan pelastustoimen mahdollisesta virheellisestä toiminnasta. Tätä tiedusteltiin avoimella kysymyksellä. Yleisimmiksi kokemuksiksi virheistä nousivat hidastunut tai viivästynyt vaste sekä kokemukset palvelematta jättämisestä,

hätätilanteen aliarvioimisesta tai hätäpuhelun soittajan kyseenalaistamisesta. Lisäksi esiin nousivat muun muassa väärä diagnosointi, vääränlainen hoito sekä pelastusviranomaisen (virheellinen) olettaus asiakkaan päihtymistilasta.

Lisäksi vastauksissa mainittiin mm. puutteet tietojärjestelmissä (esim. navigaattorin harhaan johtanut ohjeistus), pelastusharjoituksissa tai monikielisessä viestinnässä sekä salassapitovelvollisuuden noudattamisessa. Myös pelastustoimen osallistuminen poliittisiin tapahtumiin, sukupuolitietoisuuteen liittyvä ammattitaidon puute, hätäpuhelujen ruuhkautuminen sekä asiakkaan ikään tai ulkonäköön liittyvä tuomitseminen mainittiin koettuina virhetilanteina.

6 Yhteenvetoa ja pohdintaa

Vuoden 2020 pelastusasenteet -kyselyn tuloksia värittävät luonnollisesti Covid-19 -pandemian vaikutukset ihmisten näkemyksiin ja kokemuksiin. Näyttäisi siltä, että vuoden 2020 tuloksissa kokonaisuutena vastaajien käsitykset erilaisten uhkien todennäköisyydestä ovat kauttaaltaan nousseet. Vaarallisen tartuntataudin tai vakavan sairastumisen uhkaa pidettiin erittäin todennäköisenä. Näiden kohdalla ei kuitenkaan voida tehdä vertailua aiempiin vuosiin, koska muuttujat oli mainittu kyselyssä vastausvaihtoehtoina nyt ensimmäistä kertaa. Yhtä kaikki, edellisiin vuosiin verrattuna niin sota, tulipalo, suuri ympäristöonnettomuus, liikenneonnettomuus kuin tapaturma kotona koettiin henkilökohtaisessa elämässä todennäköisemmiksi kuin aiemmin. Myös tapaturma työpaikalla koettiin nyt todennäköisemmäksi kuin vuonna 2017, mutta korkeimmillaan tämä arvo on ollut vuosien 2002–2011 tutkimuksissa. (Ks. kuva 2.)

Onkin mielenkiintoista tarkastella tulevana vuosina, jäävätkö kohonneet uhkakäsitykset tulevaisuudessakin korkealle tasolle vai palataanko niiden osalta lähemmäs aikaisempien vuosien lukemia. Toisaalta uhka- ja riskitietoisuus olisi saattanut viime vuosina nousta kansalaisten mielissä joka tapauksessa, myös ilman koronapandemiaa, johtuen esimerkiksi uutisoinnin ja sosiaalisen median kehityksestä (esim. huomiotalous, median hybridisaatio, uhkakuvien nopea globaali leviäminen, dis- ja misinformaatio jne.) sekä ylipäättään yhteiskunnallisen polarisaation, vastakkainasettelun ja kärjistyneen mielipideilmapiirin vahvistumisesta (median kehityksestä ks. esim. Seppänen 2020). Jokaista yhteiskuntaa vavisuttaneella, vakavaksi ja pitkäkestoiseksi muodostuneella globaalilla terveystilalla joka tapauksessa lienee ollut vaikutusta vastaajien kokemuksiin ihmiskuntaa mahdollisesti uhkaavista riskeistä ja omasta turvallisuudestaan. Selvää on myös, että koronapandemiankin todellisista vaikutuksista suuri osa tullaan huomaamaan vasta pidemmän aikavälin tarkastelussa, ja yksi näistä vaikutuksista voi hyvinkin olla ihmisten pysyvämpikin turvallisuudentunteen heikkeneminen. On myös huomionarvoista, että koska turvallisuus on yhteiskunnissa jo tänä päivänä hyvin fragmentoitunutta (vrt. Laurikainen ja Nikkanen 2020), myös tämä vaikutus kohdentunee eri ihmisryhmiin eri tavoin.

Uhkakuvien lisääntymisen ohella mielikuvissa pelastustoimesta on tapahtunut muutoksia aiempaan verrattuna. Näkemykset ovat muuttuneet jonkin verran aiempaa negatiivisemmiksi, mutta muutokset ovat marginaalisia. Pääsääntöisesti pelastustoimi koetaan edelleen erittäin tehokkaana (94%) sekä luotettavana ja ammattitaitoisena (93%) toimijana. (Ks. kuva 3.) Myös muiden selvitysten mukaan suomalaiset luottavat turvallisuusviranomaisiin vahvasti: mm. kahden vuoden välein toteutettavan Poliisibarometrin (edellinen vuodelta 2020) mukaan luottamus niin pelastustoimeen, poliisiin, hätäkeskustoimintaan kuin muihin sisäisen turvallisuuden toimijoihin pysyy vuodesta toiseen korkealla (ks. Vuorensyrjä & Rauta 2020, 39), eikä ainakaan toistaiseksi siis edes koronapandemia näyttäisi vaikuttaneen tähän trendiin merkittävästi.

Pelastustoimi koetaan tehokkaimmaksi niissä toiminnoissa, jotka ovat pelastustoimen tehtävistä kansalaisille arjessa selkeimmin näkyvillä. Vahvimmin pelastustoimi näkyy niin julkisuudessa kuin kansalaisten lähiympäristössä tulipalojen ja liikenneonnettomuuksien yhteydessä tapahtuvassa pelastustoiminnassa, ja näissä sen toiminta koetaan myös tehokkaimmaksi. Seuraavaksi tehokkaimpana pelastustointa pidetään sairaankuljetuksessa, ensivasteessa, ensiavussa sekä muissa ensihoidon tehtävissä. Tehottomimmiksi nähdään puolestaan palotarkastustoiminta sekä yleinen

turvallisuusviestintä. (Ks. kuva 6.) Fyysinen palotarkastustoiminta, kuten myös suurin osa valtakunnallisista ja kansalaisille näkyvistä turvallisuusviestintäkampanjoista (esim. Päivä paloasemalla tai NouHätä!) ovat olleet vuoden 2020 aikana joko tauolla tai toteutuneet virtuaalisesti, mikä saattaa näkyä myös näissä tuloksissa. Toiminnan tehokkuutta ei myöskään ole edellä mainittujen tehtävien osalta mahdollista tarkastella suhteessa aiempiin vuosiin, koska kysymyksenasettelu oli tässä muodossaan mukana vuoden 2020 kyselyssä ensimmäistä kertaa.

Palovaroitin löytyy edelleen lähes jokaisesta suomalaisesta taloudesta, niin kotoa kuin loma-ajan asunnoista (kuva 8). Vastaajista 96,5 prosenttia ilmoitti vuonna 2020, että heillä on kodissaan palovaroitin, kun taas vuonna 2017 vastaajista täydet 100 prosenttia ilmoitti, että kodissa on palovaroitin. Vuoden 2020 lukema lienee edellistä mittausta lähempänä todellisuutta, sillä voitaneen olettaa, että aivan jokaisesta taloudesta ei ainakaan toimivaa palovaroitinta ole aiempinakaan vuosina löytynyt. Palovaroittimensa kunnon kertoo tarkistavansa kuukausittain noin joka kymmenes vuoden 2020 kyselyyn vastanneista, kun taas noin puolet vastaajista kertoo tarkistavansa sen muutaman kerran vuodessa. Aikajanatarkastelu paljastaa, että kuukausittain palovaroittimensa tarkistavien osuus on vuosi vuodelta jatkuvassa hienoisessa laskussa (kuva 9). Palovaroittimia siis paitsi omistetaan aiempaa vähemmän, myös testataan yhä harvemmin. Seikkaa kuitenkin selittänee ainakin osaltaan tutkimusasetelma: aiempina vuosina kysely on tehty puhelinhaastatteluin, jolloin vastaaja voi kokea sähköisesti täytettävään lomakekyselyyn verrattuna suurempaa tarvetta antaa kysyjälle ikään kuin ”oikea”, sosiaalisesti hyväksyttävä vastaus. Sähköisessä lomakekyselyssä vastaamistilanteesta poistuu vuorovaikutus kysyjän kanssa, jolloin annettu vastaus voi olla lähempänä henkilön todellista mielipidettä tai toimintaa.

Yleisenä varautumisen trendinä vuoden 2020 kyselyssä näyttäytyy, että kotivaraa lukuun ottamatta kansalaisten omatoiminen varautuminen olisi vuodesta 2017 vähentynyt – joiltain osin runsaastikin (ks. kuva 11). Kotivaran merkitys on tullut vuoden 2020 aikana koronapandemiankin edetessä korostuneesti esille niin julkisuudessa kuin eri keskusteluissa, minkä voidaan olettaa heijastuvan kyselyn vastauksiin. Toisaalta pitkäaikaisesta tarkastelun pohjalta on huomattavissa, että niin ensiaputarvikkeiden, hätäpoistumisen suunnittelun, kotoa löytyvien sammuttimien kuin poistumisharjoituksiin osallistumisen osalta vuosi 2017 näyttäytyy muihin tutkimusajankohtiin nähden monin osin poikkeuksellisenä (ks. kuva 11). Näitä vuoden 2017 poikkeavia tuloksia muihin vuosiin nähden saattavat selittää myös tutkimusten taustamuuttujissa eri vuosina esiintyvät mahdolliset erityispiirteet.

Yleisen hätänumeron tuntee käytännössä lähes jokainen vastaaja. Kuitenkin vain noin joka kymmenes vastaaja vaikuttaisi osaavan toimia likimain oikein kuullessaan yleisen vaaramerkin. On kuitenkin hyvä huomioida, että avoimeen kysymykseen ei välttämättä osata sanoittaa asiaa oikein, vaikka itse tilanteessa toimintamalli olisikin hallussa. Lienee kuitenkin pohdinnan arvoista, mitä tälle – mm. väestönsuojelun kannalta tärkeälle – omatoimisen suojautumisen osaamiselle on mahdollisesti vuosien saatossa tapahtunut.

Vuoden 2020 kyselyssä vastaajille annettiin mahdollisuus avoimella kysymyksellä kertoa kohtaamistaan tilanteista, joissa he näkevät pelastustoimen tehneen joko selkeän virheen tai toimineen muuten jollain tavalla virheellisesti. Yleisimmin vastauksissa nousi esille viivästynyt vaste avunpyyntöön. Lisäksi avoimissa vastauksissa raportoitii esimerkiksi hätätilanteiden aliarvioimiseen, palvelematta jäämiseen, hätäpuhelun soittajan aliarvioimiseen sekä väärään

diagnoosin tai hoitoon liittyvistä kokemuksista. Vastaajalle auttamisen ketjun eri lenkit (häätäkeskus, ensihoito, pelastustoiminta, poliisitoiminta) näyttäytyvät selvästi pikemminkin osana samaa kokonaistoimintaa kuin toisistaan erillisinä toimijoina. Näin ollen eri turvallisuusviranomaisten toiminta tilanteissa heijastuu samanaikaisesti näkemyksiin muistakin turvallisuusalan ammattilaisista.

Pelastusasenteet 2020 -kyselyn mukaan näyttäisi siltä, että suomalaiset suosivat edelleen viranomaisviestinnässä niin sanottuja perinteisiä medioita. Television osuus tiedon lähteenä on kasvanut merkittävästi vuodesta 2017 (33 prosentista hieman yli viiteenkymmeneen prosenttiin). Samoin suoran viranomaistiedottamisen merkitys on vuoden 2020 kyselyn mukaan selkeästi korkeampi kuin edellisessä mittauksessa 2017 (noussut 18 prosentista 34 prosenttiin). Näitä tuloksia voi jälleen selittää osaltaan vuoden 2020 kyselyn aineistonkeruun ajankohta. Koronapandemian aikana niin terveysviranomaisten kuin sisäisen turvallisuuden viranomaisten suora kansalaistiedottaminen on lisääntynyt, mikä heijastunee myös kyselyyn. Sama mekanismi saattaa löytyä television kasvaneen tiedonvälitysroolin taustalta. Pääministerin ja valtioneuvoston suorat televisioidut tiedotustilaisuudet pandemian eri vaiheissa ovat olleet kansallisessa tiedonvälityksessä merkittävässä roolissa ja ovatkin läpi kriisin keränneet ennätysmäärin katsojia televisioruutujensa ääreen koko Suomessa. Toisaalta myös esimerkiksi kansalaisten käsityksiä turvapaikkapolitiikasta käsitelleessä raportissa todettiin jo vuonna 2017, että kansalaisten pääasiallisimmat tiedonlähteet turvapaikanhakijatilanteesta olivat Yleisradion (Yle) uutislähettykset, minkä jälkeen tulivat kansalliset ja alueelliset sanomalehdet sekä Ylen verkkosivut (Puustinen ym. 2017, 43). Myös lukuisissa muissa selvityksissä, niin koronapandemian aikaisesta viestinnästä (esim. Huoltovarmuusneuvosto 2020) kuin viranomaisia kohtaan koetusta luottamuksesta jo aiemmin (esim. Vuorensyrjä ja Fagerlund 2018), on tullut esiin, että suomalaiset arvostavan perinteisiä tiedon välityskanavia ja suoraa viranomaistiedottamista (ks. myös Puustinen ym. 2020).

Myös sosiaalinen media nähdään tärkeäksi tiedonlähteeksi pelastustoimen asioista: jo noin kolmannes kyselyyn vuonna 2020 vastanneista ilmoitti toivovansa tietoa pelastustoimesta sen kautta. Sosiaalinen media näyttäytyykin myös pelastustoimessa paitsi tärkeänä suoran kansalaisviestinnän kanavana, myös keinona viestiä esimerkiksi median ja muiden sidosryhmien kanssa. Sosiaalisen median merkitys tiedonlähteenä vaikuttaa nousevan yhteiskunnassa ylipäätään tasaisesti, ja myös lukuisissa koronapandemian aikaista viestintää käsitelleissä kirjoituksissa ja keskusteluissa sen kasvanut ja kasvava merkitys (esimerkiksi lisääntyneen kodeissa vietetyn ajan myötä) nousee esiin toistuvasti. Pelastusasenteet -kyselyssä näkemyksiä sosiaalisesta mediasta pelastustoimen viestintäkanavana kysyttiin vuoden 2020 tutkimuksessa kuitenkin ensimmäistä kertaa erikseen, joten suoraa aikasarjavertailua ei sen osalta voida tehdä. Kuitenkin pelastustoimen toimijat itsekkin ovat jo pidemmän aikaa nähneet sosiaalisen median yhä tärkeämmäksi kanavaksi vuorovaikutuksessaan eri ryhmien kanssa (ks. esim. Harinen 2018).

Pelastustoimen sisällöistä suomalaisia vaikuttavat kiinnostavan selkeästi eniten ohjeistus vaara- ja onnettomuustilanteissa sekä häiriötilanteisiin varautuminen, ei niinkään toimiala itsessään (ks. kuva 16). Valmiuksien tarjoaminen onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn sekä kannustaminen omatoimiseen varautumiseen on viime aikoina nähty toimialalla yhä tärkeämmiksi kansalaisviestinnänkin tavoitteiksi (vrt. esim. Lepistö ja Heliskoski 2019), joten kyselyssä esiin noussutta kiinnostusta varautumisen teemoihin voidaankin pitää tervetulleena. Yhtä kaikki, samalla kun pelastustoimen rooliksi yhteiskunnassa nähdään jatkuvasti vahvemmin onnettomuuksiin

reagoijan sijaan onnettomuuksien ennalta ehkäisy ja varautumisen vahvistaminen, mediamaailma ja viestintäympäristö muuttuvat nopeasti ja haastavat pelastustointia viestinnässään jatkuvasti enemmän (ks. esim. Harinen 2018 & 2020). Onnettomuuksien ennalta ehkäisyyn liittyvän viestinnän jo pidempään koetut haasteet pysyivät siis toimialan arjessa vahvasti mukana edelleen: siis miten tehdä pelastusalan turvallisuusviestinnästä houkuttelevaa ja tavoitettavaa – niin että se paitsi saavuttaisi, myös puhuttelisi eri ryhmiä tehokkaammin? Myös toimialan kiinnostavuuden lisääntyminen itsessään olisi kansalaisten parissa tärkeää niin turvallisuusosaamisen lisäämisen, yleisen turvallisuuskulttuurin vahvistamisen, pelastusalan olemassaolon oikeutuksen kuin esimerkiksi toimialan työntajakuvan vahvistumisen näkökulmasta.

Pelastusasenteet 2020 -tutkimus osoittaa, että kansalaiset suhtautuvat turvallisuusasioihin kiinnostuneesti ja pääsääntöisesti myönteisesti. Myös luottamus pelastustoimeen näyttäisi pysyvän korkeana ja mielikuvat toiminnan tehokkuudesta vahvoina etenkin toiminnoissa, jotka ovat kansalaisten arjessa esillä näkyvimmin. Toisaalta kansalaiset kokevat myös erilaiset riskit ja uhat henkilökohtaisessa elämässään aiempaa vahvempina, mikä saattaa näyttäytyä jatkossa yhä laajemmin heikentyneenä turvallisuudentunteena ja sitä kautta myös yhteiskunnallisen luottamuksen heikkenemisenä. Kansalaisten kokema vahva luottamus niin itseään, kanssaihmissiään, mediaa, viranomaisia kuin muita kokonaisturvallisuuden toimijoita kohtaan on myös koronakriisin aikana näyttänyt voimansa yhtenä suomalaisen yhteiskunnan arvokkaimmista pääomista, ja sen ylläpitäminen sekä vahvistaminen tulee nähdä viranomaisten tärkeäksi päämääräksi jatkossakin. Luottamusta vahvistetaan paitsi ammattimaisella, arvopohjaisella ja tehokkaalla arjen toiminnalla, myös läpinäkyvällä ja aktiivisella viestinnällä.

Jatkossa eri turvallisuustoimijoiden toimintaan sekä kansalaisten turvallisuutta koskeviin käsityksiin liittyvien selvitysten yhteen linkittäminen, ristiin tarkastelu sekä tuloksista viestiminen yhdessä tulisi nähdä entistä tärkeämmäksi. Selvitykset tulisi ankkuroida yhä vahvemmin myös kaikkeen pelastusalan ennakkointityöhön ja tiedolla johtamiseen. Yhteiskunnallisen kokonaisturvallisuuden vahvistaminen edellyttäisi lisäksi pelastustoimessakin yhä systemaattisempaa asiakasymmärryksen, toimintaympäristön ja siihen liittyvien muutostrendien analyysitoimintaa.

Lähteet

- Deloitte. 2017. *Pelastustoimen toimintaympäristön kuvaus. Loppuraportti*.
- Dufva, M. 2019. *Heikot signaalit tulevaisuuden avartajina*. Helsinki: Sitra.
- Dufva, M. 2020. *Megatrendit 2020*. Helsinki: Sitra.
- Eskola, J. 2018. "Väestön toimintakyky ja palvelut". Ss. 103–16 teoksessa *Turvallinen Suomi 2018. Tietoja Suomen kokonaisturvallisuudesta*, toimittanut Turvallisuuskomitea. Helsinki: Turvallisuuskomitea.
- Fjäder, C. 2018. "Talous, infrastruktuuri, huoltovarmuus". Ss. 87–102 teoksessa *Turvallinen Suomi 2018. Tietoja Suomen kokonaisturvallisuudesta*, toimittanut Turvallisuuskomitea. Helsinki: Turvallisuuskomitea.
- Harinen, A. 2018. *Kyllä me täällä sitä tiedottajaa kaivattaisiin. Pelastuslaitosten ulkoisen viestinnän tila ja näkemyksiä sen roolista tulevaisuuden pelastustoimessa. Pelastuslaitosten viestintäkäytännöt -hankkeen tutkimusraportti*. Kuopio: Pelastusopisto.
- Harinen, A. 2019a. *Hyvä renki mutta huono isäntä. Kohti tuloksellisempaa turvallisuusviestintää -hankkeen osajulkaisu 1/2019*. Kuopio: Pelastusopisto.
- Harinen, A. 2019b. *Turvallisuus, pelaaminen ja turvallisuudesta oppiminen alakoululaisen arjessa. Kohti tuloksellisempaa turvallisuusviestintää -hankkeen osajulkaisu 3/2019*. Kuopio: Pelastusopisto.
- Harinen, A. 2020. *Arvojen mukaisia tekoja ja viestejä, koordinoisti yhdessä*. Blogikirjoitus, Pelastusopisto. <https://www.pelastusopisto.fi/arvojen-mukaisia-tekoja-ja-viesteja-koordinoidusti-yhdessa/>
- Himberg, K. 2018. "Sisäinen turvallisuus". Ss. 71–86 teoksessa *Turvallinen Suomi 2018. Tietoja Suomen kokonaisturvallisuudesta*, toimittanut Turvallisuuskomitea. Helsinki: Turvallisuuskomitea.
- Huhta, K. 2020. "Pandemia pani Suomen uhkakuvat uuteen järjestykseen: 'terveysturvallisuus' nousi sotilaallisten uhkakuvien rinnalle". *Helsingin Sanomat*, toukokuuta 22. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006514744.html>
- Huoltovarmuusneuvosto 2020. *Huoltovarmuusneuvoston tarkastelu koronakriisin vaikutuksista*. Helsinki: Huoltovarmuusorganisaatio.
- Juholin, E., ja V. Luoma-Aho. 2017. "Miksi viestintää mitataan?" Ss. 12–25 teoksessa *Procomma Academic 2017: Mitattava viestintä*. Helsinki: Procom.
- Juntunen, T., ja A. E. Hyvönen. 2020. "Koronakriisi, informaatio ja resilienssipolitiikka". *Kosmopolis* 50(2):72–92.
- Kielenniva, J. 2018. "Johdanto". Ss. 7–14 teoksessa *Turvallinen Suomi 2018. Tietoja Suomen kokonaisturvallisuudesta*, toimittanut Turvallisuuskomitea. Helsinki: Turvallisuuskomitea.
- Kokki, E. 2017. *Pelastustoimen tutkimuslinjaukset PETU10+*. Kuopio: Pelastusopisto.

- Lahikainen, A. 2000. "Turvallisuus identiteettikysymyksenä". Ss. 61–89 teoksessa *Inhimillinen turvallisuus*, toimittanut P. Niemelä ja A. Lahikainen. Tampere: Vastapaino.
- Laurikainen, H. ja M. Nikkanen. 2020. *Turvassa 2019. Kansalaisturvallisuus Suomessa*. Helsinki: Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK ry.
- Lepistö, J., ja J. Heliskoski. 2019. *Turvallinen ja onnettomuuksista vapaa arki. Pelastustoimen toimintaohjelma onnettomuuksien ehkäisemiseksi. Sisäministeriön julkaisuja 2019:33*. Helsinki.
- Lindfors, E. 2012. "Turvallinen oppimisympäristö, oppilaitoksen turvallisuuskulttuuri ja turvallisuuskasvatus – käsitteellistä pohdintaa ja tutkimushaasteita". Ss. 12–28 teoksessa *Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Oppilaitosten turvallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishaasteita*, toimittanut E. Lindfors. Tampere: Tampereen yliopisto, Kasvatustieteiden yksikkö.
- Lindfors, E. 2013. "Yleissivistävän turvallisuuskasvatuksen haasteet". teoksessa *Asevelvollisuuden tulevaisuus*, toimittanut J. Mäkinen. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Lindfors, E., ja T. Myllö. 2012. "Yläkoulun turvakurssi – turvallisuus osaksi arkielämää". Ss. 190–203 teoksessa *Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Oppilaitosten turvallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishaasteita*, toimittanut E. Lindfors. Tampere: Tampereen yliopisto, Kasvatustieteiden yksikkö.
- Lindfors, E., ja B. Somerkoski. 2016. "Turvallisuusosaaminen luokanopettajakoulutuksen opetussuunnitelmassa". Ss. 328–43 teoksessa *Uudistuva ja uusiutuva ainedidaktiikka. Ainedidaktisia tutkimuksia 11. Suomen ainedidaktisen tutkimusseuran julkaisuja*, toimittanut H.-M. Pakula, E. Kouki, H. Silfverberg, ja E. Yli-Panula. Turku: Turun yliopisto.
- Lindfors, E., B. Somerkoski, T. Kärki, ja Esa Kokki. 2017. "Perusopetuksen oppilaiden turvallisuusosaamisesta". Ss. 109–25 teoksessa *Jatkuvuus ja muutos opettajankoulutuksessa. Ainedidaktisia tutkimuksia 12. Suomen ainedidaktisen tutkimusseuran julkaisuja*, toimittanut M. Kallio, R. Juvonen, ja A. Kaasinen. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Martikainen, H., K. Vertio, L. Holmström, ja J. Antikainen. 2016. *Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta*. Helsinki.
- Mölsä, J. 2018. "Henkinen kriisinkestävyys". Ss. 117–32 teoksessa *Turvallinen Suomi 2018. Tietoja Suomen kokonaisturvallisuudesta*, toimittanut Turvallisuuskomitea. Helsinki: Turvallisuuskomitea.
- Niemelä, P. 2000. "Turvallisuuden käsite ja tarkastelukehikko". Ss. 21–37 teoksessa *Inhimillinen turvallisuus*, toimittanut P. Niemelä ja A. Lahikainen. Tampere: Vastapaino.
- Niemelä, P., ja A. Lahikainen. 2000. "Johdanto". Ss. 9–17 teoksessa *Inhimillinen turvallisuus*, toimittanut P. Niemelä ja A. Lahikainen. Tampere: Vastapaino.
- Pouru, L., M. Minkkinen, B. Auffermann, C. Rowley, M. Malho, ja A. Neuvonen. 2020. *Kansallinen ennakointi Suomessa 2020*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Puolitaival, M., ja E. Lindfors. 2019. "Turvallisuuskasvatuksen tavoitteiden tilannekuva perusopetuksessa – dokumenttiaineistoon perustuvaa pohdintaa". Ss. 119–38 teoksessa *Tutkimuksesta luokkahuoneisiin*, toimittanut M. Rautiainen ja M. Tarnanen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto/Suomen ainedidaktinen tutkimusseura.

- Pursiainen, C. 2020. "Kriisinhallinta ja koronakriisi. Alustava arvio". *Kosmopolis* 50(2):51–71.
- Puustinen, A., Raisio, H., Kokki E. ja Luhta J. 2017. Kansalaismielipide: Turvapaikanhakijat ja turvapaikkapolitiikka. Sisäministeriön julkaisu 9/2017. Sisäministeriö, Helsinki.
- Puustinen, A., ja T. Hanén. 2018. "Jotakin uutta, jotakin vanhaa, jotakin lainattua... Käsitemanalyysi kompleksisuudesta organisaatiotutkimuksessa". *Focus Localis* 2:8–27.
- Puustinen, A., ja T. Kekki. 2020. *Pelastustoimen ja siviilivalmiuden toimintaympäristöanalyysi*. Helsinki.
- Seppänen, J. 2020. *Media pelastustoimen toimintaympäristön osana. Pelastustoimen suorituskykyhankkeeseen tuotettu analyysi median merkityksestä pelastustoimen strategisena toimintaympäristönä*. Helsinki.
- Sirén, V. 2020. "Kuinka maailma pelastuu? Professori Diamondin haastattelu". *Helsingin Sanomat*, kesäkuuta 14.
- Sisäministeriö. 2016. *Turvallinen ja kriisinkestävä Suomi. Pelastustoimen kansallinen strategia vuoteen 2025. Sisäministeriön julkaisu 18/2016*. Helsinki.
- Sisäministeriö. 2017. *Hyvä elämä, turvallinen arki. Valtioneuvoston periaatepäätös sisäisen turvallisuuden strategiasta 5.10.2017. Sisäministeriön julkaisu 15/2017*. Helsinki.
- Sisäministeriö. 2019a. *Kansallinen riskiarvio 2018. Sisäministeriön julkaisu 2019:5*. Helsinki.
- Sisäministeriö. 2019b. "Sisäministeriön hallinnonalan konsernistrategia". https://intermin.fi/documents/1410869/3724304/Konsernistrategia_esite_fi-web.pdf/967d5624-15d0-4c87-67ae-6dd408ec93c4/Konsernistrategia_esite_fi-web.pdf
- Sisäministeriö. 2021. "Pelastustoimen uudistushankkeen 2015-2019 raportit". Noudettu (<https://intermin.fi/pelastustoimenuudistus/raportit>).
- Somerkoski, B. 2012. "Kouluikäisten luvaton sytyttely ja siihen puuttuminen". Ss. 169–77 teoksessa *Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Oppilaitosten turvallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishaasteita*, toimittanut E. Lindfors. Tampere: Tampereen yliopisto, Kasvatustieteiden yksikkö.
- Somerkoski, B. 2013. "Turvallisuus yläkoululaisen kokemana". Ss. 133–43 teoksessa *Asevelvollisuuden tulevaisuus*, toimittanut J. Mäkinen. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Somerkoski, B., T. Kärki, ja E. Lindfors. 2019. *Koulun ulkopuoliset turvallisuusasiantuntijat opetustyyön tukena*. 15. Helsinki.
- Somerkoski, B., ja A. L. Kurki. 2019. "Turvallisuuden sosiaalisten representaatioiden arviointia oppilaitoskontekstissa: minun, sinun vai meidän?" Ss. 54–55 teoksessa *Pelastustoimen tutkimuspäivät 2019 – laajennetut tiivistelmät*, toimittanut E. Kokki. Kuopio: Pelastusopisto.
- Tilastokeskus. 2019. "Tilastollinen kuntaryhmitys 2019". <https://www.stat.fi/meta/luokitukset/kuntaryhmitys/001-2019/index.html>
- Turvallisuuskomitea. 2021. "Toiminta ja tehtävät". Noudettu (<https://turvallisuuskomitea.fi/turvallisuuskomitea/turvallisuuskomitea-toiminta-ja-tehtavat/>).
- UNDRR. 2019. *United Nations Office for Disaster Risk Reduction To download the full report visit :*

<https://gar.unisdr.org> To share your comments and news on the GAR on Twitter and Facebook , please use # GAR2019. Geneva: United Nations Office for Disaster Risk Reduction.

Valtioneuvosto. 2017. *Yhteiskunnan turvallisuusstrategia, valtioneuvoston periaatepäätös 27.11.2017*. Helsinki: Turvallisuuskomitea.

Valtioneuvosto. 2019. *Osallistava ja osaava Suomi - sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelma*. Helsinki: Valtioneuvosto.

Villikari, M. 2007. "Puolustusvoimien turvallisuusstrategian toteutuminen Merivoimissa". Diplomityö, Yleisesikuntaupseerikurssi 53, Merisotalinja 28. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Vornanen, R. 2000. *Turvallisuus elämän kysymyksenä. 13–17-vuotiaiden nuorten turvallisuus ja turvattomuuden aiheet*. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Vuorensyrjä, M., ja M. Fagerlund. 2018. *Poliisibarometri 2018. Kansalaisten arviot poliisin toiminnasta ja Suomen sisäisen turvallisuuden tilasta*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.

Vuorensyrjä, M., ja J. Rauta. 2020. *Poliisibarometri 2020: Kansalaisten arviot poliisin toiminnasta ja Suomen sisäisen turvallisuuden tilasta*. Helsinki: Sisäministeriö.

Waitinen, M. 2012. "Koulujen turvallisuuden edistäminen – arvoja, asenteita ja lakisäätöistä turvallisuustyötä". Ss. 42–62 teoksessa *Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Oppilaitosten turvallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishaasteita*, toimittanut E. Lindfors. Tampere: Tampereen yliopisto, Kasvatustieteiden yksikkö.

Waitinen, M. 2016. *Oppilaitoksen turvallisuusopas*. 2. p. Helsinki: Suomen Palopäällystiitto ry.

Liitteet

Liite 1: Merkitsevyystestit, taulukot 4 - 6

Taulukko 4. Uhkakuvien tai vaarojen henkilökohtaisen kokemisen koettu todennäköisyys, vuodet 2017 ja 2020 (% , merkitsevyystestit)

	2017	2020	Muutos	
	%	%	t	P
Vaarallinen tartuntatauti, pandemia		83		
Sairaskohtaus, sairastuminen vakavasti (esim. hengenvaarallinen syöpä)		69		
Tapaturma kotona	48	66	-9,8	< ,001
Informaatiovaikuttaminen, valeutisointi, muut ns. hybridiuhkat		64		
Liikenneonnettomuus	48	63	-11,4	< ,001
Toimintavarmuushäiriö		61		
Väestöryhmien välisten jännitteiden kasvu, vastakkainasettelu		58		
Sään ääri-ilmiö (tulva, maaston kuivuus, myrsky tmv.)		46		
Tulipalo	21	44	-13,9	< ,001
Suuri ympäristöonnettomuus	25	37	-7,6	< ,001
Tapaturma työpaikalla	31	35	-1,6	,113
Väkivaltainen teko		34		
Sota	6	17	-8,5	< ,001
Ydinvoimalaonnettomuus		13		
Ydinvoimalaonnettomuus Suomen lähialueilla	39			
Suuri luonnononnettomuus	13			
Ydinsota	11			
Ydinvoimalaonnettomuus Suomessa	5			

Taulukko 5. Käsitukset asuinkunnan pelastustoimen toiminnasta, vuodet 2017 ja 2020 (% , merkitsevyystestit)

	2017	2020	Muutos	
	%	%	t	p
Tehokasta	97	94	0,71	,476
Luotettavaa	97	93	-0,03	,979
Ammattitaitoista	97	93	2,50	,013
Nopeaa	93	90	-1,87	,062
Joustavaa	88	76	-1,82	,069
Halpaa	58	49	-4,08	< ,001
Kallista	54	47	-3,00	,003
Jäykkää	40	36	-1,28	,201
Hidasta	46	32	6,34	< ,001
Ammattitaidotonta	16	29	-8,74	< ,001
Tehotonta	20	15	2,88	,004
Epäluotettavaa	12	13	-1,74	,082
Inhimillistä		88		
Epäinhimillistä		14		

Taulukko 6. Turvallisuuden kannalta erittäin tarpeelliset asiat, vuosi 2020 verrattuna vuoteen 2017 (% , merkitsevyystestit)

	%	Muutos-%	t	p
Palovaroitin	86	- 9	6,78	< ,001
Pelastusviranomaisen turvallisuusviestintä julkisuudessa	56			
Evakuointisuunnitelmat	55	- 3	1,46	,144
Väestön varoitusjärjestelmä	54	- 12	6,55	< ,001
Taloyhtiön pelastussuunnitelma ja turvallisuusohje	50			
Muut kodin turvalaitteet	46			
Väestönsuoja	44	+ 1	-0,43	,669
Automaattinen sammutusjärjestelmä	36	- 20	11,26	< ,001
Pelastusviranomaisen turvallisuusviestintä kasvokkain	24			
Hätäkeskukseen kytketty automaattinen paloilmoin	24			

Liite 2: Kyselyssä käytetyt väittämät

OSA 1: UHKAT JA ONNETTOMUUKSIEN EHKÄISY

1. KUINKA TODENNÄKÖISENÄ PIDÄTTE SEURAAVIEN UHKIEN/VAAROJEN KOHTAAMISTA HENKILÖKOHTAISISSA ELÄMÄSSÄNNE?

Vastausvaihtoehdot:

Todennäköistä

Jossain määrin todennäköistä

Jossain määrin epätodennäköistä

Epätodennäköistä

Ei osaa sanoa

1. Sään ääri-ilmiö (tulva, maaston kuivuus, myrsky tmv.)
2. Liikenneonnettomuus
3. Tulipalo
4. Ydinvoimalaonnettomuus
5. Tapaturma työpaikalla
6. Tapaturma vapaa-ajalla (kotona/harrastuksessa tmv.)
7. Suomen valtioon kohdistuva aseellinen hyökkäys
8. Suuri ympäristöonnettomuus, kuten öljykatastrofi
9. Vaarallinen tartuntatauti, pandemia
10. Sairaskohtaus, sairastuminen vakavasti (esim. hengenvaarallinen syöpä, AIDS)
11. Väkivaltainen teko
12. Sähkön- tai vedenjakeluun, energia- tai elintarvikehuoltoon, tietoliikenteeseen ja/tai -järjestelmään tmv. toimintavarmuuteen liittyvä häiriö
13. Informaatiovaikuttaminen, valeuutisointi, muut ns. hybridiuhkat
14. Västöryhmien välisten jännitteiden kasvu, vastakkainasettelu

2. MITEN TARPEELLISENA PIDÄTTE SEURAAVIA ASIOITA

Vastausvaihtoehdot:

Erittäin tarpeellinen

Melko tarpeellinen

Melko tarpeeton

Erittäin tarpeeton

Ei osaa sanoa

1. Hätäkeskukseen kytketty automaattinen paloilmoitin
2. Väestön varoitusjärjestelmä
3. Väestönsuoja
4. Evakuointisuunnitelmat
5. Automaattinen sammutuslaitteisto (sprinkleri)
6. Pelastusviranomaisen turvallisuusviestintä julkisuudessa
7. Pelastusviranomaisen turvallisuusviestintä kasvokkain (neuvonta, ohjaus, koulutus)
8. Taloyhtiön pelastussuunnitelma ja turvallisuusohje
9. Palovaroitin

10. Muut kodin turvalaitteet (esim. häkävaroitin, sähkön aikakatkaisu, turvaliesi, turvaliesituuletin)

3. MITEN OLETTE VARAUTUNUT ONNETTOMUUSTILANTEISIIN

Vastausvaihtoehdot:

Kyllä

Ei

Ei osaa sanoa

1. Kotona toimiva palovaroitin tai paloilmoin
2. Kotona sammutuspeite
3. Kotona sammutin
4. Kotona ensiapupakkaus tai -välineet
5. Kotona paristokäyttöinen radio
6. Suunnitellut poistumisen asunnosta hätätilanteessa
7. Osallistunut poistumisharjoitukseen asuinrakennuksessa
8. Osallistunut poistumisharjoitukseen työpaikalla / opiskelupaikassa
9. Kotona joditabletteja
10. Kotivara eli ruokaa ja elintarvikkeita kriisitilanteiden varalta 72 tunniksi
11. Käynyt ensiapukoulutuksen
12. Käynyt alkusammutuskoulutuksen
13. Tietää, missä on lähin väestönsuoja
14. Kodin turvalaitteita (sähkön aikakatkaisu, turvaliesi, turvaliesituuletin jne.)
15. Puhelimessa 112 Suomi -sovellus
16. Puhelimessa ICE-numero
17. Kotona häkävaroitin
18. Kodin vaaranpaikkojen läpi käyminen
19. Sammutuksen harjoittelu
20. Kiinteistön / taloyhtiön pelastussuunnitelmaan tutustuminen
21. Poistumisvalaistus pimeällä
22. Sähkön pääkytkimen sijainnin selvittäminen
23. Koneellisen ilmanvaihdon pois päältä kytkemisen selvittäminen
24. Jotain muuta, mitä

4. MIKÄLI KÄYTETTÄVISSÄNNE ON KESÄMÖKKI, KESÄASUNTO TAI VASTAAVA, ONKO TEILLÄ SIELLÄ TOIMIVA PALOVAROITIN?

Kyllä

Ei

Ei ole kesäasuntoa

Ei osaa sanoa

5. JOS TEILLÄ ON AUTO KÄYTÖSSÄNNE, ONKO TEILLÄ SIELLÄ SEURAAVIA TURVALLISUUSVÄLINEITÄ?

Vastausvaihtoehdot:

Kyllä

Ei

Ei osaa sanoa

1. Sammutin

2. Pelastuskortti
3. Ensiapupakkaus tai ensiapuvälineet
4. Heijastinliivi
5. Taskulamppu
6. Varoituskolmio
7. Turvavyöleikkuri
8. Ikkunavasara
9. Jokin muu, mikä

6. KUINKA USEIN TESTAATTE PALOVAROITTIMENNE?

Vähintään kerran kuukaudessa

Muutaman kerran vuodessa

Harvemmin

Ei ole tarkistettu koskaan

Taloudessa ei ole toimivaa palovaroitinta

Ei osaa sanoa

7. MIKÄ ON HÄTÄNUMERO?

Avoin kysymys

8. TUNNISTATTEKO YLEISEN VAARAMERKIN?

Kyllä

Ei

En tiedä mikä on yleinen vaaramerkki

9. MITÄ KAUTTA HALUAISITTE VASTAANOTTAA VAARATIEDOTTEEN? VALITKAA YKSI ITSELLENNE MIELUISIN VAIHTOEHTO.

Televisio

Radio

112 Suomi - mobiilisovellus

Tekstiviesti

Sosiaalinen media

Pop up -ilmoitus tietokoneelle

Sähköposti

Jokin muu, mikä

10. MITEN MIELESTÄNNE PITÄÄ TOIMIA YLEISEN VAARAMERKIN KUULTUAAN?

Avoin kysymys

11. MITEN MIELESTÄNNE PITÄÄ TOIMIA TULIPALON SATTUESSA KOTONA? KERTOKAA ENSIMMÄISENÄ MIELEENNE TULEVAT ASIAT.

Avoin kysymys

12. MITÄ TARKOITTAA KOTIVARA? KUVAILKAA VAPAASTI.

Avoin kysymys.

13. KUKA ON MIELESTÄNNE ENSISIJAISESTI VASTUUSSA TAPATURMIEN ENNALTAEHKÄISYN OPASTAMISESTA LAPSELLE? VALITKAA YKSI VAIHTOEHTO.

Koulu, päiväkot

Vanhemmat, huoltajat

Neuvola, kouluterveydenhuolto

Pelastustoimen edustaja

Järjestöt, vapaaehtoistoimijat

Joku muu

Ei osaa sanoa

14. PALOTARKASTUSTOIMINNALLA PYRITÄÄN TUKEMAAN TULIPALOJEN ENNALTAEHKÄISYÄ. ONKO KODISSANNE KÄYNYT PALOTARKASTAJA?

On käynyt viimeisen vuoden aikana -> hyppy kys. 15

On käynyt viimeisten 1 - 10 vuoden aikana -> hyppy kys. 15

Ei ole käynyt mutta olen saanut ja vastannut paloturvallisuuden itsearviointikirjeeseen -> hyppy kys. 15

Ei ole käynyt -> hyppy kys. 16

Ei osaa sanoa -> hyppy kys. 16

15. MITEN HYÖDYLLISENÄ PIDITTE PALOTARKASTAJAN KÄYNTIÄ TAI PALOTURVALLISUUDEN ITSEARVIOINTIKIRJEeseen VASTAAMISTA? (vain niille, jotka vastasivat kys. 14 jonkin kolmesta ensimmäisestä vaihtoehdosta, ks. hyppy kysymyksessä 14)

Erittäin hyödyllisenä

Melko hyödyllisenä

Melko hyödytön

Erittäin hyödytön

Ei osaa sanoa

16. MIKÄLI ASUNNOSSANNE TAI KESÄASUNNOSSANNE ON NUOHOTTAVA HORMI TAI TULISIJA, ONKO SITÄ NUOHOTTU KULUNEEN VUODEN (ASUNTO) TAI KOLMEN VUODEN (KESÄASUNTO) AIKANA?

Kyllä

Ei

Ei osaa sanoa

17. MIKÄLI ASUTTE ASUINRAKENNUKSESSA, JOSSA ON VÄHINTÄÄN KOLME ASUINHUONEISTOA, OLETTEKO SAANUT TIETOA ASUINTALONNE PELASTUSSUUNNITELMASTA?

PELASTUSSUUNNITELMASSA ANNETAAN ASUKKAILLE JA MUILE HENKILÖILLE OHJEITA ONNETTOMUUKSIEN EHKÄISEMISEKSI.

Kyllä

Ei

En asu kyseisenlaisessa asuinrakennuksessa

En osaa sanoa

OSA 2: NÄKEMYKSET PELASTUSTOIMESTA

18. KUINKA HYVIN SEURAAVAT OMINAISUUDET SOPIVAT MIELESTÄNNE KUVAAMAAN PELASTUSTOIMEN TOIMINTAA?

Vastausvaihtoehdot:

Sopii hyvin

Sopii melko hyvin

Sopii jossain määrin

Ei sovi lainkaan

Ei osaa sanoa

1. Toiminta tehokasta
2. Toiminta ammattitaidotonta
3. Toiminta kallista
4. Toiminta hidasta
5. Toiminta joustavaa
6. Toiminta epäluotettavaa
7. Toiminta inhimillistä
8. Toiminta jäykkää
9. Toiminta luotettavaa
10. Toiminta edullista
11. Toiminta nopeaa
12. Toiminta ammattitaitoista
13. Toiminta tehotonta
14. Toiminta epäinhimillistä

19. MIELIPITEENNE PELASTUSTOIMEN TOIMINNAN TEHOKKUUDESTA SEURAAVISSA TAPAUKSISSA

Vastausvaihtoehdot:

Tehokasta

Melko tehokasta

Melko tehotonta

Tehotonta

Ei osaa sanoa

1. Myrsky, tulva tai muu luonnononnettomuus
2. Onnettomuus vesillä
3. Öljyonnettomuus tai -vahinko
4. Liikenneonnettomuus
5. Tulipalo
6. Turvallisuuskoulutus
7. Palotarkastustoiminta
8. Yleinen turvallisuusviestintä (esim. mediavälitteinen, some)
9. Sairaankuljetus
10. Ensivaste, ensiapu ja muut ensihoidon tehtävät

20. MITÄ KAUTTA TOIVOISITTE SAAVANNE TIETOA PELASTUSTOIMEN ASIOISTA? VALITKAA 3 (KOLME) ITSELLENNE MIELUISINTA KANAVAA.

Sanomalehdistä

Muista lehdistä tai julkaisuista

Turvallisuusesitteestä

Organisaatioiden verkkosivuilta

TV:stä

Kurssilta

Radiosta

Koulusta

Työpaikalta

Messuilta, yleisötapatumasta

Sosiaalisesta mediasta

Pelastusviranomaisilta

Muilta viranomaisilta

Omalta lapselta (oppinut esim. koulussa, kaverilta, mediasta)

Järjestöstä, vapaaehtoistoimijalta

Muualta

Ei osaa sanoa

21. MISTÄ PELASTUSTOIMEN ASIOISTA HALUAISITTE LISÄÄ TIETOA? VOITTE VALITA KAIKKI ITSEÄNNE KIINNOSTAVAT VAIHTOEHDOT.

Ohjeita onnettomuuksien ehkäisyyn

Ohjeita onnettomuus- ja vaaratilanteissa toimimiseen

Varoituksia lähestyvistä vaaroista / vaaratilanteista

Tietoja tapahtuneista onnettomuuksista

Palokuntatoiminnasta (esim. harrastuksena)

Pelastustoimen käytännön työstä

Ohjeita varautumisesta häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin

Voimassa olevista varoituksista ja/tai rajoituksista

Jostain muusta, mistä?

22. OLETTEKO OLLUT VIIMEISEN 12 KK AIKANA TEKEMISISSÄ PELASTUSHENKILÖSTÖN KANSSA?

Kyllä, tulipalotilanne -> hyppy kys. 24

Kyllä, liikenneonnettomuus -> hyppy kys. 24

Kyllä, muu onnettomuus -> hyppy kys. 24

Kyllä, muu pelastustehtävä -> hyppy kys. 24

Kyllä, vapaa-ajan tapaturma -> hyppy kys. 24

Kyllä, tapaturma työpaikalla -> hyppy kys. 24

Kyllä, sairauskohtaus -> hyppy kys. 24

Kyllä, tarkastuskäynti -> hyppy kys. 24

Kyllä, turvallisuuskoulutus -> hyppy kys. 24

Kyllä, yleisötilaisuus, vierailu tmv. (Päivä paloasemalla, messut, 112-päivä, kylätapatumat) -> hyppy kys. 24

Kyllä, sosiaalisessa mediassa tai muuten verkkovälitteisesti -> hyppy kys. 24

Kyllä, jotain muuta -> hyppy kys. 24

En -> hyppy kys. 25

En osaa sanoa -> hyppy kys. 25

23. MIKÄLI OLETTE OLLUT VIIMEISEN 12 KK AIKANA TEKEMISISSÄ PELASTUSTOIMEN KANSSA, KUINKA HYVIN AO. OMINAISUUDET SOPIVAT KUVAAMAAN SAAMAANNE PALVELUA?

Vastausvaihtoehdot:

Sopii hyvin

Sopii melko hyvin

Sopii jossain määrin

Ei sovi lainkaan

Ei osaa sanoa

1. Inhimillinen
2. Ammattitaitoinen
3. Luottamusta herättävä
4. Arvostava
5. Joustava
6. Nopea
7. Nykyaikainen
8. Vanhanaikainen
9. Ammattitaidoton
10. Epäinhimillinen
11. Epäluotettava

24. JOS ARVIOITTE PELASTUSHENKILÖSTÖN TOIMINTAA OMIEN KOKEMUSTENNE / HAVAINTOJENNE PERUSTEELLA, ONKO SE MIELESTÄNNE TEHNYT SELVIÄ VIRHEITÄ JOSSAIN TEHTÄVISSÄÄN?

Kyllä. Millaisia? (Avoin kenttä)

Ei

En osaa sanoa / minulla ei ole omakohtaista kokemusta

25. MITEN HYVIN ARVIOITTE PELASTUSTOIMEN KYKENEVÄN HOITAMAAN SILLE ASETETUT TEHTÄVÄT YHTEISKUNNASSA?

Erittäin hyvin

Melko hyvin

Melko huonosti

Huonosti

Ei osaa sanoa

TAUSTAKYSYMYKSET (AINEISTON RAKENNE)

T1. SUKUPUOLENNE

Nainen

Mies

Muu

En halua vastata

T2. MIHIN SEURAAVISTA IKÄRYHMISTÄ KUULUTTE?

Alle 30-vuotiaat

31 - 40-vuotiaat

41 - 50-vuotiaat

51 - 64-vuotiaat

65 vuotta täyttäneet

T3. MIKÄ ON KOULUTUKSENNE? VALITKAA KORKEIN SUORITTAMANNE TUTKINTO.

Peruskoulun päättötutkinto tai keski-, kansa- tai kansalaiskoulututkinto

Ylioppilastutkinto, ammattikoulututkinto tai opistotason tutkinto

Ammattikorkeakoulu-, ylempi ammattikorkeakoulu- tai yliopistotason tutkinto

En osaa sanoa/en halua sanoa

T4. MITKÄ OVAT KOTITALOUTENNE YHTEENLASKETUT VUOSITULOT, KUN KOTITALOUDESSANNE ASUVIEN TULOT VUODESSA LASKETAAN YHTEEN VEROJA VÄHENTÄMÄTTÄ?

Alle 10 001 euroa / vuosi

10 001–25 000 euroa/vuosi

25 001–50 000 euroa/vuosi

Yli 50 000 euroa/vuosi

En osaa sanoa/en halua sanoa

T5. KUULUUKO TALOUTEENNE 0-17-VUOTIAITA LAPSIA

Kyllä

Ei

En osaa sanoa

T6. TALOUTENNE KOKO

Yksi henkilö

Kaksi henkilöä

Kolme henkilöä tai enemmän

T7. MIHIN SEURAAVISTA AMMATTIRYHMISTÄ KUULUTTE?

Johtavassa asemassa toisen palveluksessa

Ylempi toimihenkilö / asiantuntija

Alempi toimihenkilö

Työntekijä

Yrittäjä tai yksityinen ammatinharjoittaja

Maatalousyrittäjä

Opiskelija

Kotiäiti tai koti-isä

Eläkeläinen

Koululainen

Työtön

Muu

T8. OLETTEKO TÄLLÄ HETKELLÄ...?

Kokopäivätyössä

Osa-aikatyössä

Työttömänä

Eläkkeellä

Muusta syystä työelämän ulkopuolella

En halua sanoa

T9. ASUMISMUOTONNE

Kerrostalo

Rivi-/paritalo

Omakotitalo

Joku muu

En osaa sanoa

T10. ASUINKUNTA

Suomen kunnat alasvetovalikkona

T11. OLETTEKO ITSE TAI ONKO LÄHIPIIRISSÄNNE JOKU KOHDANNUT TULIPALON?

Kyllä

Ei

En osaa sanoa

T12. ONKO TEILLE SATTUNUT LÄHELTÄ PITI -TULIPALOTILANNE, JOKA OLISI VOINUT EDETTÄ
VAARALLISEKSI?

Kyllä

Ei

En osaa sanoa

T13. KUULUTTEKO ITSE TAI JOKU LÄHEISISTÄNNE PELASTUSHENKILÖSTÖÖN?

Kyllä, työskentelen itse pelastustoimessa

Kyllä, läheiseni työskentelee pelastustoimessa

Ei

En osaa sanoa